

Program

WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO

NOWA PODSTAWA PROGRAMOWA 2026

Autorki
Wiktoria Kowalska
Bożena Paździo (treści programowe)
Magdalena Klabacha-Lica (treści programowe)

Konsultacja merytoryczno-dydaktyczna
dr hab. Barbara Bilewicz
dr Ewelina Rzońca

Koordynator projektu
Anna Kaleta

Redakcja merytoryczna
Monika Malecha

Redakcja i korekta językowa
Beata Pędziwilk
Patrycja Ledwójcik

Projekt okładki
Katarzyna Surma

Grafiki
Magdalena Pilch

Skład i łamanie
Marek Zapala

opinie merytoryczno-dydaktyczne

nr 1

nr 2

e-program

Wykorzystywanie treści niniejszego utworu lub jego części do celów eksploracji tekstów i danych (TDM), w szczególności na użytek uczenia maszynowego związanego z procesem szkolenia sztucznej inteligencji, bez wyraźnej zgody wydawcy jest zabronione.

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

© Grupa MAC S.A., Kielce 2026

ISBN 978-83-8227-998-6

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55
e-mail: kontakt@mac.pl; www.mac.pl

Spis treści

Rozdział 1. Podstawa teoretyczna programu	4
1.1. Wprowadzenie	4
1.2. Dziecko jako aktywny podmiot uczenia się	4
1.3. Konstruktywizm poznawczy	5
1.4. Społeczno-kulturowy wymiar rozwoju dziecka	6
1.5. Podejście skoncentrowane na dziecku	7
1.6. Reggio Emilia i wielość dziecięcych sposobów wyrażania siebie	7
1.7. Teoria autodeterminacji i rozwój motywacji wewnętrznej	8
1.8. Dobrostan, samoregulacja i rezyliencja	8
1.9. Podejście kompetencyjne – kompetencje fundamentalne, kompetencje przekrojowe i sprawczość a kompetencje kluczowe	9
1.10. Zabawa jako naturalne środowisko uczenia się	13
1.11. Uczenie się przez doświadczenie	13
1.12. Wartości jako fundament wychowania	14
1.13. Holistyczne rozumienie rozwoju dziecka	14
1.14. Indywidualizacja i edukacja włączająca	15
1.15. Rola nauczyciela we współpracy z rodziną	16
1.16. Integracja zadań przedszkola z obszarami rozwoju dziecka	16
1.17. Ogólne cele wychowania przedszkolnego	18
1.18. Szczegółowe cele wychowania przedszkolnego	20
1.19. Profil absolwenta i absolwentki	21
1.20. Podsumowanie	21
Rozdział 2. Wskazania metodyczne	23
2.1. Wskazania ogólne	23
2.2. Metody pracy	23
2.3. Formy pracy w wychowaniu przedszkolnym	26
2.4. Praca w grupach łączonych	27
2.5. Ramowy plan dnia w przedszkolu	28
Rozdział 3. Realizacja celów wychowawczych	30
Rozdział 4. Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dziecka	33
Rozdział 5. Współpraca z rodzicami	35
Rozdział 6. Treści programowe i zakładane osiągnięcia dziecka	37
Rozdział 7. Ewaluacja programu	96
Bibliografia	97
Akty prawne i dokumenty międzynarodowe	99
Aneks	101
Załącznik nr 1	103
Załącznik nr 2	104
Załącznik nr 3	105
Załącznik nr 4	107
Załącznik nr 5	109

Rozdział 1. Podstawa teoretyczna programu

1.1. Wprowadzenie

Program wychowania przedszkolnego został opracowany na podstawie współczesnych koncepcji pedagogicznych i psychologicznych, które pozostają spójne z założeniami **podstawy programowej wychowania przedszkolnego** (MEN, 2026; IBE PIB, 2025a). Przyjęta perspektywa zakłada rozumienie dziecka jako **aktywnego, kompetentnego uczestnika procesu edukacyjnego**, który w toku własnych działań, doświadczeń oraz interakcji społecznych buduje wiedzę, rozwija umiejętności, wzmacnia **poczucie sprawczości** i stopniowo kształtuje swoją tożsamość (Piaget, 1966; Wygotski, 2002; Bruner, 1978). Edukacja przedszkolna nie jest w tym ujęciu procesem biernego przyswajania treści, lecz dynamicznym procesem nadawania znaczeń, uczenia się w relacji z innymi i rozwijania gotowości do coraz bardziej samodzielnego funkcjonowania w świecie (Dewey, 2005; IBE PIB, 2025a).

Aktualnie obowiązująca podstawa programowa wychowania przedszkolnego bardzo wyraźnie akcentuje zmianę sposobu myślenia o wychowaniu przedszkolnym (MEN, 2026). Punkt ciężkości nie spoczywa już wyłącznie na tym, „co dziecko ma umieć”, lecz coraz mocniej na tym, „jak dziecko działa i funkcjonuje w świecie” (IBE PIB, 2025b). W dokumencie centralne miejsce zajmują kompetencje, sprawczość, dobrostan, wartości oraz zintegrowany rozwój dziecka w sferach: poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej (MEN, 2026; IBE PIB, 2025c). Podkreślono też, że dziecko rozwija się najpełniej wtedy, gdy może działać, doświadczać, współdecydować, współpracować i uczyć się w warunkach bezpieczeństwa oraz przynależności do wspólnoty (ORE, 2025a).

To, co od dawna stanowi istotę dobrej edukacji przedszkolnej – **zabawa, rozmowa, współpraca, rozwiązywanie konfliktów, budowanie relacji, wspieranie emocji, umożliwianie dziecku wyboru** – zostaje tu mocniej nazwane, uzasadnione i osadzone w nowoczesnym języku pedagogiki (IBE PIB, 2025a). Przyjęta w programie **podstawa teoretyczna** odpowiada właśnie temu kierunkowi: łączy dorobek klasycznych teorii rozwoju z nowszymi ujęciami **kompetencji, sprawczości, dobrostanu i edukacji włączającej**, tworząc spójną wizję **wychowania przedszkolnego** jako przestrzeni rozwoju dziecka, a nie jedynie miejsca realizacji treści (MEN, 2024; FRSE, 2026).

1.2. Dziecko jako aktywny podmiot uczenia się

Jednym z najważniejszych założeń programu jest uznanie dziecka za **podmiot procesu edukacyjnego** (Piaget, 1966; Bruner, 1978). Oznacza to odejście od modelu, w którym osoba dorosła przekazuje gotową wiedzę, a dziecko ją odtwarza, na rzecz modelu, w którym dziecko uczestniczy w tworzeniu własnego **doświadczenia poznawczego** (Piaget, 1966). W praktyce nie wiąże się to z rezygnacją z roli nauczyciela, lecz jej zmianą. **Nauczyciel** nie jest już wyłącznie osobą kierującą przebiegiem działań, lecz staje się **organizatorem środowiska, przewodnikiem, uważnym obserwatorem** i partnerem wspierającym dziecko w rozwoju (Montessori, 2014; Bruner, 1978).

Takie ujęcie wynika przede wszystkim z nurtu **konstruktywistycznego**. Konstruktywizm zakłada, że wiedza nie jest czymś, co można po prostu przekazać z zewnątrz w gotowej formie. Dziecko konstruuje ją samo, opierając się na własnych doświadczeniach, działaniu, refleksji oraz konfrontowaniu swoich wyobrażeń z rzeczywistością. Oznacza to, że **uczenie się ma charakter aktywny**, a nie bierny. Dziecko nie tylko odbiera informacje, ale interpretuje je, sprawdza, przekształca, porównuje z tym, co już wie, konstruuje z nich coraz głębszy i bardziej wielowymiarowy obraz świata (Filipiak, 2012).

Rozumienie procesu edukacyjnego w ten sposób jest szczególnie ważne na etapie przedszkola, ponieważ dziecko w wieku przedszkolnym uczy się przede wszystkim przez **bezpośrednie doświadczenie**. Dotyka, porównuje, przestawia, układa, rozdziela, nazywa, pyta, próbuje, wraca do zadania, zmienia strategię, obserwuje innych i siebie. Wszystkie te czynności nie są dodatkiem do edukacji, lecz samą jej istotą. Właśnie dlatego **aktualna podstawa programowa** tak mocno podkreśla znaczenie **działania, doświadczenia i zabawy** jako naturalnych środowisk uczenia się.

W praktyce przyjęcie tej perspektywy oznacza tworzenie dzieciom warunków do **eksplorowania świata** i podejmowania samodzielnej aktywności poznawczej. Dziecko powinno mieć możliwość zadawania pytań, sprawdzania hipotez, a także popełniania błędów i ponownego analizowania tego samego problemu z różnych perspektyw. Pozwala to na stopniowe konstruowanie wiedzy w zgodzie z indywidualnym tempem rozwoju dziecka (Dewey, 1972). Program opiera się więc na przekonaniu, że **uczenie się jest najbardziej efektywne** wtedy, gdy dziecko angażuje swoje ciało, zmysły, emocje i myślenie, a nie wtedy, gdy jedynie wykonuje polecenie (IBE PIB, 2025a).

1.3. Konstruktywizm poznawczy

Fundamentem programu jest **konstruktywizm poznawczy**, którego najważniejszym przedstawicielem jest **Jean Piaget**. W jego ujęciu **rozwój poznawczy dziecka** dokonuje się przez aktywne przekształcanie doświadczeń i tworzenie coraz bardziej złożonych struktur myślenia. Dziecko nie jest odbiorcą gotowego obrazu świata, lecz jego badaczem. Każde nowe doświadczenie zostaje włączone do już istniejących schematów lub powoduje ich modyfikację. Piaget opisywał ten proces za pomocą pojęć **asymilacja** i **akomodacja**, które pozwalają zrozumieć, że rozwój poznawczy nie polega na prostym dokładaniu informacji, lecz na nieustannym porządkowaniu i przebudowywaniu wiedzy (Piaget, 1966).

Z perspektywy wychowania przedszkolnego oznacza to konieczność organizowania takich warunków edukacyjnych, które umożliwiają dziecku **samodzielne odkrywanie zależności i prawidłowości**. Dziecko powinno móc manipulować przedmiotami, porównywać je, klasyfikować, porządkować, testować własne rozwiązania, obserwować skutki działań i wyciągać z nich wnioski. Wiedza budowana w ten sposób ma charakter trwały, ponieważ wynika z realnego doświadczenia, a nie tylko z zapamiętania cudzych słów.

W praktyce oznacza to także, że nauczyciel nie powinien zbyt szybko wyręczać dziecka w myśleniu (Bruner, 1978). Jeżeli celem edukacji ma być **rozwój**, a nie tylko poprawne wykonanie zadania, dziecko potrzebuje przestrzeni do samodzielnej próby. Oczywiście próba ta nie zawsze kończy się sukcesem. W edukacji opartej na **konstruktywizmie błąd** nie jest traktowany jako porażka, lecz jako naturalny element procesu uczenia się. To dzięki błędom dziecko może skonfrontować swoje rozumienie świata z rzeczywistością i stopniowo budować coraz trafniejsze wyjaśnienia. W tym sensie **błąd staje się źródłem uczenia się**, a nie jedynie czymś, co należy eliminować.

Podejście konstruktywistyczne pomaga też lepiej rozumieć **różnice indywidualne** między dziećmi. Skoro każde dziecko buduje wiedzę na bazie własnych doświadczeń, to nawet dzieci w tym samym wieku mogą różnić się sposobem rozumienia sytuacji, tempem rozwoju, gotowością do podejmowania określonych działań. Program przyjmuje tę różnorodność jako naturalną cechę grupy przedszkolnej i zakłada, że **proces edukacyjny** powinien być na tyle elastyczny, by każde dziecko mogło budować wiedzę w sposób adekwatny do swoich możliwości i potrzeb.

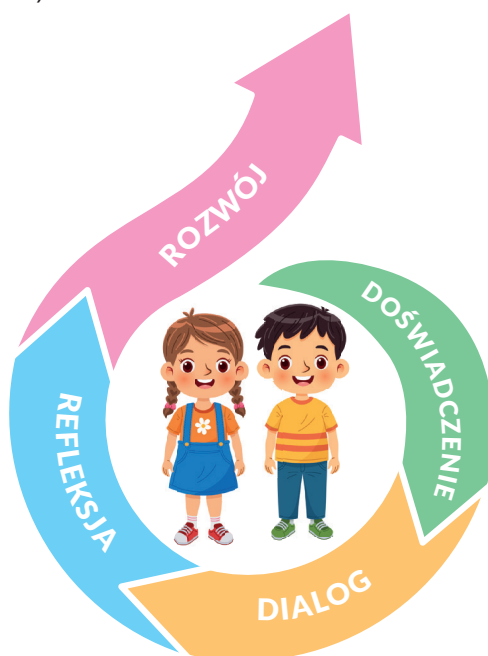
1.4. Społeczno-kulturowy wymiar rozwoju dziecka

Konstruktywizm poznawczy zostaje w programie uzupełniony o **teorię społeczno-kulturową Lwa Wygotskiego**, która podkreśla, że **rozwój dziecka** dokonuje się nie tylko w kontakcie z rzeczami i zjawiskami, ale przede wszystkim w **relacjach z innymi ludźmi**. Wygotski wskazywał, że uczenie się ma charakter **społeczny** i jest głęboko osadzone w kulturze (Wygotski, 2002). Dziecko rozwija się, uczestnicząc w działaniach wspólnoty, słuchając języka, obserwując innych, współpracując i podejmując aktywność z osobami bardziej kompetentnymi niż ono samo.

Szczególnie ważnym pojęciem w tej teorii jest strefa najbliższego rozwoju, czyli obszar pomiędzy tym, co dziecko potrafi zrobić samodzielnie, a tym, co może osiągnąć przy wsparciu osoby dorosłej lub bardziej kompetentnego rówieśnika (Wygotski, 2002). Z pedagogicznego punktu widzenia jest to niezwykle ważne, ponieważ pokazuje, że zadaniem nauczyciela nie jest wyłącznie sprawdzanie aktualnego poziomu możliwości dziecka, lecz tworzenie takich sytuacji, w których możliwy staje się jego dalszy rozwój. To, co dziecko dziś wykonuje z pomocą, jutro będzie mogło zrobić samodzielnie, o ile wsparcie zostanie dobrze dopasowane do jego aktualnych możliwości.

Z tej perspektywy **uczenie się w przedszkolu** powinno być oparte na **współdziałaniu, rozmowie, wspólnym rozwiązywaniu problemów i wymianie doświadczeń**. **Język** odgrywa w tym procesie rolę szczególną, ponieważ nie jest jedynie narzędziem komunikacji, lecz także **narzędziem myślenia**. Dziecko, rozmawiając, nazywa doświadczenie, porządkuje je, nadaje mu sens i uczy się rozumieć perspektywę drugiego człowieka. Dlatego tak istotne jest tworzenie w przedszkolu warunków do rozmowy, dyskusji, opowiadania, zadawania pytań i uzasadniania własnych pomysłów.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego bardzo silnie akcentuje właśnie ten wymiar rozwoju (MEN, 2026). Podkreśla znaczenie **komunikacji, współpracy, dbania o innych, budowania wspólnoty i poczucia przynależności**. Program przyjmuje więc, że rozwój dziecka dokonuje się jednocześnie na poziomach indywidualnym i społecznym. Dziecko buduje siebie, uczestnicząc w relacjach z innymi. Uczy się rozumieć świat, ale równocześnie być z innymi w świecie. To właśnie dlatego edukacja przedszkolna nie może być ograniczona do ćwiczenia pojedynczych umiejętności. Musi obejmować również to, co wspólnotowe: rozmowę, współodpowiedzialność, troskę, dzielenie się, rozwiązywanie sporów i współtworzenie zasad życia grupy (IBE PIB, 2025a).

1.5. Podejście skoncentrowane na dziecku

Istotnym elementem przyjętej **podstawy teoretycznej** jest **podejście skoncentrowane na dziecku**, rozwijane między innymi przez **Marię Montessori**. W tej perspektywie dziecko postrzegane jest jako istota zdolna do **samodzielnego rozwoju**, obdarzona naturalną ciekawością poznawczą, potrzebami: porządku, aktywności i sensownego działania. Rolą osoby dorosłej nie jest ciągle sterowanie dzieckiem, lecz stworzenie mu takich warunków, aby mogło wykorzystywać własny **potencjał rozwojowy** (Montessori, 2014).

Szczególne znaczenie ma tu **odpowiednio przygotowane środowisko edukacyjne**. Przestrzeń przedszkola nie jest obojętnym tłem dla działań dziecka, lecz ważnym czynnikiem wspierającym lub utrudniającym jego rozwój. Jeżeli materiały są dostępne, logicznie uporządkowane, estetyczne i dostosowane do możliwości dzieci, sprzyjają **samodzielności, koncentracji i poczuciu odpowiedzialności**. Jeżeli dziecko może samo sięgnąć po potrzebne pomoce, przygotować miejsce pracy, zadbać o porządek i wrócić do wcześniej rozpoczętej aktywności, doświadcza realnej **autonomii**, a nie jedynie deklarowanej wolności.

W programie przyjmuje się, że dziecko rozwija się najpełniej wtedy, gdy ma możliwość dokonywania **wyborów** adekwatnych do swojej dojrzałości. Nie chodzi o dowolność, lecz o rozsądnie organizowaną samodzielność (Ryan, Deci, 2017; IBE PIB, 2025a). Dziecko może wybrać sposób działania, materiał, partnera do współpracy, kolejność wykonania pewnych czynności, formę ekspresji. Tego rodzaju decyzje, choć z pozoru drobne, budują **sprawczość, odpowiedzialność i poczucie skuteczności**. Jednocześnie uczą dziecko, że wolność zawsze wiąże się z uwzględnieniem innych ludzi i wspólnych zasad.

Perspektywa Montessori wzmacnia też przekonanie, że nauczyciel powinien być przede wszystkim **ważnym obserwatorem** (Montessori, 2014). **Obserwacja** nie jest tu jedynie techniką diagnozy, ale podstawą rozumienia dziecka. Dopiero wtedy, gdy nauczyciel widzi, czym dziecko się interesuje, na jakim etapie rozwoju się znajduje, co je angażuje, co je frustruje i jakie warunki pomagają mu w działaniu, może proponować adekwatne wsparcie. Program przyjmuje tę uważną obserwację jako jedno z podstawowych **narzędzi pracy pedagogicznej**.

1.6. Reggio Emilia i wielość dziecięcych sposobów wyrażania siebie

Kolejnym ważnym źródłem inspiracji jest **podejście pedagogiczne rozwijane w Reggio Emilia**, którego inicjatorem był **Loris Malaguzzi**. W tej koncepcji dziecko jest postrzegane jako **kompetentny badacz, współtwórca znaczeń i aktywny uczestnik wspólnoty uczącej się**. Szczególne znaczenie zyskują tu **twórczość, ekspresja, projekty badawcze** oraz **dokumentowanie procesu uczenia się**. Malaguzzi wprowadził metaforę „**stu języków dziecka**”, podkreślając, że dziecko nie wyraża siebie wyłącznie słowem. Może myśleć i komunikować się poprzez ruch, rysunek, budowanie, muzykę, teatr, opowieść, eksperymentowanie, układanie przedmiotów, obserwowanie relacji między zjawiskami (Edwards, Gandini, Forman, 2012; Malaguzzi, 1998).

To podejście ma dla współczesnej edukacji przedszkolnej ogromne znaczenie, ponieważ przypomina, że rozwój dziecka nie mieści się w jednej, zunifikowanej formie aktywności. Nie każde dziecko najpełniej pokaże swoje rozumienie świata w rozmowie kierowanej, w zadaniu przy stoliku. Jedno lepiej wyrazi siebie w konstrukcji przestrzennej, inne – w opowieści, jeszcze inne – w zabawie tematycznej, układzie ruchowym lub działaniu badawczym. Program przyjmuje więc zasadę **różnorodności form ekspresji** i uznaje ją za warunek pełniejszego wspierania rozwoju.

Podejście **Reggio Emilia** wnosi istotny wkład w rozumienie roli przestrzeni. Mówi się w nim o otoczeniu jako o „**trzecim nauczycielu**”, obok dziecka i osoby dorosłej (Edwards, Gandini, Forman, 2012). Oznacza to, że estetyka, układ materiałów, możliwość samodzielnego działania, dostęp do światła, naturalnych tworzyw, narzędzi badawczych, miejsc wyciszenia współtworzą jakość doświadczenia edukacyjnego. Program

odwołuje się do tej idei, przyjmując, że **przestrzeń przedszkola** powinna być zaprojektowana tak, aby zachęcała do odkrywania, zadawania pytań, twórczego działania i spokojnej koncentracji.

Ważnym elementem inspirowanym tym podejściem jest także **dokumentowanie procesu uczenia się** (Rinaldi, 2006). Dokumentacja nie służy jedynie gromadzeniu wytworów dzieci, ale pomaga dostrzec sens rozwojowy ich działań. Zdjęcia, zapisy wypowiedzi, kolejne etapy projektu, pytania zadawane przez dzieci i ślady ich poszukiwań pokazują, że edukacja jest procesem, a nie tylko końcowym rezultatem. Tak rozumiana dokumentacja wzmacnia także **refleksyjność nauczyciela** i pomaga budować **partnerską współpracę z rodziną**.

1.7. Teoria autodeterminacji i rozwój motywacji wewnętrznej

Program uwzględnia również założenia **teorii autodeterminacji**, autorstwa **Edwarda Deciego i Richarda Ryana**. Teoria ta należy dziś do najważniejszych psychologicznych koncepcji wyjaśniających, co sprzyja trwałemu zaangażowaniu człowieka w działanie i uczenie się. Jej podstawą jest przekonanie, że **motywacja wewnętrzna** rozwija się wtedy, gdy zaspokojone zostają trzy podstawowe potrzeby psychologiczne: **potrzeba autonomii, potrzeba kompetencji oraz potrzeba relacji** (Deci, Ryan, 2000; Ryan, Deci, 2017).

Z punktu widzenia wychowania przedszkolnego oznacza to, że dziecko najpełniej angażuje się wtedy, gdy czuje, że ma wpływ na własne działanie, doświadcza skuteczności i może rozwijać się w bezpiecznych, wspierających relacjach (IBE PIB, 2025a). Jeżeli dziecko jedynie wykonuje polecenia, bez poczucia sensu, wyboru, osobistego zaangażowania, jego aktywność staje się zewnętrznym sterowana. Może być poprawna, ale nie musi prowadzić do głębokiego rozwoju. Natomiast wtedy, gdy dziecko rozumie cel działania, widzi własny postęp, ma szansę podjąć decyzję i otrzymuje wsparcie bez nadmiernej kontroli, rośnie jego **motywacja wewnętrzna**, a wraz z nią wytrwałość, satysfakcja i gotowość do podejmowania nowych wyzwań. Właśnie dlatego program tak mocno akcentuje **sprawczość dziecka**. Sprawczość nie jest tu rozumiana jedynie jako samodzielność praktyczna, lecz jako doświadczenie bycia **autorem działania**. Dziecko rozwija sprawczość wtedy, gdy może inicjować, wybierać, wpływać, współdecydować, prezentować efekty swojej pracy, brać udział w planowaniu aktywności i doświadczać, że jego pomysły mają znaczenie. W podstawie programowej wyraźnie wskazano, że **sprawczość** jest jednym z najsilniejszych nowych akcentów dokumentu i wiąże się z podejmowaniem decyzji, inicjatywą, odpowiedzialnością oraz wpływem na otoczenie (MEN, 2026).

Rozwijanie **sprawczości dziecka** wzmacnia także jego odporność na trudności. Dziecko, które ma doświadczenie wpływu, łatwiej wraca do zadania po niepowodzeniu, ponieważ nie traktuje trudności jako dowodu własnej niekompetencji, lecz jako naturalny element procesu uczenia się (Smulczyk, 2016).

1.8. Dobrostan, samoregulacja i rezyliencja

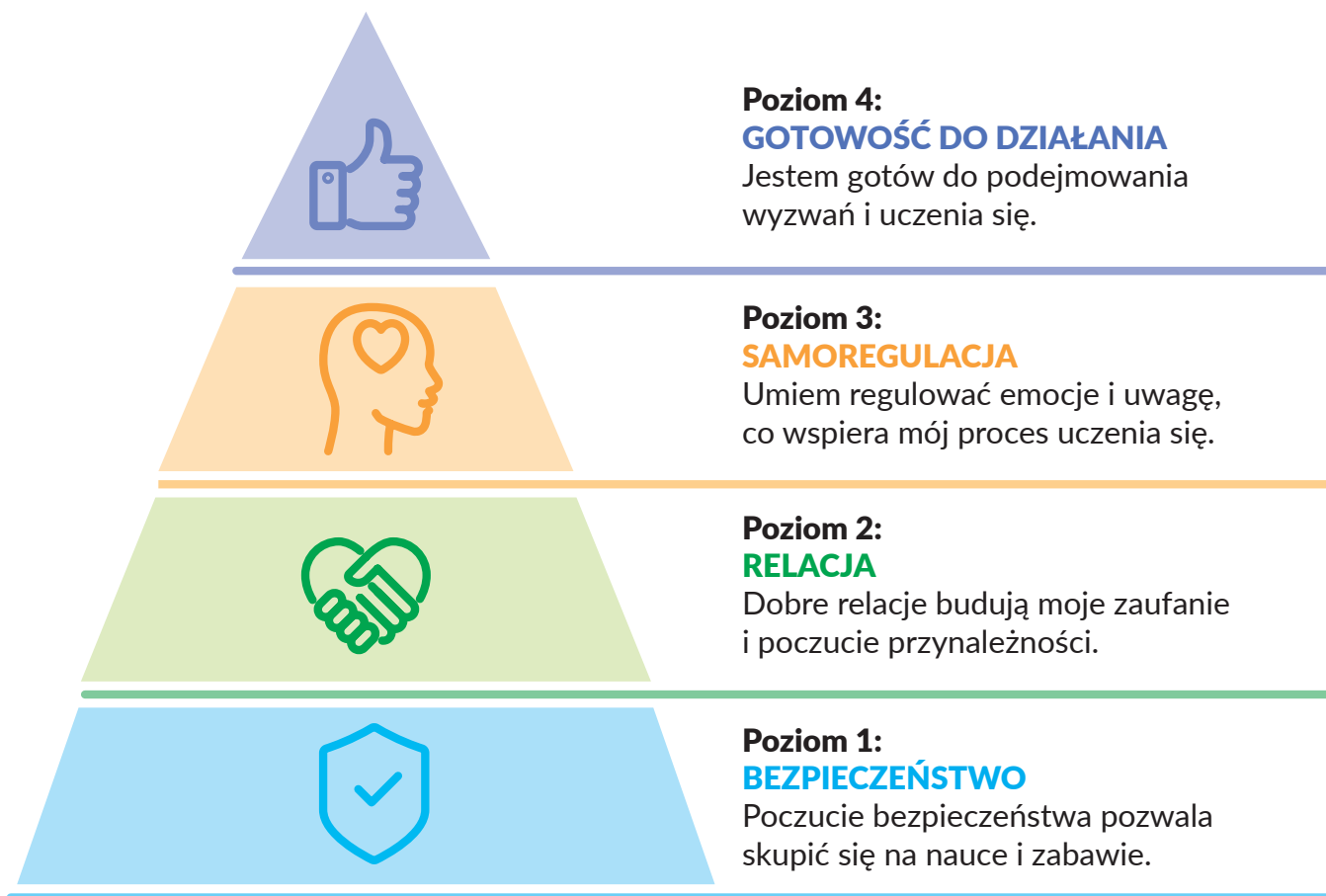
Obowiązująca podstawa programowa wyraźnie wskazuje, że **dobrostan dziecka** nie jest dodatkiem do edukacji, lecz warunkiem skutecznego uczenia się i harmonijnego rozwoju. **Wartości i dobrostan** zostały w niej umieszczone w centrum procesu wychowania przedszkolnego (MEN, 2026). To bardzo ważna zmiana, ponieważ pokazuje, że rozwój poznawczy nie może być oddzielony od emocji, poczucia bezpieczeństwa, relacji i jakości codziennego doświadczenia dziecka.

Program przyjmuje zatem, że podstawą rozwoju jest środowisko, w którym dziecko czuje się **akceptowane, rozumiane i potrzebne** (ORE, 2025a). Dziecko rozwija się najlepiej wtedy, gdy nie musi koncentrować swoich zasobów na obronie przed napięciem, lękiem, przeciążeniem, lecz może kierować je na

poznawanie świata, zabawę, współpracę i twórcze działanie. **Dobrostan** nie oznacza tu eliminacji wszystkich trudności, ale obecność takich warunków, które pozwalają dziecku mierzyć się z trudnościami w sposób bezpieczny i wspierany przez dorosłych. Z tym podejściem ściśle wiąże się rozwijanie **samoregulacji**. Dziecko w wieku przedszkolnym dopiero uczy się rozpoznawania własnych stanów emocjonalnych, odraczania impulsów, wracania do równowagi po pobudzeniu, korzystania ze wsparcia innych osób (Shanker, 2016; Blair, Raver, 2015). Program traktuje samoregulację jako ważny wymiar rozwoju osobistego i społecznego. Kompetencja ta nie kształtuje się pod wpływem nakazów typu: „uspokój się”, lecz przez codzienne doświadczenia, modelowanie zachowań, nazywanie emocji, tworzenie **rytmu dnia** oraz budowanie **przewidywalnego i życzliwego środowiska**.

W tym kontekście ważna staje się także **teoria rezyliencji**, rozumianej jako zdolność do adaptacji i odzyskiwania równowagi w obliczu trudności (Masten, 2014; Papuda-Dolińska i in., 2025). W wychowaniu przedszkolnym **rezyliencja** nie polega na „hartowaniu” dziecka przez nadmiar wyzwań, lecz na wzmacnianiu tych zasobów, które pomagają mu radzić sobie z napięciem: **bezpiecznej relacji z osobą dorosłą, przekonaniu o własnej skuteczności, doświadczeniu bycia częścią wspólnoty, umiejętności prośenia o pomoc, możliwości wyrażania emocji i stopniowego osvajania nowych sytuacji**. Program przyjmuje, że **dobrostan psychiczny dziecka** jest warunkiem rozwoju poznawczego, a nie jego skutkiem ubocznym.

DOBROSTAN JAKO WARUNEK UCZENIA SIĘ

1.9. Podejście kompetencyjne – kompetencje fundamentalne, kompetencje przekrojowe i sprawczość a kompetencje kluczowe

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego **kompetencje fundamentalne, kompetencje przekrojowe** oraz **sprawczość** tworzą model opisu rozwoju dziecka (MEN, 2026), który pozostaje wyraźnie powiązany z europejskim sposobem myślenia o edukacji, wyrażonym w koncepcji **kompetencji kluczowych**. Relacja między tymi pojęciami nie polega jednak na prostym przeniesieniu katalogu kompetencji kluczowych do edukacji przedszkolnej, lecz na ich rozwojowym przetworzeniu, adekwatnym do wieku dziecka.

Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej definiują kompetencje kluczowe jako te dyspozycje, które są potrzebne człowiekowi do samorealizacji, aktywnego obywatelstwa, integracji społecznej i zatrudnienia. Obejmują one między innymi kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, wielojęzyczności, kompetencje – matematyczne, naukowe i techniczne, cyfrowe, osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się, obywatelskie, przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej (Rada UE, 2018). W edukacji przedszkolnej nie są one ujmowane w pełnej postaci, lecz jako **fundament dalszego rozwoju**, odpowiadający możliwościom i doświadczeniom dziecka w wieku od trzech do sześciu lat.

Kompetencje kluczowe, które dotyczą podstawowych narzędzi poznawania świata i uczenia się, rozwijają się z czasem. Jako ich najwcześniejszy i najbardziej podstawowy etap można traktować jako **kompetencje fundamentalne**. Należące do kompetencji fundamentalnych kompetencje: językowe, matematyczne, cyfrowe i ruchowe – tworzą bowiem podstawę, bez której nie byłby możliwy dalszy rozwój bardziej złożonych dyspozycji. To one umożliwiają dziecku komunikowanie się, porządkowanie doświadczenia, bezpieczne funkcjonowanie we współczesnym świecie oraz aktywne uczestnictwo w codziennych sytuacjach edukacyjnych i społecznych (MEN, 2026).

Z kolei **kompetencje przekrojowe** pozostają najbliższe tym europejskim ujęciom, które akcentują znaczenie myślenia, współpracy, samoregulacji, uczenia się i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym. Kompetencje – poznawcze, społeczne i osobiste – nie są przypisane do jednego obszaru edukacji, lecz przenikają wszystkie działania dziecka. Ujawniają się w zabawie, w relacjach, w rozwiązywaniu problemów, w planowaniu działania, w reagowaniu na trudności i w podejmowaniu wspólnych decyzji (MEN, 2026). W tym znaczeniu kompetencje przekrojowe można uznać za **rozwojowy odpowiednik tych kompetencji kluczowych**, które dotyczą uczenia się, funkcjonowania społecznego, inicjatywności, odpowiedzialności oraz myślenia krytycznego i twórczego.

Szczególne miejsce w podstawie programowej zajmuje **sprawczość**, która nie stanowi osobnej kompetencji kluczowej w klasycznym europejskim katalogu, ale jest warunkiem uruchamiania i rozwijania wielu z nich. Można ją rozumieć jako dynamiczny wymiar kompetencji – zdolność dziecka do podejmowania inicjatywy, dokonywania wyborów, wpływania na przebieg własnego działania i brania odpowiedzialności za jego skutki. W tym sensie sprawczość łączy się zwłaszcza z kompetencjami osobistymi, społecznymi, obywatelskimi oraz z przedsiębiorczością, ale w rzeczywistości wzmacnia cały proces rozwoju. Dziecko może bowiem posiadać określone umiejętności, a jednocześnie nie korzystać z nich aktywnie, jeśli nie ma poczucia wpływu, sensu i skuteczności. **Sprawczość** nadaje więc kompetencjom wymiar praktyczny i podmiotowy.

Można zatem wnioskować, że aktualna podstawa programowa wychowania przedszkolnego nie odchodzi od europejskiej idei **kompetencji kluczowych**, lecz tłumaczy ją na język edukacji małego dziecka. **Kompetencje fundamentalne** tworzą podstawę narzędziową, **kompetencje przekrojowe** opisują sposób działania dziecka w różnych sytuacjach, natomiast **sprawczość** stanowi warunek, dzięki któremu rozwój tych kompetencji staje się rzeczywisty, podmiotowy i osadzony w codziennym doświadczeniu (MEN, 2026). Taki układ pozwala widzieć edukację przedszkolną nie jako etap poprzedzający „właściwe” kształcenie kompetencji, lecz jako pierwszy, niezwykle istotny poziom ich świadomego i integralnego budowania.

KOMPETENCJE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

KOMPETENCJE PRZEKROJOWE

JAK DZIECKO DZIAŁA W ŚWIECIE

KOMPETENCJE FUNDAMENTALNE

NARZĘDZIE DO UCZENIA SIĘ

KOMPETENCJE MATEMATYCZNE

- myślenie matematyczne
- rozumienie pojęć i relacji
- dostrzeganie i opisywanie regularności
- rozwiązywanie problemów w sytuacjach praktycznych

POZNAWCZE

(myślenie, rozwiązywanie problemów, kreatywność)

- ciekawość świata
- obserwacja, porównywanie, wnioskowanie
- myślenie krytyczne
- rozwiązywanie problemów w różnorodnych sytuacjach
- kreatywność
- pomysłowość i wyobraźnia
- poszukiwanie oryginalnych rozwiązań
- planowanie i organizowanie własnych działań
- refleksja nad efektami i uczenie się przez doświadczenie

KOMPETENCJE RUCHOWE

- sprawność fizyczna i koordynacja ruchowa
- zdrowie i bezpieczeństwo
- poznawanie możliwości własnego ciała
- wyrażanie siebie w ruchu i przez ruch

WARTOŚCI

RDZEŃ KOMPETENCJI

Dobro, prawda, piękno, odpowiedzialność, szacunek, sprawiedliwość, wolność, solidarność.

KOMPETENCJE CYFROWE

- bezpieczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii
- wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji
- tworzenie treści z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych
- rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem technologii

KOMPETENCJE JĘZYKOWE

- rozumienie i tworzenie wypowiedzi
- wzbogacanie słownictwa
- aktywne uczestnictwo w rozmowach i komunikacji
- zainteresowanie literaturą i kulturą słowa

SPOŁECZNE

(współpraca, empatia)

- współpraca w grupie
- budowanie relacji
- empatia
- zrozumienie i szacunek dla innych
- komunikacja
- rozwiązywanie konfliktów w konstruktywny sposób
- odpowiedzialność za siebie i innych
- gotowość do działania na rzecz wspólnego dobra

OSOBISTE (samoregulacja, motywacja)

- świadomość siebie
- rozpoznawanie emocji i potrzeb
- samoregulacja i radzenie sobie z emocjami i trudnościami
- motywacja wewnętrzna
- wytrwałość w dążeniu do celu
- poczucie własnej wartości
- pozytywne nastawienie do wyzwań

SPRAWCZOŚĆ

Poczucie wpływu na swoje otoczenie i rzeczywistość.
Dziecko, które wierzy w siebie, podejmuje wyzwania, działa i zmienia świat na lepsze.

- wiara we własne możliwości
- inicjatywa i działanie
- podejmowanie decyzji i ponoszenie odpowiedzialności
- wytrwałość i radzenie sobie z trudnościami
- wpływ na otoczenie i współtworzenie środowiska

KOMPETENCJE KLUCZOWE (wg ujęcia Rady Europy)

1. ROZUMIENIE I TWORZENIE INFORMACJI

Umiejętność rozumienia, wyrażania i tworzenia informacji w języku ojczystym w różnych formach.

8. KOMPETENCJE W ZAKRESIE ŚWIADOMOŚCI I EKSPRESJI KULTURALNEJ

Umiejętność rozumienia, doceniania i twórczego wyrażania idei oraz emocji w różnych formach kultury i sztuki.

7. KOMPETENCJE W ZAKRESIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Umiejętność wcielania pomysłów w życie, twórczego myślenia, podejmowania inicjatyw, planowania i zarządzania projektami, aby osiągać cele.

6. KOMPETENCJE OBYWATELSKIE

Umiejętność aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym, z poszanowaniem różnorodności, praw człowieka i zasad zrównoważonego rozwoju.

2. WIELOJĘZYCZNOŚĆ

Umiejętność porozumiewania się w różnych językach obcych w mowie i piśmie.

3. KOMPETENCJE MATEMATYCZNE ORAZ W ZAKRESIE NAUK PRZYRODNICZYCH, TECHNOLOGII I INŻYNIERII

Umiejętność wykorzystywania matematycznego myślenia oraz wiedzy o świecie przyrody i technologii do rozwiązywania problemów.

4. KOMPETENCJE CYFROWE

Umiejętność bezpiecznego, krytycznego i odpowiedzialnego korzystania z technologii cyfrowych do nauki, pracy i uczestnictwa w życiu społecznym.

5. KOMPETENCJE OSOBISTE, SPOŁECZNE I W ZAKRESIE UMIEJĘTNOŚCI UCZENIA SIĘ

Umiejętność rozwoju osobistego, skutecznego zarządzania sobą, budowania relacji, współpracy oraz uczenia się przez całe życie.

1.10. Zabawa jako naturalne środowisko uczenia się

Współczesna pedagogika przedszkolna jest zgodna co do tego, że **zabawa** stanowi **podstawową formę aktywności dziecka** oraz najważniejsze środowisko jego uczenia się (Ginsburg, 2007; Singer i in., 2006). **Podstawa programowa wychowania przedszkolnego** podkreśla rolę codziennej **zabawy swobodnej** i wskazuje ją jako nieodzowny warunek rozwoju (MEN, 2026). Zabawa zyskuje pozycję centralną jako główne środowisko uczenia się, a integracja treści dokonuje się właśnie w działaniu i zabawie.

Program przyjmuje tę zasadę w pełni. Zabawa nie jest traktowana jako przerwa od uczenia się ani jako nagroda po wykonaniu „prawdziwej pracy”. Jest naturalną formą poznawania świata, w której dziecko może łączyć emocje, wyobraźnię, język, ruch, relacje społeczne i myślenie symboliczne. W zabawie dziecko ćwiczy role społeczne, rozwiązuje konflikty, testuje reguły, tworzy narracje, buduje znaczenia i uczy się elastyczności. Zabawa pozwala też dziecku przeżywać sytuacje ważne dla jego rozwoju w bezpiecznym, symbolicznym wymiarze (Bodrova, Leong, 2007). Szczególne znaczenie ma wspomniana **zabawa swobodna**, ponieważ to właśnie w niej najwyraźniej ujawniają się dziecięce zainteresowania, strategie działania, potrzeby społeczne i sposoby regulowania emocji. Dziecko może w niej podejmować decyzje, inicjować działania i kształtować przebieg sytuacji. W tym sensie zabawa swobodna jest jednym z najbardziej naturalnych obszarów rozwijania **sprawczości**.

Program przypisuje istotną rolę zabawom inspirowanym przez nauczyciela, zabawom badawczym, konstrukcyjnym, językowym, muzycznym, ruchowym i tematycznym. Wszystkie te formy łączy jedno: dziecko pozostaje **aktywnym uczestnikiem**, a nie jedynie wykonawcą.

Takie rozumienie zabawy ma kluczowe znaczenie dla organizacji dnia w przedszkolu. Jeżeli zabawa jest podstawowym środowiskiem uczenia się, musi mieć w planie dnia realne miejsce, odpowiednio długi czas trwania i sensownie zorganizowaną przestrzeń. W zabawie dziecko powinno mieć dostęp do materiałów, które pozwolą mu rozwijać własne pomysły. Program opowiada się więc za takim **rytmem dnia**, który chroni czas przeznaczony na swobodną aktywność dziecka i nie rozdrabnia doświadczenia edukacyjnego na zbyt wiele krótkich, odgórnie sterowanych epizodów.

1.11. Uczenie się przez doświadczenie

Ważnym elementem programu jest **koncepcja uczenia się przez doświadczenie**, rozwijana między innymi przez **Johna Deweya** (Dewey, 1972). W tym ujęciu edukacja nie jest oddzielona od życia, ale stanowi jego integralną część. Dziecko uczy się, uczestnicząc w **realnych sytuacjach**, podejmując działanie, obserwując skutki własnych decyzji i refleksyjnie wracając do doświadczenia. Dewey podkreślał, że doświadczenie ma wartość edukacyjną wtedy, gdy prowadzi do dalszego wzrostu i otwiera dziecko na kolejne aktywności oraz rozumienie świata (Dewey, 1972).

W wychowaniu przedszkolnym oznacza to odejście od nadmiaru treści abstrakcyjnych na rzecz działań osadzonych w **realnych sytuacjach**. Dziecko uczy się najlepiej wtedy, gdy może coś zrobić, sprawdzić, zaobserwować, porównać i omówić. Stąd tak duże znaczenie zajęć badawczych, eksperymentów, działań konstrukcyjnych, aktywności w ogrodzie przedszkolnym, wspólnego planowania przedsięwzięć, projektów grupowych, wyjść poza budynek przedszkola, działań związanych z codziennym funkcjonowaniem grupy. Obowiązująca podstawa programowa mocno akcentuje właśnie tę praktyczność i użyteczność doświadczeń edukacyjnych, wskazując m.in. na znaczenie obserwacji, eksperymentów, projektów grupowych, wspólnego przygotowywania wyjść, występów, uprawy roślin, działań na rzecz innych (MEN, 2026).

Program interpretuje te zapisy jako zachętę do budowania edukacji możliwie **blisko życia**. Dziecko nie powinno uczyć się wyłącznie o świecie, ale **w świecie i dla świata**. Oznacza to łączenie treści z codziennym doświadczeniem, sytuacjami społecznymi i środowiskiem lokalnym. Taki sposób pracy nie tylko

wzmacnia trwałość wiedzy, ale także nadaje jej sens. Dziecko zaczyna rozumieć, że uczenie się nie jest czymś oderwanym od życia, lecz sposobem lepszego rozumienia i kształtowania rzeczywistości, w której funkcjonuje.

1.12. Wartości jako fundament wychowania

Podstawa programowa wprost wskazuje, że działalność wychowawcza przedszkola opiera się na takich **wartościach**, jak: **wolność, odpowiedzialność, wspólnota, szacunek, godność, prawda, dobro, piękno, sprawiedliwość, solidarność**, a także na trosce o **dobro wspólne** i postawach patriotycznych (MEN, 2026). Jest to niezwykle ważny zapis, ponieważ pokazuje, że wychowanie przedszkolne nie może ograniczać się do wspierania rozwoju umiejętności praktycznych i poznawczych.

Edukacja od najwcześniejszych lat ma również **wymiar aksjologiczny**. Wprowadza dziecko w świat znaczeń, norm, relacji i odpowiedzialności. Program przyjmuje zatem, że **wychowanie** jest równorzędnym elementem pracy przedszkola, a nie dodatkiem do działań dydaktycznych (Łobocki, 2006; Olbrycht, 2012). Dziecko nie uczy się wartości przez deklaracje, lecz przez doświadczenie relacji, przez sposób organizacji życia grupy, przez to, jak nauczyciel rozmawia, reaguje na konflikt, wspiera, stawia granice i buduje wspólnotę. **Wartości** stają się w tym sensie czymś przeżywanym, a nie tylko omawianym. **Szacunek** oznacza sposób traktowania dziecka i innych osób. **Odpowiedzialność** oznacza realny udział w życiu grupy. **Solidarność** oznacza troskę o tych, którym jest trudniej. **Dobro wspólne** oznacza współodpowiedzialność za przestrzeń, atmosferę i relacje.

Takie rozumienie wychowania dobrze współgra z **podejściem społeczno-kulturowym** oraz z ideą **sprawczości** (Wygotski, 1972; IBE PIB, 2025c). Dziecko nie jest jedynie odbiorcą norm ustalonych przez dorosłych, ale stopniowo uczy się współtworzyć zasady życia grupowego, rozumieć sens reguł i doświadczać konsekwencji własnych wyborów. Program uznaje więc, że **wartości stają się żywe w działaniu, we wspólnocie i w codziennych sytuacjach**, a nie tylko w okazjonalnych rozmowach o tym, „co jest dobre”.

1.13. Holistyczne rozumienie rozwoju dziecka

Przyjęta koncepcja ma charakter **holistyczny** i zakłada **integralne podejście do rozwoju dziecka**. Rozwój poznawczy, emocjonalny, społeczny, fizyczny i etyczny nie są odrębnymi, niezależnymi od siebie obszarami. Przeciwnie, stale się przenikają i wzajemnie warunkują (Bronfenbrenner, 1979; Shonkoff, Phillips, 2000).

Dziecko, które doświadcza bezpieczeństwa emocjonalnego, łatwiej angażuje się poznawczo. Dziecko, które potrafi współpracować, skuteczniej rozwija słownictwo i myślenie. Dziecko, które rozwija sprawność ruchową i sensoryczną, łatwiej radzi sobie z zadaniami wymagającymi planowania i koncentracji. Dziecko, które doświadcza wartości w relacjach, buduje bardziej dojrzałą tożsamość osobistą i społeczną.

Tę integralność rozwoju dobrze oddaje układ obowiązującej podstawy programowej, która obejmuje dziewięć obszarów:

- 1) społeczny,
- 2) osobisty,
- 3) językowy,
- 4) matematyczny,
- 5) przyrodniczy,
- 6) techniczny,
- 7) cyfrowy,
- 8) artystyczny,
- 9) ruchowy (MEN, 2026).

Program odczytuje ten układ nie jako zestaw odrębnych „przedmiotów szkolnych”, ale jako mapę wzajemnie powiązanych sfer rozwoju. Oznacza to, że codzienne doświadczenia dziecka w przedszkolu powinny mieć **charakter zintegrowany**, a nauczyciel powinien dostrzegać wielowymiarowość pozornie prostych aktywności. Wspólne przygotowanie posiłku może być jednocześnie sytuacją językową, społeczną, matematyczną, ruchową i wychowawczą. Zabawa konstrukcyjna może rozwijać myślenie przestrzenne, planowanie, współpracę, wytrwałość i ekspresję twórczą. Rozmowa podsumowująca sytuację konfliktową może wspierać rozwój językowy, samoregulację, rozumienie emocji, odpowiedzialność i kompetencje społeczne.

Program przyjmuje więc, że **edukacja przedszkolna** powinna mieć **charakter całościowy**. Nie oznacza to rezygnacji z planowania, lecz planowanie w taki sposób, aby dziecko doświadczało sensownej jedności swojego działania, a nie rozbitcia na sztucznie oddzielone fragmenty.

9 OBSZARÓW ROZWOJU DZIECKA W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

1.14. Indywidualizacja i edukacja włączająca

Program zakłada również realizację idei **edukacji włączającej**, która uwzględnia **zróżnicowane potrzeby rozwojowe dzieci** oraz zapewnia im pełne uczestnictwo w życiu grupy (UNESCO, 2020; ORE, 2024). W podstawie programowej mocno akcentuje się indywidualizację procesu kształcenia i wychowania oraz tworzenie takich warunków, które umożliwiają każdemu dziecku rozwój na miarę jego możliwości

(MEN, 2026), z uwzględnieniem zasad **projektowania uniwersalnego i racjonalnych usprawnień** (MEN, 2024; FRSE, 2026). Oznacza to odejście od myślenia o jednolitym przebiegu rozwoju i uznanie, że różnorodność jest naturalną cechą grupy przedszkolnej.

Niniejszy program przyjmuje zatem, że **indywidualizacja** nie polega na wyłączeniu dziecka z doświadczeń wspólnych ani na redukowaniu oczekiwań wobec niego, lecz na takim organizowaniu procesu edukacyjnego, aby każde dziecko mogło uczestniczyć w nim realnie i sensownie. W praktyce oznacza to różnicowanie poziomu wsparcia, tempa pracy, form działania, sposobu komunikacji, rodzaju materiałów oraz organizacji przestrzeni.

Powyższa perspektywa jest właśnie rdzeniem koncepcji Projektowania Uniwersalnego w Edukacji (Bełza-Gajdzica i in., 2024). Dzięki takiemu podejściu **różnorodność dzieci** nie osłabia wspólnoty grupy, lecz ją wzmacnia (Papuda-Dolińska i in., 2025). Przedszkole staje się wówczas miejscem, w którym różnice nie są traktowane jako problem do ukrycia, ale jako naturalny element życia społecznego. Dzieci dzięki temu nie tylko rozwijają swój własny potencjał, ale także uczą się szacunku wobec odmienności, współpracy i wrażliwości na potrzeby. W ten sposób **edukacja włączająca** wpisuje się bezpośrednio w wartości wskazane przez podstawę programową: **wspólnotę, szacunek, odpowiedzialność i solidarność** (MEN, 2026).

1.15. Rola nauczyciela we współpracy z rodziną

Z przyjętych podstaw teoretycznych wynika określona **wizja roli nauczyciela**. Nauczyciel wychowania przedszkolnego nie jest wyłącznie realizatorem treści ani kontrolerem poprawności działań dziecka. Jest **profesjonalistą**, który projektuje **środowisko edukacyjne**, obserwuje rozwój dzieci, towarzyszy im w uczeniu się, stwarza warunki do nabywania doświadczeń, wspiera relacje i nadaje sens codziennym sytuacjom. **Podstawa programowa wychowania przedszkolnego** bardzo wyraźnie wzmacnia **autonomię nauczyciela** w doborze metod, form i środków pracy (MEN, 2026). Podkreśla, że nie istnieje jeden słuszny sposób realizacji podstawy programowej. Kluczowe jest organizowanie warunków rozwoju dziecka zgodne z aktualną wiedzą.

Program przyjmuje właśnie taką perspektywę **profesjonalizmu nauczyciela**. Zakłada, że zadaniem nauczyciela jest nie tylko prowadzenie zajęć, ale przede wszystkim **rozumienie dziecka** i budowanie prze-myślanego środowiska jego rozwoju. Nauczyciel obserwuje, słucha, zadaje pytania, proponuje, zachęca, modeluje, wspiera współpracę, pomaga w nazywaniu emocji, stawia granice i organizuje przestrzeń w taki sposób, aby dziecko mogło bezpiecznie korzystać z wolności, doświadczać sprawczości i rozwijać wszystkie kompetencje.

Rola nauczyciela jest też nierozdzielnie związana ze **współpracą z rodziną** (Epstein, 2011). Program przyjmuje, że rodzice są naturalnym i najważniejszym środowiskiem życia dziecka, a przedszkole nie zastępuje rodziny, lecz współdziała z nią dla dobra dziecka. **Partnerstwo z rodzicami** nie polega jedynie na przekazywaniu informacji, ale na budowaniu wspólnego rozumienia potrzeb rozwojowych dziecka i wspieraniu jego spójnego doświadczenia wychowawczego. Tylko wtedy, gdy dziecko doświadcza względnej zgodności pomiędzy środowiskami, w których funkcjonuje, może rozwijać **poczucie bezpieczeństwa, ciągłości i sensu** (Mendel, 2007).

1.16. Integracja zadań przedszkola z obszarami rozwoju dziecka

Przedszkole realizuje zadania określone w podstawie programowej wychowania przedszkolnego poprzez organizowanie warunków sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi dziecka. Szczególną rolę odgrywa tworzenie bezpiecznego, wspierającego środowiska, w którym dziecko może swobodnie działać, eksplorować, odpoczywać oraz rozwijać swoją samodzielność, sprawczość i poczucie własnej wartości.

Istotnym zadaniem przedszkola jest wspieranie naturalnej aktywności dziecka poprzez zabawę, doświadczenie, kontakt z przyrodą, twórczość artystyczną oraz działania konstrukcyjne i badawcze. Organizowane sytuacje edukacyjne sprzyjają rozwijaniu kompetencji – społecznych i emocjonalnych, budowaniu relacji opartych na szacunku i współpracy, a także uczeniu rozpoznawania oraz wyrażania emocji i potrzeb własnych oraz innych osób.

Przedszkole wspiera także rozwój procesów poznawczych i integracji sensorycznej, uwzględniając indywidualne potrzeby, możliwości oraz zainteresowania dzieci. Ważnym elementem działań wychowawczo-dydaktycznych jest kształtowanie postaw prozdrowotnych, proekologicznych i społecznych, a także rozwijanie wrażliwości estetycznej, ciekawości świata oraz otwartości na różnorodność kulturową i językową.

Realizacja zadań przedszkola odbywa się we współpracy z rodzicami oraz środowiskiem lokalnym. Wspólne działania mają na celu wspieranie harmonijnego rozwoju dziecka oraz przygotowanie go do dalszej edukacji i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym (MEN, 2026).

Program wychowania przedszkolnego w pełni odzwierciedla i realizuje wszystkie zadania placówki określone w Rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego. Działalność opiekuńcza, wychowawcza oraz dydaktyczna przedszkola została zaprojektowana w taki sposób, aby poprzez codzienne sytuacje edukacyjne, stymulowanie zabawy swobodnej oraz celową aranżację przestrzeni systematycznie i wielokierunkowo urzeczywistniać każdy z obowiązków nałożonych na instytucję przedszkola.

Poniższy wykaz zawiera pełne brzmienie 16 zadań przedszkola, które stanowią fundament pracy opiekuńczo-edukacyjnej.

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w każdym obszarze jego rozwoju.
2. Tworzenie warunków umożliwiających każdemu dziecku swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
3. Wspieranie aktywności dziecka podnoszących poziom jego integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.
4. Zapewnienie warunków do budowania wspólnoty, w której każde dziecko czuje się akceptowane, rozumiane i potrzebne, a różnorodność traktowana jest jako wartość społeczna i edukacyjna.
5. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do indywidualnych potrzeb i zainteresowań każdego dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania.
6. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby budowania relacji i działania z innymi oraz dla innych.
7. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań dziecka prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo.
8. Przygotowanie dziecka do rozpoznawania, nazywania i rozumienia emocji oraz uczuć własnych i innych ludzi.
9. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
10. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań dziecka prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo.
11. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczne, samodzielne eksplorowanie elementów techniki w otoczeniu, a także zapewnienie materiałów konstrukcyjnych i narzędzi do swobodnego oraz planowanego konstruowania i majsterkowania, a także prezentowania wytworów swojej pracy.

12. Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających wszechstronny rozwój dziecka.
13. Kreowanie sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem są rodzina, grupa w przedszkolu, inne osoby dorosłe, w tym osoby starsze, oraz rozwijanie umiejętności podejmowania decyzji opartych na wartościach.
14. Systematyczne wspieranie rozwoju procesów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie gotowości do podjęcia nauki w szkole.
15. Organizowanie zajęć umożliwiających dziecku poznawanie kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej, lub języka regionalnego – kaszubskiego, zgodnie z potrzebami.
16. Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.

Poniższe zestawienie obrazuje bezpośrednie powiązania między zadaniami przedszkola, a dziewięcioma nowymi obszarami edukacyjnymi.

Obszar rozwoju	Numerы realizowanych zadań przedszkola
1. Obszar społeczny	1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14
2. Obszar osobisty	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14
3. Obszar językowy	1, 2, 3, 5, 9, 10, 12, 14, 15, 16
4. Obszar matematyczny	1, 2, 3, 5, 10, 12, 14
5. Obszar przyrodniczy	1, 2, 3, 5, 10, 12, 14
6. Obszar techniczny	1, 2, 5, 10, 11, 12, 14
7. Obszar cyfrowy	1, 2, 5, 12, 14
8. Obszar artystyczny	1, 2, 5, 9, 10, 12, 14
9. Obszar ruchowy	1, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 14

Warto podkreślić, że poszczególne obszary rozwoju dziecka wskazane w podstawie programowej nie funkcjonują w izolacji, lecz wzajemnie się przenikają i mogą być rozwijane podczas różnorodnych działań podejmowanych w przedszkolu. Ta sama aktywność może jednocześnie wspierać rozwój językowy, społeczny, emocjonalny, poznawczy, ruchowy dziecka. To od nauczyciela oraz sposobu zaprojektowania sytuacji edukacyjnej zależy, jakie kompetencje i obszary rozwoju zostaną zintegrowane w danym działaniu. Świadome planowanie aktywności pozwala tworzyć doświadczenia edukacyjne o charakterze całościowym, bliskie naturalnemu sposobowi uczenia się dziecka poprzez działanie, relacje i zabawę.

1.17. Ogólne cele wychowania przedszkolnego

Ogólnym celem wychowania przedszkolnego jest **wspieranie wszechstronnego rozwoju dziecka** w sferach: poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej, oraz wspomaganie go w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostki, jak i członka demokratycznej wspólnoty. Wychowanie przedszkolne ma również sprzyjać kształtowaniu postawy dbałości o dobro wspólne, pielęgnowaniu tradycji i kultury narodowej, z poszanowaniem innych kultur, oraz rozwijaniu postaw patriotycznych (MEN, 2026).

Z tego celu głównego wynikają cele ogólne, zgodnie z którymi przedszkole ma zapewnić każdemu dziecku warunki do:

- 1) **rozwijania ciekawości, zainteresowań i uzdolnień** oraz budowania wiedzy potrzebnej do rozumienia i poznawania współczesnego świata,
- 2) **rozwijania kompetencji – językowych, matematycznych i cyfrowych**, umożliwiających funkcjonowanie w różnych sytuacjach,
- 3) **rozwijania kompetencji ruchowych** oraz postawy troski o zdrowie i bezpieczeństwo,
- 4) **rozwijania kompetencji – poznawczych, społecznych i osobistych** – oraz wzmacniania samodzielności i wytrwałości,
- 5) **budowania sprawczości** oraz gotowości do podejmowania inicjatyw z korzyścią dla siebie i dobra wspólnego,
- 6) **poznawania świata wartości**, rozwijania empatii i przygotowywania się do podejmowania odpowiedzialnych wyborów etycznych.

Istotnym celem wychowania przedszkolnego jest również rozwijanie kompetencji – językowych, matematycznych i cyfrowych, które stanowią podstawowe narzędzia komunikowania się, rozumienia rzeczywistości i funkcjonowania. Kompetencje te rozwijają się nie tylko podczas celowo organizowanych aktywności, ale także w naturalnych sytuacjach – w rozmowie, zabawie, działaniach konstrukcyjnych, planowaniu, klasyfikowaniu, korzystaniu z technologii, współpracy z innymi dziećmi.

Podstawa programowa podkreśla także znaczenie rozwijania kompetencji ruchowych oraz budowania postawy troski o zdrowie, bezpieczeństwo i aktywność fizyczną. Ruch stanowi naturalną potrzebę dziecka i ważny element jego rozwoju – poznawczego, emocjonalnego i społecznego. Wychowanie przedszkolne powinno więc zapewniać dzieciom codzienną aktywność ruchową, rozwijać sprawności, koordynację, orientację w przestrzeni oraz budować świadomość własnego ciała i potrzeb zdrowotnych.

Ważnym obszarem działań przedszkola jest również rozwijanie kompetencji – poznawczych, społecznych i osobistych – oraz wzmacnianie samodzielności, wytrwałości i odpowiedzialności dziecka. Obejmuje to wspieranie umiejętności: współpracy, komunikowania się, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami oraz podejmowania działań wymagających wysiłku i zaangażowania. Dziecko uczy się stopniowo planować własne działania, kończyć rozpoczęte aktywności, korzystać ze wsparcia innych oraz doświadczać skuteczności własnego działania.

Podstawa programowa szczególnie mocno akcentuje rozwijanie sprawczości dziecka, rozumianej jako możliwość wpływania na własne działania i otoczenie. Przedszkole powinno stwarzać dzieciom okazje do podejmowania inicjatyw, dokonywania wyborów, współdecydowania oraz uczestniczenia w życiu grupy. Dzięki temu dziecko buduje poczucie kompetencji, odpowiedzialności i przekonanie, że jego działania mają znaczenie – zarówno dla niego samego, jak i dla innych osób.

Istotnym celem wychowania przedszkolnego jest także wprowadzanie dziecka w świat wartości. Przedszkole wspiera rozwijanie empatii, wrażliwości społecznej, szacunku wobec innych osób i otaczającego świata oraz przygotowuje dziecko do podejmowania odpowiedzialnych wyborów etycznych. Wartości, takie jak: dobro, prawda, piękno, odpowiedzialność, współpraca, solidarność i troska o dobro wspólne, powinny być obecne w przedszkolu na co dzień i realizowane poprzez relacje, sposób komunikacji oraz wspólne doświadczenia dzieci i dorosłych.

Tak rozumiane cele wychowania przedszkolnego tworzą spójną wizję edukacji dziecka, która wspiera jego rozwój jako osoby samodzielnej, aktywnej, odpowiedzialnej i zdolnej do współtworzenia wspólnoty.

1.18. Szczegółowe cele wychowania przedszkolnego

Szczegółowe cele wychowania przedszkolnego wynikają z koncepcji podstawy programowej, która porządkuje rozwój dziecka wokół **kompetencji fundamentalnych, kompetencji przekrojowych, sprawczości, wartości i dobrostanu**, a także wokół dziewięciu zintegrowanych obszarów funkcjonowania dziecka (MEN, 2026; IBE PIB, 2025c). Ich realizacja opiera się na wspieraniu dziecka w:

- 1) **budowaniu kompetencji językowych**, a więc w słuchaniu, rozumieniu wypowiedzi, wyrażaniu własnych myśli, zadawaniu pytań, opowiadaniu, argumentowaniu i stopniowym przygotowaniu do czytania i pisania,
- 2) **rozwijaniu myślenia matematycznego**, w tym klasyfikowaniu, liczeniu, porównywaniu, szacowaniu, dostrzeganiu relacji, wzorów i prawidłowości oraz wykorzystywaniu pojęć matematycznych w praktyce,
- 3) **rozwijaniu kompetencji cyfrowych** rozumianych jako przygotowanie do bezpiecznego i odpowiedzialnego funkcjonowania w społeczeństwie cyfrowym, z uwzględnieniem higieny cyfrowej i krytycznego odbioru mediów,
- 4) **rozwijaniu kompetencji ruchowych** przez codzienną aktywność fizyczną, doskonaleniu sprawności, koordynacji, orientacji w schemacie ciała oraz nawyków prozdrowotnych,
- 5) **rozwijaniu kompetencji poznawczych**, zwłaszcza w zakresie rozwiązywania problemów, krytycznego i kreatywnego myślenia, dostrzegania zależności, formułowania wniosków i samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na pytania,
- 6) **rozwijaniu kompetencji społecznych**, takich jak: współpraca, komunikacja, empatia, dbanie o innych, przyjmowanie perspektywy drugiego człowieka i uczestnictwo we wspólnocie,
- 7) **rozwijaniu kompetencji osobistych**, obejmujących kierowanie sobą, rozpoznawanie własnych emocji i potrzeb, samoregulację, wytrwałość, motywację i poczucie własnej skuteczności,
- 8) **wzmacnianiu sprawczości**, czyli zdolności dziecka do podejmowania inicjatywy, współdecydowania, planowania działania, realizowania pomysłów i brania odpowiedzialności za własne wybory,
- 9) **kształtowaniu świata wartości**, w tym szacunku, odpowiedzialności, wspólnotowości, solidarności, dobra, prawdy i piękna oraz rozumienia dobra wspólnego,
- 10) **budowaniu dobrostanu psychicznego i emocjonalnego**, opartego na poczuciu bezpieczeństwa, akceptacji, przynależności, wsparciu w przeżywaniu emocji i rozwijaniu odporności psychicznej,
- 11) **wprowadzaniu dziecka w świat relacji społecznych i kulturowych**, obejmujący rodzinę, grupę przedszkolną, społeczność lokalną, naród oraz podstawowe symbole i tradycje,
- 12) **rozwijaniu ekspresji twórczej i uczestniczeniu w kulturze** przez kontakt ze sztuką, muzyką, teatrem, ruchem i różnorodnymi formami wyrażania siebie,
- 13) **kształtowaniu postawy badawczej wobec świata przyrody i techniki**, obejmującej obserwację, eksperymentowanie, dokumentowanie zjawisk, rozumienie zależności przyczynowo-skutkowych i troskę o środowisko,
- 14) **przygotowaniu do uczenia się przez całe życie**, a więc budowaniu ciekawości poznawczej, gotowości do podejmowania wyzwań, refleksji nad własnym działaniem i otwartości na rozwój.

Tak rozumiane cele szczegółowe pozostają zgodne z logiką podstawy programowej, która odchodzi od statycznej listy umiejętności na rzecz opisu tego, **jak dziecko działa, uczy się i funkcjonuje w świecie** oraz jak rozwija się dzięki zabawie, doświadczeniu, relacjom i aktywnemu uczestnictwu.

1.19. Profil absolwenta i absolwentki

Program zakłada wspieranie wszechstronnego rozwoju dziecka w taki sposób, aby kończąc edukację przedszkolną, było ono przygotowane do dalszego uczenia się, budowania relacji społecznych oraz aktywnego uczestnictwa w życiu wspólnoty. Profil absolwenta i absolwentki przedszkola opisuje najważniejsze kompetencje, postawy i wartości rozwijane w toku edukacji przedszkolnej. Odwołuje się do założeń nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego, w której szczególne znaczenie przypisuje się kompetencjom fundamentalnym i przekrojowym, sprawczości dziecka oraz wychowaniu ku wartościom. Uwzględnia także współczesne kierunki myślenia o edukacji dziecka jako aktywnego uczestnika procesu uczenia się.

Absolwentka/ absolwent przedszkola to dziecko, które rozwija się w poczuciu bezpieczeństwa, doświadcza możliwości działania, współdecydowania i współpracy z innymi. Jest gotowe do podejmowania nowych wyzwań, otwarte na poznawanie świata i stopniowo buduje wiarę we własne możliwości. W toku codziennych doświadczeń, zabawy i relacji z innymi rozwija kompetencje potrzebne do dalszej edukacji oraz funkcjonowania w zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Absolwentka i absolwent przedszkola:

- są ciekawi świata, chętnie podejmują aktywność poznawczą, obserwują, eksperymentują i poszukują odpowiedzi na pytania;
- potrafią współdziałać z innymi dziećmi i z osobami dorosłymi, komunikować swoje potrzeby oraz respektować reguły życia w grupie;
- rozwijają poczucie sprawczości i odpowiedzialności, podejmują samodzielne działania oraz uczą się dostrzegać wpływ własnych decyzji na siebie i innych;
- wyrażają emocje i potrzeby w sposób społecznie akceptowany, stopniowo rozwijając umiejętności samoregulacji;
- wykazują otwartość, empatię i szacunek wobec innych osób, różnorodności oraz otaczającego świata;
- budują podstawy kompetencji – językowych, matematycznych i cyfrowych, poprzez codzienne doświadczenia, zabawę i działanie;
- są twórczy, aktywni i gotowi do podejmowania nowych wyzwań;
- odczuwają przynależność do grupy, społeczności lokalnej i kultury, jednocześnie ucząc się wrażliwości na dobro wspólne;
- dostrzegają wartości, takie jak: dobro, prawda, piękno, współpraca, odpowiedzialność i szacunek, oraz podejmują próby kierowania się nimi w codziennych sytuacjach (IBE, 2025c).

Profil absolwenta i absolwentki przedszkola nie stanowi zamkniętego katalogu osiągnięć dziecka, lecz opis kierunku rozwoju wspieranego przez nauczycieli i rodziców. Zakłada indywidualne tempo rozwoju każdego dziecka oraz tworzenie warunków do odkrywania własnego potencjału, budowania poczucia kompetencji i przygotowania do dalszej edukacji.

1.20. Podsumowanie

Podsumowując – przyjęta podstawa teoretyczna programu stanowi spójną koncepcję edukacyjną integrującą najważniejsze współczesne nurty pedagogiczne i psychologiczne oraz odpowiadającą założeniom aktualnie obowiązującej podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Łączy **konstruktywizm poznawczy i społeczno-kulturowy, podejście skoncentrowane na dziecku**, inspiracje **pedagogiką Reggio Emilia, teorię autodeterminacji**, ideę **uczenia się przez doświadczenie, podejście kompetencyjne** oraz współczesne rozumienie **dobrostanu, samoregulacji i edukacji włączającej**.

U podstaw niniejszego programu leży przekonanie, że dziecko jest zdolne do **aktywnego konstruowania wiedzy**, uczestniczenia we wspólnocie, podejmowania decyzji, twórczego wyrażania siebie i stopniowego przejmowania odpowiedzialności za własne działanie. Edukacja przedszkolna nie jest w tym ujęciu ani przygotowaniem do odtwarzania poleceń, ani prostą sumą ćwiczonych umiejętności. Jest przestrzenią wszechstronnego rozwoju człowieka, który od najwcześniejszych lat uczy się rozumieć świat, współtworzyć relacje, doświadczać wartości i działać z poczuciem sensu.

Program wspiera więc rozwój dziecka jako osoby **samodzielnej, odpowiedzialnej, kreatywnej, refleksyjnej i zaangażowanej społecznie**. Uznaje, że rozwój ten dokonuje się najpełniej wtedy, gdy dziecko może działać, doświadczać, pytać, współpracować, przeżywać, tworzyć i wracać do swoich doświadczeń w atmosferze bezpieczeństwa i szacunku. W takim rozumieniu wychowanie przedszkolne staje się nie tylko pierwszym etapem edukacji, ale ważnym etapem budowania fundamentów dalszego życia i uczenia się.

Rozdział 2. Wskazania metodyczne

2.1 Wskazania ogólne

Realizacja programu opiera się na założeniu, że dziecko uczy się najefektywniej poprzez działanie, doświadczanie, relacje społeczne oraz aktywne uczestnictwo w codziennym życiu grupy przedszkolnej. Zadaniem nauczyciela jest tworzenie środowiska edukacyjnego, które wspiera naturalną ciekawość dziecka, buduje jego sprawczość oraz umożliwia harmonijny rozwój we wszystkich sferach funkcjonowania.

W praktycznej realizacji programu szczególne znaczenie mają następujące założenia:

- uwzględnianie różnorodnych form aktywności dziecka w działaniach wychowawczo-dydaktycznych i opiekuńczych,
- organizowanie sytuacji edukacyjnych opartych na działaniu, eksploracji, doświadczeniu i współpracy,
- wspieranie rozwoju kompetencji – fundamentalnych, przekrojowych, i sprawczości dziecka,
- integrowanie różnych obszarów rozwoju dziecka w codziennych aktywnościach i zadaniach,
- uwzględnianie indywidualnych możliwości, potrzeb, zainteresowań i tempa rozwoju każdego dziecka,
- tworzenie warunków sprzyjających samodzielności, podejmowaniu inicjatywy i współdecydowaniu przez dzieci,
- budowanie atmosfery bezpieczeństwa emocjonalnego, akceptacji i wzajemnego szacunku,
- wspieranie rozwoju kompetencji – społecznych, komunikacyjnych i emocjonalnych, w codziennych relacjach,
- uwzględnianie świata wartości jako fundamentu działań wychowawczych i organizacji życia grupy,
- stosowanie metod: aktywizujących, polisensorycznych i opartych na doświadczeniu,
- wykorzystywanie różnorodnych form pracy, dostosowanych do wieku, możliwości i potrzeb dzieci,
- organizowanie przestrzeni edukacyjnej sprzyjającej samodzielnej aktywności, współpracy i eksploracji,
- uwzględnianie zasad edukacji włączającej oraz tworzenie warunków umożliwiających uczestnictwo wszystkich dzieci w życiu grupy,
- indywidualizowanie wsparcia udzielanego dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zgodnie z zaleceniami poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz zapisami IPET i WOPFU,
- wspieranie dzieci w budowaniu relacji rówieśniczych oraz rozwijaniu poczucia przynależności do wspólnoty,
- wykorzystywanie obserwacji pedagogicznej i diagnozy jako podstawy planowania działań wspierających rozwój dziecka,
- prowadzenie systematycznej współpracy z rodzicami jako ważnymi partnerami procesu wychowania i edukacji.

Program zakłada elastyczne podejście do organizacji procesu edukacyjnego. Nauczyciel, uwzględniając potrzeby konkretnej grupy dzieci, może dobierać metody, formy i sposoby pracy w taki sposób, aby tworzyć środowisko sprzyjające aktywnemu uczeniu się, rozwijaniu ciekawości poznawczej oraz budowaniu gotowości do dalszej edukacji i funkcjonowania we współczesnym świecie.

2.2 Metody pracy

Nauczyciel przedszkola, chcąc pobudzać aktywność dziecka we wszystkich obszarach jego funkcjonowania, wykorzystuje różnorodne metody pracy (Okoń, 2003; Kupisiewicz, 2012), które odpowiadają założeniom współczesnej pedagogiki oraz aktualnej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

Metody te opierają się na **podmiotowości dziecka, jego sprawczości, aktywności, doświadczaniu, eksplorowaniu świata, przeżywaniu oraz komunikowaniu się z innymi**. Wpisują się tym samym w podejście, które zakłada, że dziecko **uczy się poprzez działanie, relacje i refleksję nad własnym doświadczeniem** (Dewey, 1972; Bruner, 1978).

W organizacji procesu wychowania i kształcenia pierwszoplanowe miejsce zajmują **metody aktywne**, które wspierają rozwój **kompetencji – fundamentalnych i przekrojowych**, a także wzmacniają **motywację wewnętrzną i poczucie sprawczości dziecka**. Należą do nich między innymi metody aktywizujące (np.: gry dydaktyczne, wchodzenie w role, uczenie się w zespole i w grupie, wizualizacja), metody angażujące zmysły (polisensoryczne), metody praktyczne (pokaz, ćwiczenia przedmiotowe, działania badawcze, metoda projektów, symulacja), metody programowe (z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych, takich jak: komputer, robot, tablica interaktywna), a także metody eksponujące (film, sztuka, ekspozycja, pokaz połączony z przeżyciem). Wszystkie one sprzyjają organizowaniu sytuacji edukacyjnych, w których dziecko jest **aktywnym uczestnikiem procesu uczenia się**, a nie jedynie wykonawcą poleceń (MEN, 2026).

Metody oparte głównie na aktywności nauczyciela, takie jak metody podające i słowne, mają charakter uzupełniający i są wykorzystywane w sposób wspierający, a nie dominujący. Ich rolą jest **porządkowanie doświadczeń dziecka, nadawanie im znaczenia oraz wspieranie rozumienia świata**, a nie zastępowanie jego własnej aktywności poznawczej (MEN, 2026).

Szczególne znaczenie w pracy przedszkola mają metody aktywne, które w sposób naturalny integrują różne obszary rozwoju dziecka, sprzyjają jego zaangażowaniu oraz umożliwiają uczestnictwo w aktywnościach wszystkim dzieciom – niezależnie od ich możliwości, tempa rozwoju i specjalnych potrzeb edukacyjnych (Gruszczyk-Kolczyńska, 2012).

■ **Metoda Carla Orffa**

Metoda ta wspiera rozwój dziecka poprzez **łączenie muzyki, ruchu i słowa**, co sprzyja integracji różnych obszarów aktywności oraz rozwijaniu ekspresji. Wpisuje się w założenia podstawy programowej poprzez wspieranie **twórczości, komunikacji, współpracy oraz aktywnego uczestnictwa dziecka w kulturze**. Dzięki wykorzystaniu improwizacji, zabaw muzycznych, pieśni, tańców i prostych instrumentów dziecko ma możliwość **samodzielnego działania, eksperymentowania i wyrażania siebie**, co wzmacnia jego sprawczość i motywację do uczenia się (Leżańska, 2021).

■ **Metoda ruchowej ekspresji twórczej Rudolfa Labana**

Metoda ta rozwija sprawność fizyczną, świadomość ciała oraz ekspresję ruchową, a jednocześnie wspiera rozwój emocjonalny i społeczny dziecka. Poprzez improwizację ruchową, taniec, pantomimę i zabawy rytmiczne dziecko uczy się wyrażania emocji, współpracy oraz komunikacji niewerbalnej. Metoda ta sprzyja także rozwijaniu kompetencji osobistych i społecznych, takich jak: samoregulacja, kreatywność i otwartość na innych (Laban, 2003).

■ **Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne**

Metoda ta wykorzystuje ruch jako podstawowe narzędzie wspierania rozwoju – psychoruchowego, emocjonalnego i społecznego dziecka. Sprzyja budowaniu świadomości własnego ciała, poczucia bezpieczeństwa oraz relacji z innymi ludźmi. W kontekście nowej podstawy programowej szczególnie ważne jest to, że metoda ta wzmacnia dobrostan dziecka, poczucie przynależności oraz kompetencje społeczne, a także wspiera rozwój rezyliencji i samoregulacji (Sherborne, 1997; Welsche, 2019).

■ **Metoda Èmile’a Jaques’a Dalcroze’a**

Metoda ta opiera się na **aktywności muzyczno-ruchowej**, łączącej słuchanie, rytmikę i improwizację. Wspiera rozwój **koordynacji, wrażliwości muzycznej oraz ekspresji**, a także sprzyja integracji doświadczeń sensorycznych i ruchowych. Dziecko, uczestnicząc w działaniach muzyczno-ruchowych, rozwija

kompetencje – poznawcze, emocjonalne i społeczne, ucząc się jednocześnie koncentracji, współpracy i reagowania na bodźce (Leżańska, 2021).

■ **Metoda Knillów**

Metoda ta koncentruje się na rozwijaniu **kontaktu społecznego, komunikacji oraz świadomości ciała** poprzez ruch, dotyk i muzykę. Wspiera rozwój dzieci w obszarze **relacji, poczucia bezpieczeństwa oraz samoakceptacji**, co ma szczególne znaczenie dla budowania **dobrostanu i kompetencji osobistych**. Dziecko poprzez doświadczenie ruchowe poznaje siebie i uczy się funkcjonowania w relacji z drugim człowiekiem (Knill, Knill, 1995).

■ **Metoda Kniessów**

Metoda ta wykorzystuje ruch, rytm i muzykę, często z zastosowaniem nietypowych przyborów, co sprzyja rozwijaniu **koordynacji wzrokowo-ruchowej, kreatywności i aktywności poznawczej**. Dziecko ma możliwość poszukiwania własnych rozwiązań i form ruchu, co wzmacnia jego **samodzielność, sprawczość oraz zaangażowanie w działanie** (Leżańska, 2021).

■ **Metoda opowieści ruchowej Josefa Gotfryda Tulina**

Metoda ta polega na **odtworzeniu ruchem treści opowiadań i sytuacji**, co sprzyja integracji ruchu, wyobraźni i myślenia symbolicznego. Dzięki niej dziecko rozwija **kompetencje – językowe, poznawcze i ruchowe**, a także uczy się rozumienia świata poprzez działanie. Metoda ta wspiera również **twórczość i ekspresję**, umożliwiając dziecku aktywne uczestnictwo w procesie uczenia się (Leżańska, 2021).

■ **Metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss**

Metoda ta angażuje dziecko w **aktywne odbieranie muzyki poprzez ruch, gest, rytm i grę na instrumentach**. Wspiera rozwój **uwagi, pamięci, wrażliwości estetycznej oraz kompetencji społecznych**, a także umożliwia dziecku **twórcze uczestnictwo w kulturze**. Działania podejmowane w ramach tej metody sprzyjają również budowaniu **wspólnoty i współdziałania** (Tarczyński, 2000).

■ **Metoda KLANZY**

Metoda ta opiera się na zabawie jako podstawowej formie aktywności dziecka. Sprzyja integracji grupy, rozwijaniu **kompetencji – społecznych, komunikacyjnych i emocjonalnych**, a także budowaniu **poczucia przynależności i bezpieczeństwa**. Charakterystyczne dla tej metody jest ograniczenie rywalizacji oraz wzmacnianie współpracy, co pozostaje spójne z założeniami **edukacji włączającej i budowania wspólnoty** (Kędzior-Niczyporuk, 2006).

■ **Metoda malowania dziesięcioma palcami według Ruth Faison Show**

Metoda ta wykorzystuje naturalną potrzebę dziecka do eksplorowania świata poprzez dotyk i działanie. Sprzyja rozwijaniu **ekspresji twórczej, wyobraźni oraz swobody wypowiedzi**, niezależnie od poziomu sprawności manualnej. Dziecko ma możliwość **wyrażania siebie w sposób spontaniczny i autentyczny**, co wzmacnia jego **poczucie wartości, sprawczość oraz dobrostan emocjonalny** (Leżańska, 2021).

■ **Metoda kodowania**

Metoda kodowania rozwija umiejętności **myślenia logicznego, dostrzegania zależności, planowania działań i rozwiązywania problemów**. W edukacji przedszkolnej realizowana jest przede wszystkim poprzez zabawę, ruch, działania praktyczne oraz aktywności wymagające współpracy i eksperymentowania. Dzieci uczą się tworzenia i odczytywania prostych sekwencji, symboli oraz instrukcji, rozwijając jednocześnie **kompetencje – matematyczne, poznawcze, językowe i cyfrowe**. Kodowanie w przedszkolu ma charakter polisensoryczny i opiera się na aktywnym działaniu dzieci, zgodnie z założeniami uczenia się przez doświadczenie (Majewska, Kisiel, 2020).

Przedstawione metody sprzyjają temu, aby każde dziecko – zarówno rozwijające się harmonijnie, jak i wymagające szczególnego wsparcia – mogło być **aktywnym uczestnikiem procesu uczenia się**. Kluczowe znaczenie ma tu rola nauczyciela, który dobiera metody w sposób świadomy, uwzględniając **indywidualne potrzeby, możliwości i doświadczenia dzieci**. To nie sama metoda decyduje o efektywności pracy, lecz **aktywność dziecka oraz jakość relacji i sytuacji edukacyjnych**, które tworzy nauczyciel.

2.3 Formy pracy w wychowaniu przedszkolnym

Organizacja procesu wychowania i uczenia się dziecka w wieku przedszkolnym wymaga stosowania różnorodnych form pracy, dostosowanych do potrzeb rozwojowych dzieci, ich możliwości, zainteresowań oraz sytuacji edukacyjnych tworzonych przez nauczyciela. Dobór form pracy powinien sprzyjać realizacji założeń nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego, w szczególności wspierać aktywność dziecka, rozwój sprawczości, współpracy, samodzielności oraz kompetencji – fundamentalnych i przekrojowych.

W programie formy pracy traktowane są jako elastyczne sposoby organizowania aktywności dzieci, umożliwiające integrowanie różnych obszarów rozwoju oraz tworzenie sytuacji edukacyjnych opartych na działaniu, doświadczaniu i współuczestnictwie. Nauczyciel, planując pracę z dziećmi, uwzględnia zarówno potrzebę indywidualizacji, jak i znaczenie uczenia się we wspólnocie rówieśniczej.

W codziennej praktyce przedszkolnej szczególne znaczenie mają następujące formy pracy:

- praca indywidualna,
- praca w parach,
- praca w małych zespołach,
- praca z całą grupą,
- działania realizowane w grupach mieszanych wiekowo,
- aktywności podejmowane w naturalnym środowisku – społecznym i przyrodniczym.

Praca indywidualna pozwala nauczycielowi dostosować poziom trudności, tempo działania oraz rodzaj wsparcia do możliwości i potrzeb konkretnego dziecka. Istotną rolę odgrywa zwłaszcza w procesie wspierania dzieci wymagających dodatkowej pomocy i dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także tych o wysokim potencjale rozwojowym i szczególnych zainteresowaniach. Forma ta umożliwia uważną obserwację dziecka, wzmacnianie jego poczucia kompetencji oraz budowanie autonomii i sprawczości.

Praca w parach i w małych zespołach sprzyja rozwijaniu kompetencji społecznych i komunikacyjnych. Dzieci uczą się współpracy, podejmowania wspólnych decyzji, słuchania innych, negocjowania oraz rozwiązywania konfliktów. Wspólne działania stwarzają również naturalne sytuacje uczenia się od siebie nawzajem, rozwijają empatię i odpowiedzialność za grupę. Szczególnie wartościowe są formy pracy oparte na współdziałaniu, takie jak: tutoring rówieśniczy, zadania projektowe, stacje zadaniowe i aktywności inspirowane metodą puzzli Aronsona (jigsaw), dostosowane do możliwości dzieci w wieku przedszkolnym.

Praca z całą grupą znajduje zastosowanie przede wszystkim w sytuacjach wymagających budowania wspólnotowości, integrowania doświadczeń dzieci, wspólnego przeżywania wydarzeń, rozmów, kręgów dyskusyjnych, zabaw ruchowych, muzycznych, działań teatralnych. Forma ta wspiera rozwój poczucia przynależności do grupy oraz budowanie wspólnych norm i wartości.

Istotnym elementem organizacji pracy przedszkola mogą być również działania realizowane poza salą przedszkolną – w ogrodzie, podczas spacerów, wycieczek, obserwacji przyrodniczych, kontaktów ze środowiskiem lokalnym. Bezpośrednie doświadczenie, eksploracja oraz uczestnictwo w autentycznych sytuacjach społecznych pozwalają dzieciom lepiej rozumieć otaczający świat oraz rozwijać kompetencje – poznawcze, społeczne i obywatelskie.

Dobór form pracy powinien pozostawać elastyczny i wynikać z aktualnych potrzeb dzieci, celów edukacyjnych oraz charakteru podejmowanych działań. Szczególnie ważne jest tworzenie takich sytuacji edukacyjnych, które pozwalają dzieciom aktywnie uczestniczyć w procesie uczenia się, podejmować inicjatywę, współdecydować i doświadczać realnego wpływu na przebieg wspólnych działań.

Formy pracy stosowane w wychowaniu przedszkolnym nie powinny być traktowane rozłącznie. W praktyce codziennej najczęściej wzajemnie się uzupełniają i przenikają, tworząc spójne środowisko wspierające wielokierunkowy rozwój dziecka.

2.4 Praca w grupach łączonych

Organizacja pracy w przedszkolu może przyjmować różne formy, w tym także formę grup łączonych. Tego typu rozwiązanie bywa uwarunkowane względami organizacyjnymi i stanowi jedną z możliwych form pracy edukacyjnej. Wymaga ono od nauczyciela szczególnej uważności, elastyczności oraz świadomego planowania działań, tak aby zapewnić wszystkim dzieciom warunki do rozwoju, adekwatne do ich potrzeb i możliwości.

Praca w grupie zróżnicowanej wiekowo wiąże się z obecnością dzieci o odmiennych doświadczeniach, tempie rozwoju oraz poziomie kompetencji – poznawczych, społecznych i wykonawczych. Różnice te mogą stanowić zarówno zasób edukacyjny, jak i wyzwanie organizacyjne. Z jednej strony sprzyjają różnorodnym interakcjom społecznym, uczeniu się przez obserwację i współdziałanie, z drugiej – wymagają od nauczyciela szczególnej dbałości o **indywidualizację procesu uczenia się oraz dostosowanie form pracy do zróżnicowanych możliwości dzieci**.

W pracy w grupie mieszanej szczególnego znaczenia nabiera dobór takich metod, które umożliwiają dzieciom uczestnictwo na różnych poziomach zaawansowania oraz sprzyjają uczeniu się w relacji z innymi.

Jedną z metod szczególnie przydatnych w tej organizacji pracy jest **tutoring rówieśniczy** (Topping, 2005). Polega on na tworzeniu sytuacji, w których dzieci bardziej doświadczone lub posiadające wyższy poziom kompetencji wspierają młodsze lub mniej zaawansowane. Wymaga to jednak świadomego prowadzenia przez nauczyciela, aby relacja miała charakter wspierający, a nie dominujący. W dobrze zorganizowanym tutoringu rówieśniczym dzieci uczą się nie tylko określonych umiejętności, ale także rozwijają **empatię, odpowiedzialność i kompetencje komunikacyjne**.

Kolejnym rozwiązaniem są **stacje zadaniowe**, które pozwalają na jednoczesne funkcjonowanie różnych aktywności w przestrzeni sali. Każda stacja może oferować zadania o różnym stopniu trudności lub różnym charakterze (np.: badawczym, konstrukcyjnym, językowym, ruchowym), co umożliwia dzieciom wybór aktywności odpowiadającej ich aktualnym możliwościom. Tego typu organizacja pracy sprzyja **samodzielności, sprawczości oraz naturalnej indywidualizacji**, a jednocześnie pozwala nauczycielowi na pracę z mniejszymi grupami.

W grupach zróżnicowanych wiekowo dobrze sprawdzają się także elementy **metody „jigsaw” (układanki)**, stworzonej przez Eliota Aronsona, polegającej na dzieleniu zadania na części i powierzaniu ich różnym dzieciom lub zespołom (Aronson, 1997). Każde dziecko wnosi do wspólnego działania swój wkład, adekwatny do jego możliwości. Takie podejście sprzyja budowaniu **poczucia znaczenia i przynależności**, a także rozwija umiejętności współpracy i odpowiedzialności za wspólny efekt.

Warto również wykorzystywać **metodę projektu** (Katz, Chard, 2000), która naturalnie integruje dzieci o różnych możliwościach. Projekty pozwalają na różnorodne formy zaangażowania – jedne dzieci mogą obserwować, inne eksperymentować, jeszcze inne dokumentować, opowiadać. Dzięki temu każde dziecko może uczestniczyć w działaniach na swój sposób, rozwijając jednocześnie kompetencje – poznawcze, społeczne i językowe.

W pracy z grupą łączoną szczególnego znaczenia nabiera także **zabawa swobodna**, która tworzy przestrzeń do spontanicznych interakcji między dziećmi. To w jej trakcie ujawniają się naturalne strategie: współdziałania, negocjowania i rozwiązywania konfliktów. Rolą nauczyciela jest uważne towarzyszenie dzieciom, wspieranie ich w budowaniu relacji oraz reagowanie w sytuacjach wymagających pomocy.

Jednocześnie należy mieć świadomość, że praca w grupie zróżnicowanej wiekowo wiąże się z określonymi trudnościami. Do najważniejszych należą:

- różnice w poziomie koncentracji i wytrwałości dzieci,
- zróżnicowane tempo pracy,
- odmienny poziom rozumienia poleceń i treści,
- różne potrzeby – emocjonalne i społeczne.

W związku z tym nauczyciel powinien szczególnie dbać o:

- jasne i zrozumiałe formułowanie poleceń,
- dzielenie zadań na etapy,
- stosowanie różnorodnych form komunikacji (werbalnej, wizualnej, ruchowej),
- umożliwianie dzieciom pracy we własnym tempie,
- tworzenie warunków do powracania do rozpoczętych działań.

Istotnym elementem pracy jest także **świadoma organizacja przestrzeni edukacyjnej**, która powinna sprzyjać zarówno działaniom wspólnym, jak i indywidualnym. Przestrzeń powinna być czytelna, uporządkowana i wyposażona w materiały o różnym stopniu trudności, co ułatwia dzieciom samodzielne podejmowanie aktywności.

W kontekście wychowawczym szczególnego znaczenia nabiera **wprowadzanie i utrwalanie zasad funkcjonowania w grupie**. W grupie zróżnicowanej wiekowo zasady muszą być szczególnie czytelne i konsekwentnie stosowane, ponieważ stanowią podstawę poczucia bezpieczeństwa. Nauczyciel wspiera dzieci w ich rozumieniu, odwołując się do konkretnych sytuacji i doświadczeń, a także rozwijając **odpowiedzialność i samoregulację**.

Podsumowując – praca z grupą łączoną wymaga świadomego i elastycznego podejścia, opartego na uważnej obserwacji dzieci oraz dostosowaniu metod i organizacji pracy do ich zróżnicowanych potrzeb. Odpowiednio prowadzona – pozwala realizować założenia nowej podstawy programowej, wspierając rozwój **kompetencji, relacji, sprawczości i samodzielności**, przy jednoczesnym uwzględnieniu indywidualnych możliwości każdego dziecka.

2.5 Ramowy plan dnia w przedszkolu

Stały rytm dnia odgrywa ważną rolę w funkcjonowaniu dziecka w wieku przedszkolnym. Przewidywalność codziennych wydarzeń daje dzieciom poczucie bezpieczeństwa, pomaga organizować aktywność oraz wspiera rozwój samodzielności i orientacji w czasie. Jednocześnie plan dnia powinien pozostawać elastyczny i uwzględniać potrzeby rozwojowe dzieci, ich aktualne możliwości psychofizyczne, zainteresowania oraz specyfikę grupy przedszkolnej.

W programie plan dnia traktowany jest jako ramowa organizacja codzienności przedszkolnej, wspierająca równowagę pomiędzy aktywnością i odpoczynkiem, działaniem indywidualnym i grupowym, spontaniczną zabawą oraz sytuacjami edukacyjnymi planowanymi przez nauczyciela. Każde przedszkole i każda grupa mogą wypracować własny rytm dnia, najlepiej odpowiadający potrzebom dzieci oraz organizacji pracy placówki.

Szczególnie ważne jest zachowanie odpowiednich proporcji pomiędzy:

- zabawą swobodną i aktywnością organizowaną,
- aktywnością ruchową i wyciszeniem,
- działaniem indywidualnym i współpracą w grupie,
- czasem spędzanym w sali i na świeżym powietrzu,
- aktywnością – poznawczą, społeczną, artystyczną i ruchową.

Plan dnia może różnić się w zależności od wieku dzieci oraz ich potrzeb rozwojowych. Inaczej organizowany będzie dzień najmłodszych przedszkolaków, które potrzebują więcej czasu na czynności samoobsługowe, odpoczynek i adaptację do rytmu grupy, a inaczej – dzieci starszych, gotowych do dłuższej koncentracji uwagi, bardziej rozbudowanych działań projektowych, współpracy zespołowej. Organizacja dnia powinna uwzględniać również potrzeby dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym konieczność zapewnienia większej przewidywalności, wsparcia wizualnego, dodatkowego czasu na wykonanie działań lub możliwości wyciszenia.

Pomocnym elementem organizacji dnia może być wizualny plan aktywności przedstawiony za pomocą ilustracji, zdjęć, symboli lub piktogramów. Taka forma wspiera orientację dzieci w przebiegu dnia, rozwija poczucie bezpieczeństwa i samodzielność, a szczególnie pomaga dzieciom młodszym oraz dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Przykładowy ramowy plan dnia może obejmować:

- schodzenie się dzieci i zabawy swobodne,
- aktywność ruchową lub ćwiczenia poranne,
- czynności higieniczne,
- śniadanie,
- sytuacje edukacyjne organizowane przez nauczyciela,
- zabawy swobodne i aktywność badawczą,
- pobyt na świeżym powietrzu,
- czynności higieniczne,
- obiad,
- odpoczynek, relaksację lub wyciszenie,
- działania rozwijające zainteresowania dzieci,
- zabawy dowolne i kontakty indywidualne,
- podwieczorek,
- rozchodzenie się dzieci do domów.

Ważne, aby plan dnia nie miał charakteru sztywnego harmonogramu, lecz tworzył uporządkowaną, bezpieczną i przewidywalną przestrzeń do rozwoju, zabawy, uczenia się i budowania relacji społecznych. Nauczyciel, obserwując dzieci i odpowiadając na ich potrzeby, może elastycznie modyfikować przebieg dnia, zachowując jednocześnie rytm i strukturę wspierającą ich dobrostan.

Rozdział 3. Realizacja celów wychowawczych

Realizacja celów wychowawczych w przedszkolu opiera się na założeniu, że dziecko rozwija się najpełniej w środowisku opartym na **relacji, bezpieczeństwie, szacunku i współuczestnictwie**. Wychowanie nie jest odrębnym obszarem działań nauczyciela, lecz przenika wszystkie codzienne sytuacje edukacyjne – zabawę, rozmowę, współpracę, rozwiązywanie konfliktów, wspólne podejmowanie decyzji.

W przyjętej koncepcji szczególne znaczenie mają założenia **porozumienia bez przemocy, Marshalla B. Rosenberga**, oraz **Pozytywnej Dyscypliny, autorstwa Jane Nelsen, Lynn Lott i Stephena Glenna**, które są spójne z ideą podmiotowości dziecka, rozwijania sprawczości oraz budowania kompetencji – społecznych i emocjonalnych, wskazywanych w nowej podstawie programowej.

Porozumienie bez przemocy (NVC) zakłada, że podstawą relacji międzyludzkich jest **rozumienie potrzeb – własnych i innych osób** (Rosenberg, 2016). W praktyce przedszkolnej oznacza to, że nauczyciel wspiera dzieci w:

- rozpoznawaniu i nazywaniu **emocji**,
- dostrzeganiu **potrzeb**, które stoją za zachowaniami,
- formułowaniu komunikatów opartych na faktach, a nie ocenach,
- poszukiwaniu rozwiązań uwzględniających potrzeby wszystkich uczestników sytuacji.

Zamiast koncentrować się wyłącznie na korygowaniu zachowania, nauczyciel pomaga dziecku zrozumieć, **dlaczego działa w określony sposób** i czego w danej sytuacji potrzebuje. Dzięki temu dziecko uczy się nie tylko norm społecznych, ale także rozwija **świadomość siebie**, empatię i zdolność do współodczuwania.

Z kolei **Pozytywna Dyscyplina** wnosi do praktyki wychowawczej podejście oparte na jednoczesnym łączeniu **życzliwości i stanowczości**. Zakłada ona, że dziecko potrzebuje jasno określonych granic, ale wprowadzanych w sposób respektujący jego godność i rozwijający odpowiedzialność. W tym ujęciu błędy nie są traktowane jako przewinienia wymagające kary, lecz jako **naturalna część procesu uczenia się** (Nelsen, 2019).

W codziennej pracy oznacza to:

- tworzenie wraz z dziećmi **jasnych i zrozumiałych zasad funkcjonowania w grupie**,
- odwoływanie się do konsekwencji – naturalnych i logicznych – zamiast kar,
- włączanie dzieci w procesy **współdecydowania i rozwiązywania problemów**,
- wzmacnianie poczucia przynależności i znaczenia każdego dziecka w grupie.

Realizacja celów wychowawczych wymaga także świadomego budowania środowiska, w którym dziecko może doświadczać swojej **sprawczości**. Dzieje się to poprzez umożliwianie mu podejmowania decyzji, wyrażania opinii, inicjowania działań oraz uczestniczenia w planowaniu codziennych aktywności. Dziecko, które ma realny wpływ na swoje otoczenie, uczy się odpowiedzialności, a nie jedynie podporządkowania.

Idąc za teorią społecznego uczenia się, Alberta Bandury, istotnym elementem pracy wychowawczej jest również **modelowanie zachowań przez osobę dorosłą** (Płackiewicz, 2016). Nauczyciel, poprzez sposób komunikowania się, reagowania na trudne sytuacje, rozwiązywania konfliktów i okazywania emocji, staje się dla dziecka wzorem funkcjonowania społecznego. To właśnie w relacji z osobą dorosłą dziecko uczy się, czym są szacunek, dialog, współpraca i odpowiedzialność.

W praktyce oznacza to między innymi:

- prowadzenie rozmów opartych na uważnym słuchaniu i zadawaniu pytań,
- nazywanie emocji pojawiających się w grupie i nadawanie im znaczenia,

- wspieranie dzieci w poszukiwaniu własnych rozwiązań zamiast podawania gotowych odpowiedzi,
- tworzenie sytuacji wymagających współpracy i negocjacji,
- wprowadzanie rytuałów wzmacniających poczucie wspólnoty (np.: krąg rozmowy, wspólne podsumowania dnia).

Ważnym obszarem realizacji celów wychowawczych jest także **rozwijanie samoregulacji i odporności emocjonalnej (rezyliencji)**. Dziecko uczy się stopniowo radzenia sobie z napięciem, frustracją, niepowodzeniem, jeśli doświadcza wsparcia osoby dorosłej, która pomaga mu zrozumieć przeżywane emocje i znaleźć adekwatne sposoby działania (Mesman i in., 2021).

Realizacja celów wychowawczych obejmuje również budowanie **systemu wartości**, który nie jest przekazywany dzieciom w formie deklaracji, pouczeń, lecz staje się częścią ich codziennego doświadczenia. Wartości, takie jak: **szacunek, odpowiedzialność, współpraca, solidarność, dobro, troska o innych**, nabierają znaczenia wtedy, gdy są obecne w relacjach, sposobie komunikacji, organizacji życia grupy oraz codziennych działaniach podejmowanych wspólnie przez dzieci i dorosłych.

W tym ujęciu przedszkole staje się wspólnotą, w której dziecko:

- uczy się bycia z innymi i dla innych,
- doświadcza znaczenia własnych działań,
- rozwija umiejętność rozwiązywania konfliktów,
- buduje poczucie bezpieczeństwa, przynależności i współodpowiedzialności za grupę.

Podstawa programowa podkreśla, że świat wartości stanowi fundament wychowania przedszkolnego. Wartości, takie jak: **szacunek, odpowiedzialność, wspólnota, solidarność, dobro, prawda i piękno** (MEN, 2026), powinny być obecne w codziennym funkcjonowaniu dziecka, a nie jedynie omawiane podczas okazjonalnych rozmów. Dziecko uczy się ich poprzez uczestnictwo w życiu grupy, obserwowanie dorosłych, doświadczenie relacji opartych na wzajemnym szacunku oraz możliwość współdecydowania i współtworzenia zasad. Wychowanie ku wartościom oznacza więc tworzenie środowiska, w którym wartości są przeżywane, praktykowane i stopniowo internalizowane przez dziecko w naturalnych sytuacjach społecznych.

Istotnym obszarem realizacji celów wychowawczych jest wspieranie dzieci w **rozwiązywaniu konfliktów**. Konflikt traktowany jest jako naturalna sytuacja rozwojowa, która – odpowiednio poprowadzona staje się okazją do uczenia się kompetencji społecznych. Zadaniem nauczyciela nie jest szybkie rozstrzygnięcie sporu, lecz towarzyszenie dzieciom w procesie jego rozumienia i rozwiązania.

W praktyce oznacza to:

- pomaganie dzieciom w nazwaniu sytuacji i emocji,
- zachęcanie do poznania perspektywy drugiej osoby,
- wspieranie w poszukiwaniu rozwiązań akceptowalnych dla obu stron,
- pokazywanie, że konflikt można rozwiązać bez przemocy, z poszanowaniem potrzeb wszystkich uczestników.

Dzięki temu dziecko uczy się dialogu, negocjacji, odpowiedzialności za własne działania oraz rozumienia konsekwencji swoich wyborów.

Kolejnym ważnym elementem pracy wychowawczej **jest wprowadzanie i współtworzenie zasad funkcjonowania w grupie**. Zasady nie są narzucane wyłącznie przez osobę dorosłą, lecz powstają we współpracy z dziećmi, co zwiększa ich zrozumienie i akceptację. Dziecko, które uczestniczy w tworzeniu zasad, łatwiej dostrzega ich sens i częściej je respektuje.

W procesie tym nauczyciel:

- wspiera dzieci w nazywaniu potrzeb związanych z bezpieczeństwem i współpracą,
- pomaga formułować zasady w sposób prosty i zrozumiały,
- odwołuje się do codziennych doświadczeń dzieci,
- wzmacnia zachowania pozytywne zamiast koncentrować się na naruszeniach zasad.

Wspieranie dzieci w respektowaniu zasad nie polega na kontrolowaniu i egzekwowaniu posłuszeństwa, lecz na rozwijaniu odpowiedzialności i samoregulacji. Dziecko uczy się, że zasady służą wspólnemu dobru i pomagają wszystkim członkom grupy funkcjonować w sposób bezpieczny i satysfakcjonujący.

Tak rozumiana realizacja celów wychowawczych jest spójna z podstawą programową wychowania przedszkolnego, która akcentuje znaczenie **dobrostanu, relacji, sprawczości i wartości** jako fundamentów rozwoju dziecka. Wychowanie staje się procesem wspierania dziecka w stawianiu się osobą świadomą siebie, odpowiedzialną i zdolną do funkcjonowania w społeczeństwie.

Rozdział 4. Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dziecka

Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dziecka stanowi ważny element pracy nauczyciela wychowania przedszkolnego i jest integralnie związane z codziennym procesem wspierania jego rozwoju. W przyjętej koncepcji programu diagnoza nie ma charakteru selekcyjnego ani oceniającego. Jej celem nie jest porównywanie dzieci między sobą, lecz rozpoznawanie ich indywidualnych potrzeb, możliwości, zainteresowań i sposobów uczenia się – po to, aby organizować środowisko edukacyjne w sposób jak najlepiej wspierający ich rozwój.

Program przyjmuje rozumienie diagnozy jako procesu ciągłego, opartego przede wszystkim na uważnej obserwacji dziecka w naturalnych sytuacjach życia przedszkolnego. Najważniejszym źródłem informacji o dziecku są jego codzienne działania, zabawa, relacje społeczne, sposób komunikowania się, aktywność poznawcza, reakcje emocjonalne oraz podejmowane samodzielnie inicjatywy. Szczególne znaczenie mają sytuacje spontaniczne, w których dziecko działa w sposób naturalny, ujawniając swoje strategie myślenia, sposoby radzenia sobie z trudnościami, zainteresowania oraz kompetencje – społeczne i emocjonalne.

Diagnoza prowadzona w przedszkolu powinna mieć charakter funkcjonalny i indywidualny. Oznacza to koncentrację nie wyłącznie na poziomie wykonania określonych zadań, ale przede wszystkim na rozumieniu sposobu funkcjonowania dziecka, jego mocnych stronach, obszarach wymagających wsparcia oraz warunkach, które sprzyjają jego aktywności i uczeniu się. Nauczyciel obserwuje nie tylko to, co dziecko już potrafi, ale również to, w jaki sposób się uczy, co je motywuje, jakie formy działania są dla niego najbardziej angażujące oraz jak reaguje na nowe sytuacje i wyzwania.

Każde dziecko rozwija się we własnym tempie i w odmienny sposób ujawnia swoje możliwości. Dlatego diagnoza nie może opierać się na sztywnym porównywaniu osiągnięć dzieci, lecz powinna uwzględniać ich indywidualną drogę rozwoju, wcześniejsze doświadczenia, potrzeby – emocjonalne, społeczne i poznawcze – oraz warunki środowiskowe. W praktyce oznacza to konieczność elastycznego doboru metod obserwacji, różnorodnych sposobów dokumentowania rozwoju dziecka (np.: portfolio prac, dokumentacja fotograficzna) oraz dostrzegania postępu także w małych, codziennych zmianach.

Prowadzenie obserwacji pedagogicznej rekomenduje się minimum dwukrotnie w ciągu roku szkolnego – jesienią oraz wiosną. Obserwacja jesienna pozwala nauczycielowi rozpoznać aktualny poziom funkcjonowania dziecka, jego potrzeby i możliwości rozwojowe, natomiast obserwacja wiosenna umożliwia ocenę postępów dziecka oraz skuteczności podejmowanych działań – edukacyjnych i wychowawczych. Do prowadzenia punktowej obserwacji jesiennej i wiosennej wydawnictwo stworzyło odrębny zestaw standaryzowanych arkuszy obserwacyjnych dla 3-latka, 4-latka, 5-latka oraz arkusz diagnozy gotowości szkolnej dla 6-latka. Warto podkreślić, że obserwacja dziecka nie ogranicza się wyłącznie do wyznaczonych terminów diagnozy, ale powinna być procesem systematycznym i obecnym w codziennej pracy nauczyciela.

Szczęólnego znaczenia nabiera diagnoza dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W przypadku tych dzieci obserwacja i planowanie wsparcia powinny uwzględniać zalecenia zawarte w opiniach i orzeczeniach poradni psychologiczno-pedagogicznej, a także ustalenia wynikające z Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego (IPET) oraz Wielospecjalistycznej Oceny Poziomu Funkcjonowania Ucznia (WOPFU). Nauczyciel prowadzi obserwację dziecka we współpracy ze specjalistami oraz rodziną, zwracając szczególną uwagę na jego funkcjonalne możliwości, sposoby komunikowania się, potrzeby – emocjonalne i społeczne – oraz warunki umożliwiające mu aktywne uczestnictwo w życiu grupy.

W pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi szczególnie ważne jest dostosowanie sposobu prowadzenia obserwacji do ich indywidualnych możliwości. Niektóre dzieci mogą potrzebować więcej czasu, zmodyfikowanych form komunikacji, wsparcia sensorycznego lub alternatywnych sposobów wyrażania swoich kompetencji. Program przyjmuje założenie, że diagnoza powinna koncentrować się przede wszystkim na potencjale dziecka i możliwościach jego dalszego rozwoju, a nie wyłącznie na trudnościach, deficytach.

Istotnym elementem procesu diagnozowania jest również współpraca z rodzicami. Rodzina posiada ważną wiedzę dotyczącą funkcjonowania dziecka poza przedszkolem, jego zainteresowań, doświadczeń i potrzeb. Wymiana informacji pomiędzy nauczycielem a rodzicami pozwala pełniej rozumieć dziecko i planować adekwatne działania wspierające jego rozwój. Współpraca ta powinna opierać się na partnerstwie, wzajemnym szacunku oraz wspólnym poszukiwaniu rozwiązań najlepszych dla dziecka.

Szczególnym obszarem diagnozy prowadzonej w przedszkolu jest **diagnoza gotowości szkolnej** dzieci realizujących obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne. Jej celem jest określenie stopnia przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole oraz wskazanie obszarów wymagających dalszego wsparcia. Program podkreśla jednak, że **gotowość szkolna** nie powinna być rozumiana wyłącznie jako poziom opanowania określonych umiejętności, ale jako całościowa gotowość dziecka do funkcjonowania w nowym środowisku edukacyjnym – obejmująca rozwój: emocjonalny, społeczny, poznawczy, ruchowy i komunikacyjny.

W przypadku dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub dzieci, których rozwój przebiega nietypowo, istotną rolę odgrywa współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną. To właśnie poradnia, na podstawie pogłębionej diagnozy specjalistycznej, może wydać ostateczną opinię dotyczącą gotowości dziecka do podjęcia nauki szkolnej oraz ewentualnej potrzeby odroczenia obowiązku szkolnego.

Program przyjmuje, że dobrze prowadzona diagnoza wspiera rozwój dziecka, wzmacnia jego poczucie kompetencji i pozwala nauczycielowi świadomie organizować środowisko edukacyjne. Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych nie jest więc działaniem odrębnym od procesu wychowania i edukacji, lecz jego naturalnym i niezbędnym elementem.

Rozdział 5. Współpraca z rodzicami

Rodzina jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem rozwoju dziecka. To właśnie w relacjach z najbliższymi dziecko buduje poczucie bezpieczeństwa, uczy się wartości, sposobów komunikowania się oraz funkcjonowania społecznego. Z tego względu skuteczna realizacja celów wychowania przedszkolnego wymaga partnerskiej współpracy nauczycieli i rodziców, opartej na wzajemnym szacunku, zaufaniu oraz wspólnej trosce o dobro dziecka.

W programie współpraca z rodzicami rozumiana jest jako proces budowania wokół dziecka wspólnoty – takiej, w której rodzice i nauczyciele wzajemnie się wspierają, wymieniają informacje, wspólnie obserwują rozwój dziecka i poszukują najlepszych sposobów odpowiadania na jego potrzeby – rozwojowe, emocjonalne i edukacyjne. Szczególne znaczenie ma partnerskie traktowanie rodziców jako osób najlepiej znających swoje dziecko oraz ważnych uczestników procesu wychowania i edukacji.

Współpraca z rodziną powinna służyć:

- wspieraniu harmonijnego rozwoju dziecka,
- budowaniu spójności oddziaływań wychowawczych domu i przedszkola,
- wzmacnianiu poczucia bezpieczeństwa dziecka,
- rozwijaniu sprawczości, samodzielności i kompetencji społecznych,
- wspólnemu rozwiązywaniu pojawiających się trudności,
- wspieraniu dobrostanu psychicznego dziecka,
- budowaniu atmosfery wzajemnego zaufania i współodpowiedzialności.

Szczególnie istotne znaczenie ma regularna wymiana informacji dotyczących funkcjonowania dziecka w grupie, jego potrzeb, zainteresowań, mocnych stron oraz pojawiających się trudności. Nauczyciel prowadzi obserwację rozwoju dziecka i dzieli się swoimi spostrzeżeniami z rodzicami, jednocześnie pozostaje otwarty na wiedzę i doświadczenia rodziny. Taka współpraca pozwala lepiej rozumieć potrzeby dziecka oraz planować działania wspierające jego rozwój.

W programie zakłada się różnorodne formy współpracy z rodzicami, dostosowane do potrzeb i możliwości danej społeczności przedszkolnej. Poniżej przedstawiono najważniejsze z nich.

■ Zebrania grupowe i konsultacje indywidualne

Zebrania grupowe służą przekazywaniu spraw organizacyjnych, prezentowaniu planów pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz pedagogizacji rodziców. To przestrzeń na omówienie spraw ważnych dla całej grupy.

Konsultacje indywidualne to planowane spotkania w cztery oczy, gwarantujące dyskrecję. To czas na szczegółowe omówienie wyników obserwacji pedagogicznej, sukcesów rozwojowych dziecka lub wspólne szukanie rozwiązań w przypadku trudności.

■ Rozmowy bieżące

Krótkie, codzienne wymiany informacji podczas przyprowadzania dziecka do przedszkola i odbierania go. Służą szybkiemu przekazaniu komunikatów o samopoczuciu malucha, jego apetycie, poziomie zaangażowania w zajęcia, drobnych incydentach z danego dnia. Budują atmosferę zaufania i dostępności nauczyciela.

■ Zajęcia otwarte i warsztaty dla rodziców

Zajęcia otwarte pozwalają rodzicom zobaczyć własne dziecko w działaniu, na tle grupy rówieśniczej. Rodzic staje się obserwatorem metod pracy nauczyciela i reakcji dzieci.

Warsztaty (np.: sensoryczne, logopedyczne) to aktywne formy spotkań, podczas których rodzice – wraz z dziećmi lub sami (pod okiem nauczyciela) – zdobywają praktyczne umiejętności wspierania rozwoju malucha.

■ **Wspólne uroczystości i wydarzenia przedszkolne**

Imprezy z kalendarza roku szkolnego (np.: Dzień Babci, Dzień Dziadka, jasełka, piknik rodzinny, pasowanie na przedszkolaka). Łączą prezentację efektów pracy artystycznej dzieci z budowaniem silnych, pozytywnych emocjonalnie więzi między domem a przedszkolem.

■ **Angażowanie rodziców w realizację projektów edukacyjnych**

Wykorzystanie potencjału, zawodów i pasji rodziców. Może to być zaproszenie do sali eksperta (np.: rodzica-stomatologa, strażaka), pomoc w organizacji wycieczki, wspólne zbieranie materiałów i rekwizytów do projektów badawczych realizowanych przez grupę.

■ **Działania integrujące społeczność przedszkolną**

Akcje o charakterze społecznym, charytatywnym lub ekologicznym (np.: kiermasze świąteczne, zbiórki dla schronisk, pikniki sąsiedzkie). Pozwalają rodzicom poznać się nawzajem, zintegrować i współtworzyć przyjazną kulturę placówki.

■ **Konsultacje specjalistyczne**

Trójstronna współpraca na linii nauczyciel – rodzic – specjalista (logopeda, psycholog, pedagog specjalny). Kluczowa forma wsparcia w przypadku diagnozowania potrzeb, planowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz monitorowania efektów terapii dziecka.

■ **Wspólne ustalanie kierunków działań wychowawczych**

Dążenie do pełnej spójności w procesie wychowania. Polega na wypracowaniu wspólnego frontu między przedszkolem a domem w kwestii stawiania granic, nagradzania, egzekwowania obowiązków i radzenia sobie z trudnymi emocjami dziecka. Zapobiega to dezorientacji malucha.

■ **Wymiana materiałów i inspiracji wspierających rozwój dziecka w domu**

Dzielenie się przez nauczyciela sprawdzonymi materiałami: artykułami psychologicznymi, propozycjami domowych zabaw sensorycznych, tekstami piosenek, wierszyków, rekomendacjami wartościowej literatury dziecięcej do wspólnego czytania przed snem.

Istotnym elementem współpracy jest również wspieranie rodziców w rozumieniu współczesnych potrzeb rozwojowych dziecka oraz założeń podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Nauczyciel może pełnić rolę przewodnika i partnera, który pomaga rodzicom dostrzegać znaczenie dziecięcej samodzielności, zabawy, sprawczości, relacji społecznych oraz uczenia się poprzez doświadczenie i aktywne działanie.

Ważnym zadaniem przedszkola jest także budowanie atmosfery otwartości i dialogu, w której rodzice mają poczucie, że są ważną częścią społeczności przedszkolnej. Wspólne działania dorosłych – oparte na szacunku, współpracy i odpowiedzialności – stają się dla dziecka naturalnym modelem relacji społecznych oraz ważnym doświadczeniem wychowawczym.

Szczególnego znaczenia nabiera współpraca z rodzicami dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W takich sytuacjach konieczne jest systematyczne uzgadnianie kierunków działań wspierających, uwzględnianie zaleceń specjalistów oraz wspólne monitorowanie postępów dziecka. Partnerska współpraca rodziny, nauczycieli i specjalistów zwiększa skuteczność oddziaływań edukacyjnych i wychowawczych oraz wzmacnia poczucie bezpieczeństwa dziecka.

Współpraca z rodzicami stanowi więc integralny element realizacji programu wychowania przedszkolnego i jeden z podstawowych warunków wspierania dziecka w jego rozwoju, budowaniu relacji, rozwijaniu kompetencji oraz przygotowywaniu do dalszych etapów edukacji i życia społecznego.

Rozdział 6. Treści programowe i zakładane osiągnięcia dziecka

Treści programowe oraz zakładane osiągnięcia dziecka stanowią bezpośrednie przełożenie założeń teoretycznych i metodycznych na codzienną praktykę przedszkolną. W myśl podmiotowego podejścia do wczesnej edukacji punkt ciężkości przesuwa się z tradycyjnego pytania o stopień biernego odtwarzania wiedzy na refleksję nad tym, jak dziecko samodzielnie działa, doświadcza, komunikuje się i funkcjonuje w otaczającym je świecie.

Treści programowe w tym ujęciu nie występują jako odizolowana lista tematów. Zostały one zintegrowane z oczekiwanymi osiągnięciami rozwojowymi dziecka i rozpisane w strukturze tabelarycznej, tworząc bazę pojęciową, zbiór zjawisk oraz sytuacji, które nauczyciel świadomie aranżuje w przestrzeni przedszkolnej.

Całość materiału edukacyjnego została ustrukturyzowana wokół dziewięciu zintegrowanych obszarów rozwoju dziecka, które w codziennej praktyce nieustannie się przenikają. Oto one:

- **Obszar społeczny i osobisty** – koncentruje się na budowaniu dojrzałej tożsamości, ról rodzinnych, relacji rówieśniczych oraz współtworzeniu norm grupowych. Obejmuje również procesy poznawania samego siebie, rozwijania samoregulacji, świadomości własnych emocji i potrzeb oraz budowania odporności psychicznej.
- **Obszar językowy, matematyczny i cyfrowy** – stanowi podstawowe narzędzie służące do sprawnej komunikacji, dialogu, kontaktu z literaturą dziecięcą oraz przygotowania do nauki czytania i pisania. Wprowadza także w świat logicznego myślenia, klasyfikacji, operacji liczbowych, orientacji przestrzennej, miar oraz geometrii, łącząc to z bezpiecznym poznawaniem technologii i wdrażaniem zasad higieny cyfrowej.
- **Obszar przyrodniczy i techniczny** – kształtuje otwartą postawę badawczą poprzez poznawanie świata roślin i zwierząt, ekosystemów, zjawisk atmosferycznych oraz tajemnic kosmosu, z silnym akcentem na edukację ekologiczną i ochronę zasobów Ziemi. Obejmuje także bezpieczne eksperymentowanie z materiałami, prądem i prostymi mechanizmami oraz poznawanie lokalnej infrastruktury i transportu.
- **Obszar artystyczny i ruchowy** – stwarza przestrzeń dla ekspresji plastycznej, muzycznej, teatralnej i tanecznej, pozwalając na wykorzystanie różnorodnych, dziecięcych sposobów wyrażania siebie. Jednocześnie odpowiada na naturalną potrzebę ruchu, rozwijając ogólną sprawność fizyczną, koordynację, precyzję manualną, nawyki higieniczne, kulturę samoobsługi oraz asertywność w dbaniu o własne zdrowie i bezpieczeństwo.

Opisane efekty mają charakter dynamiczny i procesowy. Uwzględniają one naturalne, indywidualne tempo rozwoju dziecka na przestrzeni od 3. do 6. roku życia, w pełni włączając w ten proces dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE).

Treści te nie są sztywną listą nakazów, lecz elastycznym przewodnikiem. Ich głównym celem jest rozbudzanie w dzieciach wewnętrznej chęci do nauki, dawanie im poczucia sprawczości oraz przestrzeni do samodzielnego odkrywania świata – a wszystko to w bezpiecznym, pełnym akceptacji i szacunku otoczeniu.

Obszar społeczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.1	• reaguje na swoje imię i nazwisko; • przedstawia się imieniem; • zna imiona i nazwiska swoich rodziców; • wie, w jakiej miejscowości mieszka; • zna swoją płeć; • potrafi wskazać, ile ma lat;	• wie, w jakiej miejscowości znajduje się jego przedszkole; • przedstawia się imieniem i nazwiskiem; • interesuje się tym, czym zajmują się jego rodzice; • dostrzega różnice w wyglądzie innych dzieci; • poznaje osoby (np.: lekarz, wychowawca itp.), którym może udzielić informacji o sobie;
1.2	• bierze udział w wybranych aktywnościach i zabawach, zgodnie z zainteresowaniami; • zapoznaje się z regułami zabaw tematycznych, grupowych; • nawiązuje kontakty z innymi dziećmi;	• uczestniczy w zabawach zorganizowanych; • doskonali umiejętności wspólnej i zgodnej zabawy; • podczas zabawy wdraża poznane zasady; • wymyśla zabawę przebiegającą na jego zasadach;
1.3	• reaguje na wskazówki nauczycieli dotyczące dzielenia się zabawkami; • włącza się do zabaw i aktywności z zastosowaniem różnych materiałów, zgodnie z ustalonymi zasadami;	• wie, że należy się dzielić zabawkami; • oczekuje na swoją kolej w zabawie lub zorganizowanej aktywności; • stwarza okazje do dzielenia się z innymi;
1.4	• próbuje oczekiwać na swoją kolej mówienia; • próbuje obdarzać uwagę inne osoby;	• zna zasady kulturalnej rozmowy; • słucha innych; • z pomocą nauczyciela określa zalety i wady opisywanych sytuacji, czynności, działań itp.;

Obszar społeczny*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.1	• przedstawia się imieniem i nazwiskiem; wie, ile ma lat; • utrzuwa ważne informacje dotyczące miejsca zamieszkania; • zna imiona i nazwiska rodziców, rodzeństwa, dziadków; • potrafi opisać swój wygląd (jak jest ubrane, jak ma uczesane włosy, jaki ma kolor włosów, czy nosi okulary, aparat słuchowy itp.); • rozpoznaje sytuacje trudne, podczas których może podać swoje dane osobowe (np.: podczas zgubienia się w sklepie, wzywania pomocy itp.);	• określa i charakteryzuje swoje cechy fizyczne, takie jak: kolor oczu, długość i kolor włosów, kolor skóry; • opisując siebie, potrafi wskazać różnice w wyglądzie między sobą a innymi osobami; • podaje ważne informacje o swoich rodzicach oraz wie, gdzie pracują, czym się zajmują, ile mają lat; wie, ile lat mają jego rodzeństwo i dziadkowie, gdzie się uczą/ czym się zajmują; • zna swój dokładny adres zamieszkania (miejscowość, ulica, numer domu, numer mieszkania); • rozumie i stosuje zasadę ograniczonego zaufania w stosunku do obcych mu osób; • wie, w jakich sytuacjach i komu może udzielić informacji o sobie; • <u>zna imiona i nazwiska wychowawców, nazwę i adres placówki, do której uczęszcza;</u> • <u>zna numery telefonów do rodziców;</u>
1.2	• zgodnie i bezpiecznie współdziała w zespole podczas zabaw; • zaprasza rówieśników do zabaw wymyślonych przez siebie;	• chętnie bierze udział w grach i zabawach zorganizowanych przez kolegów, koleżanki; • uczestniczy w aktywnościach organizowanych przez nauczycieli, animatorów, inne osoby; • współpracuje z kolegami i koleżankami podczas wykonywania aktywności zgodnie z obowiązującymi zasadami; • chętnie uczestniczy w działaniach i zabawach zaproponowanych przez rówieśników, zgłaszając przy tym własne pomysły i starając się reagować w sposób życzliwy oraz zgodny z zasadami obowiązującymi w grupie; • <u>inicjuje zabawy i gry integrujące całą grupę;</u>
1.3	• dzieli się zabawkami z innymi; • czerpie radość z wręczania innym zabawek lub wymieniania się nimi podczas aktywności; • respektuje zasadę szanowania zabawek (własnych i innych osób);	• razem z kolegami i koleżankami uzgadnia i respektuje zasady dzielenia się zabawkami, materiałami; • okazuje szacunek w stosunku do zabawek i innych rzeczy rówieśników; dba o nie, wykonuje ich drobne naprawy; • <u>reaguje na próby łamania zasad dzielenia się zabawkami, tłumaczy innym słuszność swojej decyzji;</u>
1.4	• stara się włączać w dyskusje i podejmować decyzje grupowe; • uważnie słucha rozmówców, próbuje zrozumieć i uszanować ich stanowiska; • rozumie, że podejmowanie wspólnej decyzji nie zawsze jest komfortowe dla wszystkich;	• aktywnie bierze udział w rozmowach, dyskusjach prowadzących do podjęcia wspólnej decyzji, wypracowania konsensusu; • szanuje zdanie i argumenty innych; • respektuje zasady ustalone wspólnie z rówieśnikami, nawet jeśli nie są one zgodne z jego oczekiwaniami;

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar społeczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.5	• poznaje zwroty grzecznościowe oraz sytuacje, podczas których są używane; • stosuje gesty symbolizujące zwroty grzecznościowe (np.: skinienie głową, uśmiech);	• używa zwrotów grzecznościowych na co dzień w domu, przedszkolu, miejscach publicznych; • docenia miłe słowa, komplementy i dziękuje za nie innym;
1.6	• uczy się właściwych zachowań obowiązujących w grupie, w placówce; • poznaje wzorce prawidłowych zachowań podczas korzystania ze środków komunikacji i poruszania się po drodze; • przestrzega zasad bezpiecznego poruszania się po drodze (np.: przechodzenie przez jezdnię w wyznaczonych miejscach, trzymanie się za rękę w parach itp.); • zauważa znaki drogowe znajdujące się w pobliżu miejsca swojego zamieszkania i przedszkola, poznaje ich znaczenie;	• uczy się przestrzegania zasad zachowania się w przedszkolu; • poznaje sytuacje zagrażające bezpieczeństwu podczas poruszania się po drodze lub środkami komunikacji; • poznaje zasady właściwego zachowywania się w miejscach publicznych; • rozpoznaje wybrane znaki drogowe;
1.7	• okazuje emocje; • obserwuje innych i dostrzega, że mogą przeżywać emocje; • poznaje i nazywa stany emocjonalne: radość, złość, smutek; • wskazuje odpowiednie obrazki przedstawiające różne stany emocjonalne;	• próbuje nazywać swoje emocje i podawać przyczyny ich odczuwania; • rozpoznaje emocje u innych; • uczy się, że różne sytuacje mogą wywołać różne emocje. • poznaje różne sposoby radzenia sobie z emocjami;
1.8	• nie przeszkadza innym podczas zabawy, wykonywania czynności; • nie zabiera innym zabawek, materiałów; • słucha innych dzieci i dorosłych; • obserwuje zabawy innych dzieci; • odróżnia zachowania właściwe od niewłaściwych;	• uczy się, że każdy może mieć inne potrzeby, zainteresowania; • dostrzega różnice i podobieństwa w zachowaniach i zainteresowaniach rówieśników;

Obszar społeczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
		• podejmuje próby decydowania w ważnych sprawach, w ramach działań grupy rówieśniczej; • szanuje odmowę innych w uczestniczeniu w zabawach; • <u>podejmuje decyzje grupowe w sposób niekonwencjonalny;</u>
1.5	• pamięta o kulturalnej postawie i właściwej komunikacji podczas używania zwrotów grzecznościowych; • rozumie, że zwroty grzecznościowe sprzyjają budowaniu właściwej relacji z drugim człowiekiem; • stosuje zwrot grzecznościowy: przepraszam, wykazując przy tym empatię, i rozumie, że zraniona osoba może potrzebować dodatkowego wsparcia lub czasu, by odzyskać dobre samopoczucie;	• używa zwrotów grzecznościowych adekwatnie do zaistniałych sytuacji; • swobodnie stosuje zwroty grzecznościowe, bez konieczności przypominania mu o tym przez osoby dorosłe; • <u>reaguje, gdy koledzy i koleżanki nie używają form grzecznościowych; przypomina im o tym, dając własny przykład;</u>
1.6	• współtworzy grupowy kodeks zachowań przy pomocy obrazków, symboli; • odróżnia zachowania właściwe od zachowań niewłaściwych; • poznaje zasady zachowania się podczas podróżowania środkami komunikacji oraz podczas spacerów i wycieczek; • poznaje elementarne zasady ruchu drogowego; • poznaje i nazywa wybrane znaki drogowe;	• współtworzy grupowy kodeks zachowania się w przedszkolu, respektuje go; • przestrzega ogólnie przyjętych norm społecznych; • wybiera właściwe wzorce zachowania; • przewiduje skutki wynikające z niebezpiecznych zabaw i zachowań; • stosuje zasady bezpiecznego podróżowania środkami komunikacji; • świadomie przestrzega zasad ruchu drogowego (np.: noszenie odblasków, poruszanie się po drodze z osobą dorosłą itp.);
1.7	• wyraża i nazywa emocje towarzyszące mu podczas zabawy; • nazywa sytuacje wywołujące określone emocje; • potrafi okazywać emocje i rozmawiać o nich po wysłuchaniu wybranych utworów literackich, muzycznych; • właściwie zachowuje się podczas odczuwania emocji przez osoby z najbliższego otoczenia; • prezentuje stany emocjonalne za pomocą gestów, mimiki. • zna sposoby radzenia sobie z emocjami i je stosuje;	• rozumie odczucia i emocje innych osób; • okazuje wsparcie osobom tego potrzebującym, cieszy się z innymi podczas przeżywania pozytywnych emocji; • umiejętnie radzi sobie z emocjami, okazuje uczucia w akceptowalny sposób; • <u>potrafi przedstawić graficznie, za pomocą odpowiednio dobranych środków (np. koloru), różne stany emocjonalne;</u>
1.8	• dostrzega pragnienia i potrzeby innych, szanuje je; • szanuje własność i wytwory pracy rówieśników; • odróżnia wypowiedzi i zachowania pozytywne od tych, które krzywdzą innych i sprawiają im przykrość;	• przejawia empatię w stosunku do innych; • interesuje się odczuciami i emocjami innych; • tworzy wzajemne relacje z drugim człowiekiem, oparte na szacunku i akceptacji; • pomaga młodszym, nieśmiałym, mniej sprawnym; • akceptuje odrębność innych;

Obszar społeczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.9	- informuje nauczyciela o wszystkich sytuacjach budzących jego wątpliwości i obawy; - uczy się rozmawiać o trudnych sytuacjach;	- zwraca się o pomoc w trudnej dla niego sytuacji; - poznaje proste sposoby rozwiązywania konfliktu;
1.10	poznaje zasady i sytuacje, w których wskazane jest okazywanie pomocy;	- wykazuje zainteresowanie sytuacjami, w których ktoś napotyka trudności; - w miarę możliwości pomaga rówieśnikom w wykonaniu zadania lub prosi o pomoc osobę dorosłą;
1.11	dostrzega, że nie każdy cieszy się ze wspólnej zabawy, wspólnego zadania;	- poznaje sposoby i rodzaje wsparcia udzielanego osobom przeżywającym trudne emocje (smutek, bezradność); - zauważa, że inne osoby mogą przeżywać smutek, mieć trudności z rozwiązaniem problemów;
1.12	- rozpoznaje i nazywa role, jakie pełnią jego bliscy; - nazywa prace wykonywane w domu przez członków swojej rodziny;	bierze udział w zabawach związanych z tematyką zajęć, wcielając się w role (np.: rodziców, dzieci, strażaków, policjantów);
1.13	- nazywa wybrane zawody; - rozdziela i nazywa pojazdy, jakimi posługują się osoby wykonujące różne zawody (np.: koparka, ambulans); - nazywa wybrane przedmioty i narzędzia potrzebne do wykonania określonej pracy;	- poznaje atrybuty charakterystyczne dla danego zawodu; - poznaje i nazywa czynności, jakie wykonują osoby z jego najbliższego otoczenia; zwraca uwagę na ubiór tych osób; - próbuję zrozumieć, że za wykonywaną pracę zawodową otrzymuje się wypłatę; - odgrywa różne role zawodowe w zabawach;

Obszar społeczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
		• dostrzega i akceptuje potrzeby ludzi o szczególnych i wyjątkowych zdolnościach; • zachowuje się w grupie świadomie, z uwzględnieniem potrzeb innych dzieci; • zna i rozumie wypowiedzi, które mogłyby sprawić przykrość innym; • <u>uzasadnia, dlaczego niektóre wypowiedzi są dla innych krzywdzące;</u>
1.9	• stara się rozwiązywać konflikty samodzielnie lub z pomocą innych, stosując zasady kompromisu i dialogu; • okazuje innym sympatię i wsparcie;	• nabywa umiejętności rozwiązywania konfliktów poprzez odpowiednie komunikaty – werbalne i pozawerbalne – zgodne z przyjętym kodeksem zachowań; • radzi sobie z trudnymi emocjami pojawiającymi się w sytuacjach spornych; • w razie potrzeby korzysta ze wsparcia i porad osób starszych, rówieśników; • <u>stosuje i modyfikuje znane mu sposoby rozwiązywania sytuacji spornych i konfliktów;</u>
1.10	• pomaga w wykonaniu zadania swoim kolegom/koleżankom; • pomaga osobom z niepełnosprawnościami, słabszym oraz starszym;	• udziela innym wsparcia w wykonaniu zadania lub udziela im instrukcji, wskazówek, jak prawidłowo je wykonać; • jest pomocne, uczynne i życzliwe wobec osób znajdujących się w jego najbliższym otoczeniu i w innym środowisku; • używa zwrotu: Jak mogę Ci pomóc?; • wie, że okazanie chęci pomocy wiele znaczy dla osób z trudnościami;
1.11	• próbuje znaleźć rozwiązanie problemu wspólnie z osobą przeżywającą trudności; • sprawia innym przyjemność poprzez wykonywanie prostych upominków, pocieszanie, przytulanie;	• pomaga słabszym, mniej sprawnym, akceptuje ich emocje i uczucia; • okazuje pocieszenie, wsparcie i zrozumienie osobom przeżywającym trudne emocje; • proponuje wspólne rozwiązanie problemu;
1.12	• rozpoznaje przedstawicieli różnych grup zawodowych (np.: służb ratowniczych, funkcjonariuszy publicznych); • bawi się z innymi dziećmi w zabawy, w których każdy uczestnik pełni inną rolę; • wie, że osoby mogą pełnić w społeczeństwie więcej niż jedną rolę;	• dostrzega różnice w funkcjach pełnionych przez ludzi (np. między pracownikami różnych służb ratowniczych); • w zabawie wciela się w więcej niż jedną rolę (np. rodzic i lekarz jednocześnie); • zna i szanuje pracę osób z blizszego i z dalszego otoczenia;
1.13	• identyfikuje i opisuje czynności zawodowe wykonywane przez różne osoby; • odwiedza punkty usługowe znajdujące się w okolicy miejsca swojego zamieszkania oraz poznaje pracę zatrudnionych w nich osób; • poznaje zawody po ich atrybutach; • rozumie, że ludzie podejmują pracę w celach zarobkowych; • opowiada, kim chciałoby zostać w przyszłości; gdzie chciałoby pracować;	• zna różne zawody; wie, na czym polega praca i jakie pomoce, narzędzia są potrzebne do jej wykonywania; • opisuje pracę osób wykonujących różne zawody i wyjaśnia, dlaczego ich działania są ważne i potrzebne innym ludziom; • rozumie motywacje osób podejmujących pracę; • dostrzega znaczenie pracy zawodowej; • wie, że dzięki pracy zawodowej osiąga się dochód; • <u>rozumie konieczność zaangażowania się w wykonywanie pracy, pracowitości i uczciwości;</u>

Obszar społeczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.14	• obserwuje sytuacje, w których są wykorzystywane pieniądze; • bawi się z rówieśnikami, członkami rodziny w robienie zakupów, z użyciem zamienników pieniędzy (np. klocków jako środka płatniczego);	• bawi się w sklep (lub inne miejsca, które prowadzą sprzedaż, np. kasy teatralne itp.), z zachowaniem zasady, że za sprzedaż towaru lub usługi należy się zapłata; • wykorzystuje w zabawie fikcyjne monety i banknoty;
1.15	• poznaje sytuacje, w których są odkładane drobne kwoty (np. w skarbonce);	• rozumie potrzebę dbania o rzeczy, aby służyły na dłużej;
1.16	• adaptuje się do roli przedszkolaka; • czuje się częścią swojej rodziny; • stosuje określenia odnoszące się do pokrewieństwa; • integruje się z rówieśnikami z grupy, zna ich imiona;	• wie, jakie role społeczne pełnią członkowie jego najbliższej rodziny; • integruje się z dziećmi z innych grup przedszkolnych; • poznaje tradycje, symbole i kulturę swojego regionu oraz Polski;
1.17	• poznaje pojęcia: Polska, Polak; • poznaje symbole narodowe: flagę, godło, hymn; • określa barwy narodowe;	• uświadamia sobie, że jest Polakiem i mieszka w Polsce; • interesuje się ważnymi uroczystościami obchodzonymi w kraju; • nazywa symbole narodowe; • utrzuca znajomość flagi, godła i barw narodowych; • słucha hymnu, przyjmując właściwą postawę;

Obszar społeczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.14	• rozumie, że pieniądze służą jako zapłata za wykonaną pracę; • wie, że pieniądze są środkiem płatniczym; • tworzy obrazkową listę zakupów i wykonuje zakupy w sklepie z osobą dorosłą;	• wie, że pieniądze mają znaczenie w życiu (pieniądze się zarabia, wydaje, oszczędza); • rozumie, że nie wszyscy ludzie zarabiają; • zdaje sobie sprawę, że ludzie zarabiają różne kwoty; • wie, że po dokonaniu zakupów pomniejsza się pula pieniędzy lub oszczędności; • wie, że płaci się nie tylko za przedmioty, ale także za usługi; • <u>rozumie, że pieniądze występują nie tylko w formie banknotów, ale mają także postać wirtualną – karty płatniczej;</u>
1.15	• wie, że można oszczędzać małe kwoty, by zebrać większą sumę;	• zna zasady oszczędzania pieniędzy i płynące z niego korzyści; • rozumie, że za zaoszczędzone pieniądze może kupić droższą rzecz lub że mogą one stanowić formę inwestycji;
1.16	• wie, że jest nie tylko przedszkolakiem, dzieckiem rodziców, ale stanowi część większej grupy, takiej jak uczniowie, mieszkańcy itp.; • potrafi przedstawić się jako członek danej grupy społecznej, do której należy, np. „Jestem dzieckiem, jestem chłopcem, jestem Polakiem”; • przyswaja nazwy określające, kim jesteśmy w społeczeństwie (np. Polak); • odczuwa więź z dalszymi członkami swojej rodziny, z przedszkolakami, wychowawcami;	• kształtuje swoją świadomość przynależności do danych grup społecznych; • ponosi współodpowiedzialność za grupę, do której należy, • dba o dobre relacje z innymi członkami grupy, do której należy; • przestrzega zasad panujących w danej grupie społecznej; • wykazuje chęć i gotowość do bycia uczniem w najbliższym czasie; • <u>rozumie, że może przynależeć jednocześnie do wielu grup, że jest jednocześnie członkiem rodziny, przedszkolakiem, Polakiem itd.;</u>
1.17	• poznaje – dzięki literaturze, filmom – pochodzenie nazwy stolicy Polski, jej herbu i ważniejszych miejsc; • dostrzega – na podstawie własnych doświadczeń oraz literatury, ilustracji, słuchowisk itp. – piękno swojego kraju; • rozumie znaczenie flagi, godła i hymnu dla tożsamości narodowej; • chętnie uczy się wierszy i piosenek okolicznościowych; • podejmuje próby śpiewania hymnu; • zna miejsca i sytuacje, w których jest śpiewany hymn; • orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Europy; • poznaje nazwy wybranych państw europejskich; • stosuje zwroty: <i>jestem Polakiem, mieszkam w Polsce, mówię po polsku;</i>	• zna nazwę kraju, w którym mieszka, i jego stolicy; • odnajduje na mapie Polski stolicę i miejscowość, w której mieszka; • rozumie znaczenie pojęcia: ojczyzna; • okazuje szacunek dla symboli narodowych; • śpiewa samodzielnie hymn państwowy, z zachowaniem powagi dla miejsca i sytuacji; • rozumie znaczenie pojęcia: Unia Europejska; • wykazuje zainteresowanie mapami – Europy i Polski; • <u>wyjaśnia, jakie znaczenie dla Polski ma przynależność do Unii Europejskiej;</u> • <u>rozpoznaje symbole Unii Europejskiej (flagę, hymn);</u>

Obszar społeczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.18	• rozumie, jakie znaczenie ma dla niego rodzina i jej poszczególni członkowie; • poznaje i stosuje pojęcia: kolega, koleżanka; • wie, kto pracuje w przedszkolu;	• wie, co robią jego rodzice, dziadkowie oraz pracownicy przedszkola; • dostrzega różnorodność i znaczenie funkcji pełnionych przez ludzi w społeczeństwie;
1.19	• poznaje charakterystyczne miejsca znajdujące się w jego miejscowości; • ogląda przedstawienia, książki, prezentacje o najważniejszych tradycjach lokalnych; • bierze udział w występach i spotkaniach rodzinnych; • słucha legend, nagrań pieśni zespołów ludowych;	• wykazuje zainteresowanie zabytkami znajdującymi się w jego miejscowości, regionie; • ogląda postacie w strojach ludowych, zdjęcia wytworów sztuki lokalnej; • rozpoznaje charakterystyczne elementy swojego regionu; • poznaje lokalnych twórców ludowych; • bierze udział w warsztatach artystycznych kultywujących rękodzieło tradycyjne; • wykonuje prace plastyczne związane tematycznie ze świętami i tradycjami;
1.20	• poznaje najważniejsze obrzędy i tradycje lokalne.	• ogląda prace i wytwory lokalnych twórców; • bierze udział w warsztatach i spotkaniach z pasjonatami; • podczas spacerów ogląda budowle, dekoracje charakterystyczne dla regionu, w którym mieszka; • poznaje elementy sztuki ludowej związane z regionem.

Obszar społeczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
1.18	- wie, jakie funkcje pełni rodzina; - wymienia zadania, funkcje wybranych instytucji społecznych (np. przedszkola) na podstawie własnych doświadczeń; - nazywa członków różnych grup społecznych (np.: rodziny, grupy przedszkolnej).	- rozpoznaje i nazywa wybrane instytucje społeczne znajdujące się w okolicy swojego miejsca zamieszkania i poza nią; - wie, że placówki publiczne są oznaczone symbolem – godłem; - podaje znaczenie i funkcje instytucji społecznych: rodziny, przedszkola, placówki pocztowej, szpitala itp.; <u>rozpoznaje i dostrzega różnice między instytucjami o podobnym charakterze (np. przedszkole i szkoła);</u>
1.19	- poznaje charakterystyczne punkty, zabytki znajdujące się w jego najbliższym otoczeniu, regionie, kraju; - poznaje historie niektórych czynności i zawodów tradycyjnych (np.: wypiekanie chleba, kopanie torfu, piekarz); - poznaje pieśni regionalne, narodowe i uczy się ich; - tańczy wybrane tańce tradycyjne; - odczuwa powagę, uczestnicząc w obchodach lokalnych świąt; - wie, że lokalne zabawy, zwyczaje są powiązane z porami roku lub otaczającym krajobrazem; - wykorzystuje w zabawach rekwizyty, stroje tradycyjne;	- szanuje tradycje i wytwory osób dbających o tradycje, kulturę; - uczestniczy w poznawaniu i promowaniu tradycji – lokalnych, krajowych; - włącza się w przygotowania do uroczystości świątecznych, lokalnych, krajowych – wykonuje elementy dekoracji; - aktywnie uczestniczy w tradycyjnych uroczystościach związanych z obchodami różnych świąt; - śpiewa pieśni tradycyjne; - poznaje tańce tradycyjne; - poznaje sposoby poszanowania i czczenia ważnych miejsc o charakterze historycznym; - włącza się w przygotowania kącika patriotycznego lub tematycznego, związanego z daną tradycją, i wzbogaca go o eksponaty przyniesione z domu; <u>porównuje wybrane tradycje, uroczystości ze względu na region kraju;</u>
1.20	- wyказuje zainteresowanie uroczystościami charakterystycznymi dla regionu, w którym mieszka; potrafi je wymienić; - osłuchuje się ze zwrotami pochodzącymi z gwary lokalnej, z języka lokalnego i używa ich spontanicznie; - bierze udział w warsztatach rękodzielniczych związanych z tradycjami regionu, w którym mieszka; tworzy tradycyjne zabawki, instrumenty itp.; - zna symbole i tradycje regionalne; - słucha lokalnej muzyki, poznaje taniec ludowy pochodzący z regionu, w którym mieszka.	- nazywa i charakteryzuje kluczowe elementy dziedzictwa kulturowego swojego regionu, takie jak: język/ gwara, muzyka ludowa, tradycje, rzemiosło, sztuka; - aktywnie uczestniczy w uroczystościach związanych z tradycjami regionu, w którym mieszka (np.: Barbórka, Dni Morza), i je współtworzy; - słucha historyjek, piosenek w języku regionalnym; - próbuję posługiwać się zwrotami w języku mniejszości narodowej, etnicznej, regionalnej; - rozpoznaje budownictwo charakterystyczne dla regionu, w którym mieszka, miejsca związane z życiem kulturalnym (np.: latarnie morskie, chaty góralskie, kopalnie itp.); - okazuje szacunek symbolom, tradycjom związanym z regionem, w którym mieszka.

Obszar osobisty

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
2.1	- włącza się do różnych aktywności: plastycznych, muzyczno-ruchowych itp.; - podejmuje spontaniczne zabawy swobodne;	- samodzielnie wybiera aktywność, która je interesuje; - wyraża radość z samodzielnego ukończenia rozpoczętej aktywności;
2.2	- zauważa, co sprawia radość innym osobom oraz co lubią robić dorośli i koledzy/ koleżanki z jego otoczenia; - określa, co lubi robić;	- uczestniczy w zabawach rozwijających umiejętność poznawania samego siebie; - podejmuje się nowych działań;
2.3	- określa swój wybór, mówiąc: „Chcę zrobić to tak”; - podejmuje się ukończenia rozpoczętej czynności;	- nazywa cel i dąży do jego osiągnięcia, w razie problemów korzysta z porad nauczyciela; - próbuję wykonać zadanie, zachowując kolejność postępowania; - próbuję dokończyć rozpoczęte zadanie;
2.4	reaguje na ostrzeżenia osoby dorosłej i z jej pomocą nazywa prosty skutek;	- zaczyna samodzielnie zauważać powtarzalne skutki; - rozpoznaje związki przyczynowo-skutkowe na podstawie historyjek obrazkowych;
2.5	- wie, że po zakończeniu zabawy należy posprzątać; - odkłada ubrania na wyznaczone miejsce;	- sprząta po zakończeniu zabawy, aktywności plastycznej, posiłku; - odwiesza odzież na wieszaki i odkłada buty na miejsce;
2.6	- uczy się wytrwałości i doprowadzania zadań do końca; - słucha dorosłych i ich podpowiedzi;	- wie, że podczas wykonywania zadania może napotkać trudności; - próbuję podjąć się zadań, które wydają mu się trudne; - prosi o pomoc innych;

Obszar osobisty*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
2.1	• bierze udział w różnych aktywnościach i określa swoje preferencje; • eksperymentuje, wykorzystując różne materiały, masy plastyczne, narzędzia, podczas tworzenia prac; • muzykuje, eksperymentuje z wykorzystaniem instrumentów; • swobodnie tańczy; • potrafi wskazać, która aktywność sprawia mu największą przyjemność i dlaczego;	• tworzy prace plastyczno-techniczne – różnymi technikami, według własnych pomysłów i z użyciem różnych materiałów i narzędzi (np.: maluje farbami, pastą, lepi z gliny i z masy papierowej, układa origami, tworzy makiety, konstruuje budowle z pudełek i kartoników itp.); • potrafi powiedzieć, co stworzyło, oraz uzasadnić, co mu się w tym podoba; • podejmuje próby wykonania prostych eksperymentów;
2.2	• wybiera preferowane czynności i aktywności; • dostrzega swoją niepowtarzalność, swoje mocne strony i słabe strony; • dzieli się wrażeniami związanymi z osiągnięciem sukcesu; • określa, co robi dobrze;	• określa swoje zainteresowania, stosując różne formy ekspresji; • nazywa czynności, które lubi wykonywać; • dokonuje samooceny; • wymienia swoje mocne strony i słabe strony; • dostrzega własne możliwości i potencjał intelektualny; • <u>verbalnie określa swoje możliwości, np. „to już potrafię, ale nad tym muszę jeszcze popracować”;</u>
2.3	• podejmuje próby wykonania zadania według własnego pomysłu i założeń poszczególnych etapów działania; • wykonuje zadanie w całości; • zauważa trudności podczas działania;	• opracowuje plan działania i etapy działań; • uzasadnia cel swojego planu; • potrafi przewidzieć efekty swoich działań; • wytrwale dąży do założonych celów; • podejmuje próby naprawienia błędu w swoim działaniu i zmienia sposób pracy, gdy poprzedni okazał się nieskuteczny;
2.4	• nazywa pozytywne i negatywne skutki swoich działań; • przewiduje proste konsekwencje swoich wyborów; • poznaje sytuacje zagrażające bezpieczeństwu (np.: oddalanie się od osób dorosłych, zabawy ogniem, rozmowy z nieznanymi, jedzenie nieznanych roślin itp.); • wyciąga wnioski na podstawie zaobserwowanych związków przyczynowo-skutkowych;	• ponosi odpowiedzialność za własne decyzje i dokonuje refleksji nad swoim zachowaniem; • wie, że podejmowane decyzje niosą ze sobą konsekwencje; • potrafi ocenić, czy postępuje właściwie oraz czy jego zachowania są bezpieczne; • uzasadnia, dlaczego podjął dane decyzje; • zachowuje czujność i ostrożność w sytuacjach zagrożenia;
2.5	• odkłada narzędzia i zabawki na własne miejsca w sali, kontroluje stan techniczny zabawek; • wywiązuje się z podjętych prostych obowiązków;	• utrzymuje czystość i porządek w sali; • dba o przybory i zabawki; • szanuje własność innych dzieci i dorosłych; • wywiązuje się z powierzanych mu zadań, pełni obowiązki dyżurnego; • utrzymuje porządek na swojej półce w szatni;
2.6	• odczuwa radość i zadowolenie z pokonania trudności; • wprowadza drobne poprawki i zmiany w zadaniach na podstawie otrzymanej informacji lub sugestii innych osób; • kończy rozpoczęte zadanie;	• rozumie, że włożony trud, wysiłek oraz zaangażowanie przybliżają do osiągnięcia celu; • jest otwarte na pomoc i wskazówki innych; • próbuje różnych metod rozwiązania problemu; • prosi o pomoc, informację w przypadku braku pomysłu, rozwiązania; • pozytywnie podchodzi do nowych lub trudnych wyzwań;

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar osobisty

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
2.7	- chętnie pokazuje osobie dorosłej efekty swojej pracy i cieszy się z nich; - poznaje zasady współpracy i utrzymywania dobrych relacji z rówieśnikami;	- akcentuje swoją samodzielność słowami: „sam to zrobiłem/ zrobiłam”; - dostrzega pozytywne skutki działania podjętego samodzielnie lub grupowo; - podejmuje się współpracy z innymi, by łatwiej i szybciej wykonać zadanie;
2.8	- okazuje emocje podczas napotkanych trudności; - przyjmuje wsparcie od innych w trudnych momentach;	- panuje nad negatywnymi emocjami podczas niepowodzenia, przegranej; - wie, że warto podjąć kolejne próby działania mimo popełnionych błędów;
2.9	- mówi, kiedy czuje radość lub smutek. - rozpoznaje emocje bohaterów na ilustracjach;	- poznaje i nazywa wybrane emocje; - rozmawia o uczuciach i emocjach na podstawie zachowań bohaterów literackich i bohaterów fantastycznych; - rozumie, że zachowania wywołujące silne emocje (np. złość), mogą być niebezpieczne i są nieakceptowalne;
2.10	- nie wstydzi się okazywać swoich potrzeb i mówić o nich; - oczekuje na swoją kolej; - przyjmuje pomoc dorosłych, gdy napotka trudności w zaspokajaniu potrzeb;	- sygnalizuje swoje potrzeby; - zaczyna odróżniać potrzeby od zachcianek; - przyjmuje wskazówki, w jaki sposób może zrealizować swoją potrzebę; - prosi o pomoc w spełnieniu potrzeb; - uczy się mówić „nie”, gdy odczuwa dyskomfort, ból itp.;
2.11	- czuje się bezpiecznie w obecności nauczyciela i wie, że może na niego liczyć; - wskazuje gestem lub prostym słowem, że potrzebuje wsparcia;	- nazywa konkretny problem, z którym sobie nie radzi, i prosi o pomoc; - zaczyna dostrzegać, że koledzy/ koleżanki mogą mu pomóc, i zwraca się do nich, używając prostych komunikatów typu „pomóż mi”;
2.12	- przyjmuje pomoc osoby dorosłej (przytulenie, trzymanie za rękę) w celu wyciszenia silnych emocji; - naśladuje proste techniki uspokajające pokazywane przez nauczyciela; - uspokaja się przy pomocy ulubionego przedmiotu.	- rozpoznaje moment, w którym potrzebuje chwili ciszy, i odchodzi od źródła hałasu; - wykonuje ćwiczenia oddechowe dla rozluźnienia organizmu; - odpoczywa i wycisza się w bezpiecznym miejscu.

Obszar osobisty

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
2.7	- nie zniechęca się drobnymi niepowodzeniami, skupiając się na celu; - potrafi powiedzieć, co w wykonanym zadaniu sprawiło mu największą radość; - zauważa postęp w swoich umiejętnościach;	- okazuje radość i zadowolenie z ukończenia zadania; - docenia swój wysiłek i swoje zaangażowanie włożone w działanie; - mówi, co zrobiło dobrze; - z zadowoleniem prezentuje efekty swojej pracy (np.: prace przestrzenne, plastyczne itp.); - pozytywnie reaguje na otrzymaną pochwałę, informację zwrotną;
2.8	- wie, że błędy towarzyszą nauce i podejmowanym działaniom; - nie zniechęca się do podejmowania kolejnych działań po niepowodzeniu; - uczy się godzić z przegraną i z porażką;	- wie, że napotkane niepowodzenia mogą być dla niego i innych dzieci motywujące, są naturalnym procesem uczenia się; - nie unika sytuacji problemowych i trudnych; - szuka nowych rozwiązań i sposobów poprawienia błędów; - analizuje błąd i zmienia sposób działania, wykazując odporność na niepowodzenia;
2.9	- wskazuje przeciwstawne emocje; - ocenia zachowania – swoje i innych; - dostrzega, że inni też przeżywają emocje; - szuka sposobów na przeżywanie trudnych emocji;	- wymienia i nazywa swoje uczucia i emocje; - rozumie, że każdy ma prawo do emocji i może je przeżywać na różne sposoby; - akceptuje i szanuje emocje swoje i innych; - wie, że nad negatywnymi emocjami można panować i pracować; - rozumie, że niektóre negatywne emocje można wyrazić w inny, bardziej bezpieczny, sposób;
2.10	- rozumie, że należy zaspokajać potrzeby fizjologiczne, by poprawnie funkcjonować; - szuka sposobów na zaspokojenie potrzeb; - próbuje opanować impulsywne działania wynikające z niezaspokojenia zachcianki; - wyznacza granice w relacjach z innymi, komunikując sprzeciw wobec zachowań budzących lęk lub dyskomfort;	- rozdzieli i nazywa swoje potrzeby: fizjologiczne, emocjonalne i społeczne; - odróżnia potrzeby od chwilowych zachcianek; - wskazuje sposoby zaspokajania swoich potrzeb; - reaguje we właściwy sposób na porażki i sukcesy innych oraz swoje; - zna swoją wartość i dba o swój komfort funkcjonowania w grupie;
2.11	- współdziała z innymi podczas wykonywania zadań; - nie wstydzi się prosić o pomoc konkretną osobę; - prosi inne dzieci o podzielenie się zabawkami, przyborami; - rozpoznaje sytuacje, w których wymaga pomocy i wsparcia;	- wie, że inni mogą stanowić wsparcie podczas wykonywania zadań, zabaw; - w razie napotkanych trudności prosi o pomoc inne osoby; - jest ufne i otwarte na pomoc ze strony innych osób; - akceptuje pomoc innych; - wyraża gotowość do korzystania z pomocy, bez poczucia skrępowania czy wstydu;
2.12	- poznaje sposoby radzenia sobie ze stresem i samodzielnie wybiera znaną mu metodę relaksacji; - zauważa reakcje swojego organizmu na sytuacje trudne, problemowe; - dostrzega potrzebę odpoczynku oraz relaksu dla zdrowia i dobrego samopoczucia.	- bierze udział w ćwiczeniach relaksacyjnych; - rozdzieli reakcje organizmu charakterystyczne dla różnych emocji (np.: drżenie z zimna, drżenie ze strachu).

Obszar językowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.1	• potrafi przez krótką chwilę skupić uwagę na osobie mówiącej do niego (nauczycielu, koledze/ koleżance). • udziela krótkich odpowiedzi na zadane pytania;	• słucha rozmówcy i nie przerywa mu w trakcie mówienia; • wypowiada się na temat obrazka; • odpowiada na pytania dotyczące utworu literackiego;
3.2	• wypowiada się, stosując proste zdania; • usprawnia aparat mowy poprzez powtarzanie krótkich rymowanek, onomatopei; • bierze udział w prostych zabawach oddechowych;	• stara się poprawnie konstruować zdania – na wzór wypowiedzi nauczyciela; • zwraca uwagę na poprawną formę gramatyczną zdania; • wykonuje ćwiczenia artykulacyjne oraz oddechowe, zwracając uwagę na poprawną wymowę dźwięków;
3.3	• skupia uwagę na krótkich tekstach czytanych przez nauczyciela; • naśladuje czytających dorosłych w zabawach, np. w czytanie; • ogląda ulubione książki, rozpoznaje znanych bohaterów na ilustracjach;	• koncentruje swoją uwagę na słuchanym tekście (bajka/ baśń, opowiadanie, wiersz) i podejmuje próbę udzielania odpowiedzi na pytania dotyczące jego treści; • uczestniczy w zabawach – dramatycznych i teatralnych – sprawdzających stopień zrozumienia literatury dziecięcej; • identyfikuje postacie literackie na podstawie charakterystycznych cech, rekwizytów lub opisu słownego;
3.4	• zwraca się z pytaniami do osoby dorosłej, uznając ją za główne źródło wiedzy o otoczeniu; • wskazuje w książce odpowiednią ilustrację jako źródło potwierdzające słowa nauczyciela; • korzysta z zachęty do bezpośredniej obserwacji, aby sprawdzić coś w otoczeniu;	• zadaje pytania do ilustracji, tekstu; • odnajduje przedmioty, postacie na obrazkach, o których mówi, czyta nauczyciel, i udziela odpowiedzi na jego pytania; • z zainteresowaniem ogląda plakaty, afisze; • rozmawia z osobami dorosłymi i z rówieśnikami na nurtujące je tematy;

Obszar językowy*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.1	• uważnie słucha innych, świadomie powstrzymując się od przerywania im wypowiedzi; • aktywnie słucha rozmówcy, nawiązuje z nim kontakt wzrokowy i reaguje na treść jego wypowiedzi; • swobodnie rozmawia na bliskie mu tematy, opowiada o swoich przeżyciach, emocjach i planach; • formułuje opinie, np. o bohaterach literackich;	• wykazuje zrozumienie dla punktu widzenia innych osób; potrafi dopytać rozmówcę o szczegóły jego wypowiedzi, by lepiej go zrozumieć; • prowadzi dialog z zachowaniem przyjętych zasad; • wypowiada się w grupie i pokonuje lęk przed nieśmiałością; • formułuje dłuższe wypowiedzi na dowolny temat;
3.2	• poprawnie formułuje pytania oraz zdania złożone, zachowując właściwe formy gramatyczne odmiennych części mowy; • dba o poprawną i wyraźną wymowę wszystkich głosek oraz podejmuje próby samodzielnej poprawy błędów zauważonych we własnej wypowiedzi; • wspomaga komunikację werbalną gestem lub symbolem w przypadku trudności z wypowiedzeniem słowa;	• formułuje wypowiedzi wielozdaniowe, poprawne pod względem gramatycznym, stosując właściwe czasy (przeszły, teraźniejszy, przyszły) oraz spójniki i przyimki; • dba o pełną poprawność artykulacyjną i wyrazistość mowy (dykcję), świadomie kontrolując tempo, intonację oraz siłę głosu w różnych sytuacjach komunikacyjnych; • stosuje wyrazy przeciwstawne, zgrubienia i zdrobienia;
3.3	• uważnie słucha tekstów literackich (wierszy, baśni, legend), dostrzegając zmiany w intonacji i natężeniu głosu czytającej osoby; • wypowiada się na temat wysłuchanego tekstu, posiłkując się ilustracją lub własnymi doświadczeniami; • ogląda przedstawienia teatralne dla dzieci – w przedszkolu, teatrze/ domu kultury lub prezentowane przez starszych kolegów, starsze koleżanki, rodziców; • wymienia tytuły swoich ulubionych książek i uzasadnia swój wybór;	• słucha wypowiedzi innych osób; • zadaje pytania dotyczące niezrozumiałych faktów; • potrafi wskazać różnice pomiędzy wierszem, opowiadaniem, baśnią, legendą; • słucha słuchowisk i nagrań audio; • prezentuje w grupie swoją ulubioną książkę, opowiada o przedstawionych w niej zdarzeniach i bohaterach;
3.4	• poznaje wybrane źródła informacji, takie jak: film, książka, rozmowa; • podejmuje próby samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na pytania; • formułuje proste wnioski na podstawie przeprowadzonych doświadczeń i eksperymentów;	• wie, że informacje można pozyskać z różnych źródeł (książka, czasopismo, nauczyciel, osoba dorosła, ilustracje, własne obserwacje i doświadczenia); • korzysta z dostępnych źródeł informacji lub narzędzi (np.: globus, lupa), aby zdobyć wiadomości na podany temat; • zadaje pytania do sytuacji wzbudzających jego zainteresowanie; • jest otwarte na nowe wiadomości, zdarzenia; wykazuje inicjatywę w ich zgłębianiu; • porównuje informacje pochodzące z różnych źródeł, wskazuje podobieństwa i różnice między nimi (np. obserwacja owadów i ilustracje zamieszczone w książkach naukowych i przeznaczonych dla dzieci);

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar językowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.5	• podejmuje próby skupienia uwagi na rozmówcy; • sygnalizuje (słowem lub gestem) potrzebę powtórzenia polecenia, gdy nie wie, co ma zrobić;	• obdarza uwagę rozmówcę, starając się wysłuchać go do końca; • formułuje proste pytania;
3.6	• z pomocą nauczyciela zaczyna zauważać różnice między wydarzeniami z życia codziennego a sytuacjami z bajek, opowiadań (np. zauważa, że zwierzęta mówią);	• rozpoznaje błędy logiczne na ilustracjach i wskazuje elementy niezgodne z rzeczywistością; • wyłapuje i poprawia nielogiczne wypowiedzi lub celowe błędy w opowiadaniu osoby dorosłej;
3.7	• zauważa oczywiste pomyłki w wypowiedziach osoby dorosłej, dotyczące znanych mu zwierząt lub przedmiotów;	• dostrzega i sygnalizuje niezgodność usłyszanych treści z posiadaną wiedzą o otaczającym je świecie; • odwołuje się do własnych wspomnień i przeżyć, aby potwierdzić prawdziwość omawianych sytuacji; • wyciąga proste wnioski z wcześniejszych doświadczeń, oceniając, czy dany pomysł (dane zadanie) jest możliwy (możliwe) do wykonania;
3.8	• dopowiada dokończenia zdań w trakcie słuchania znanych utworów literackich; • wciela się w role bohaterów bajek i baśni poprzez naśladowanie ich głosów, gestów i ruchów podczas zabaw dramatycznych; • formułuje krótkie wypowiedzi na temat losów bohaterów, na podstawie oglądanych ilustracji lub teatryku;	• odtwarza przebieg zdarzeń z wykorzystaniem ilustracji jako wsparcia; • tworzy własne opowieści, inspirowane wydarzeniami z życia lub własną wyobraźnią;
3.9	• dzieli się prostymi skojarzeniami wywołanymi oglądaniem ilustracji lub przedmiotu, np. „ta chmura wygląda jak lody”; • podejmuje próby udzielania odpowiedzi na pytania otwarte, pobudzające wyobraźnię;	• podejmuje próby udzielania odpowiedzi na pytania typu np.: <i>Co by było, gdyby...?</i>, tworząc własne, nieszablonowe rozwiązania;

Obszar językowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.5	• rozumie oczekiwania rozmówcy; • rozpoznaje potrzeby innych osób na podstawie ich wypowiedzi i tonu głosu; • próbuje we właściwy sposób odczytać emocje i uczucia rozmówcy; • właściwie reaguje na otrzymane informacje i wskazówki; • samodzielnie dopytuje o szczegóły polecenia lub znaczenie trudnych słów, aby upewnić się, że dobrze zrozumiało rozmówcę;	• komunikuje się z osobami dorosłymi i z rówieśnikami, obdarza rozmówców uwagą; • nie przerywa wypowiedzi innym osobom;
3.6	• zwraca uwagę na błędy w wypowiedziach nauczyciela (np. celowa zmiana imion bohaterów);	• słucha zdań – prawdziwych i fałszywych, ocenia ich wartości logiczne; • przetwarza zdobyte informacje i sprawdza ich wiarygodność; • dostrzega błędy i nieprawidłowości w informacjach, instrukcjach;
3.7	• samodzielnie sprawdza prawdziwość informacji zdobytych podczas zabaw, eksperymentów i doświadczeń; • porównuje treść ilustracji i opowiadań z rzeczywistością, wskazując, co jest prawdą, a co fikcją, na podstawie własnej wiedzy; • uzasadnia nielogiczność usłyszanych zdań, przywołując konkretne przykłady z własnego życia;	• konfrontuje uzyskane informacje z dotychczasowym doświadczeniem i z obserwacjami; • rozstrzyga o prawdziwości zdań (prawda/fałsz), formułując przy tym logiczne wnioski, na podstawie wcześniejszych przeżyć; • doskonali umiejętności myślenia krytycznego i łączenia zdobytych informacji z doświadczeniami;
3.8	• współdziała w grupie podczas tworzenia zbiorowych opowieści, dbając o logiczny ciąg zdarzeń; • podaje zakończenia znanych bajek i baśni; • proponuje własne, alternatywne zakończenia znanych bajek/ baśni; • inscenizuje wybrane fragmenty bajek/ baśni z wykorzystaniem rekwizytów, pacynek lub elementów dramy; • układa ilustracje historyjki obrazkowej w odpowiedniej kolejności; • tworzy opisy i nazwy miejsc i postaci fantastycznych;	• przekształca treść bajek, baśni, zmieniając wybrane elementy; • tworzy abstrakcyjne opowieści, wykraczające poza ramy rzeczywistości, wykorzystując bogate słownictwo; • konstruuje spójne wypowiedzi, zachowując właściwą chronologię zdarzeń oraz następstwo czasu; • samodzielnie układa historyjki obrazkowe, nadaje im tytuły, tworzy spójną narrację; • rozwija kreatywność i wyobraźnię poprzez tworzenie autorskich opowiadań i historyjek;
3.9	• dzieli się swoimi wyobrażeniami i przedstawia je w formie plastycznej; • formułuje odpowiedzi na pytania typu „Co by było, gdyby...?” (np. „Gdyby ludzie mieli skrzydła...”), wykazując się umiejętnością myślenia abstrakcyjnego;	• inicjuje proces tworzenia autorskich książeczek, integrując ekspresję plastyczną z narracją słowną; • wymyśla skojarzenia do jednego słowa, łącząc ze sobą przedmioty, uczucia i zjawiska (np. na hasło: Zima, dziecko mówi: „śnieg – bałwan – marchewka – nos – katar – smutek”;

Obszar językowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.10	- uczestniczy w zabawach rytmiczno-językowych, powtarzając proste rymowanki i wyliczanki; - eksperymentuje z głosem i dźwiękiem, zmieniając brzmienie wypowiedzianych słów (mówienie szeptem, grubym głosem, szybko – wolno);	- dopowiada rymujące się słowa w znanych wierszykach i rymowankach; - podczas zabaw językowych tworzy proste rymy do podanych wyrazów, np. kot – płot; - wymyśla własne, żartobliwe nazwy dla przedmiotów, łącząc dwa słowa w jedno, np. na odkurzaczu mówi „kurzołap”;
3.11	zna na pamięć krótkie teksty, piosenki, których treść jest mu bliska;	powtarza z pamięci wiersze, rymowanki, piosenki i łączy je z ruchem;
3.12	- wskazuje i nazywa elementy oraz osoby przedstawione na obrazkach; - nazywa proste czynności wykonywane przez bohaterów książek; - opowiada o zdarzeniu, które wydarzyło się przed chwilą, stosując proste zdania i wyrażenia; - identyfikuje emocje, które odczuwają bohaterowie, i odnosi je do własnych doświadczeń, np. mówi, kiedy czuło się podobnie jak dana postać;	- za pomocą zdań rozwiniętych opisuje zdarzenia przedstawione na ilustracji; - układa krótkie teksty do dwuelementowych lub trzejelementowych historyjek obrazkowych; - opowiada o wydarzeniach z niedalekiej przeszłości, np. z minionego weekendu; - dzieli się swoimi spostrzeżeniami na dowolne tematy;
3.13	- rozpoznaje umowne piktogramy oznaczające miejsca w sali, np.: miejsce przeznaczone na przybory plastyczne, pudło na klocki itp.; - rozumie gesty jako umowne znaki, np. palec wskazujący umieszczony na ustach oznacza ciszę; - rozpoznaje swój znaczek w szatni, na półce; - z pomocą nauczyciela nadaje znaczenie własnym znakom graficznym, np. mówi: „te kreski to droga do domu”; - używa umownych sygnałów podczas zabawy;	- prawidłowo interpretuje zasady graficzne zawarte w kodeksie przedszkolaka, regulując swoje zachowanie zgodnie z ich znaczeniem; - uczestniczy w tworzeniu grupowego systemu znaków i sygnałów umownych; posługuje się nimi w codziennych sytuacjach; - wykorzystuje proste symbole graficzne (np.: strzałki, kropki, kolory) do orientowania się w przestrzeni oraz podczas zabaw ruchowych i terenowych; - nadaje symboliczne znaczenie swoim rysunkom i bazgrołom, np. <i>To kółko to moja mama</i>; - podczas zabaw tematycznych podejmuje próby zapisywania informacji, instrukcji za pomocą znaków graficznych;

Obszar językowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.10	• słucha prostych żartów i próbuje samodzielnie układać żarty słowne, obrazkowe; • bawi się słowami o podobnym brzmieniu (np. półka – bułka), zauważając różnice między nimi; • tworzy nowe słowa, nadając oryginalne nazwy postaciom, roślinom lub przedmiotom fantastycznym; • samodzielnie układa proste rymowanki i wyliczanki, bawiąc się rytmem i dźwiękiem mowy; • podejmuje próby tworzenia żartów językowych, wykorzystując wieloznaczność słów lub ich podobne brzmienie; • aktywnie uczestniczy w zabawach słownych typu „dokończ rym” lub „znajdź słowo na tę samą literę”;	• samodzielnie tworzy neologizmy, nadając oryginalne nazwy przedmiotom lub postaciom na podstawie ich cech (np. „szybko-jeźdźnik” zamiast rower); • wymyśla rymy do podanych słów i krótkich fraz, dbając o zachowanie rytmu i dźwięczności wypowiedzi; • eksperymentuje z wieloznacznością słów, próbując tworzyć proste żarty językowe lub rebusy słowne; • inicjuje zabawy słowne polegające na przekształcaniu znanych słów (np. zmiana jednej głoski, by powstało nowe słowo: dom → tom); • konstruuje autorskie zagadki słowne; • bawi się brzmieniem języka, tworząc własne wyliczanki lub abstrakcyjne „zaklęcia” oparte na rytmie;
3.11	• recytuje wiersze lub ich fragmenty; • utrzuca rytm i intonację utworu podczas jego recytacji;	• moduluje głos podczas recytacji; • wciela się w role podczas występów i płynnie mówi swój tekst;
3.12	• tworzy spójną wypowiedź na podstawie kilkuelementowej historyjki obrazkowej; • wyjaśnia przyczyny i skutki zachowań postaci przedstawionych na ilustracjach; • opowiada o ważnych dla niego wydarzeniach z życia grupy lub rodziny;	• konstruuje wielozdaniowe opowiadanie na podstawie ilustracji, nadaje mu tytuł; • wymyśla zdarzenia poprzedzające te przedstawione na obrazku i następujące po nich; • swobodnie, zrozumiale wypowiada się w grupie na temat ważnych zdarzeń lub obserwacji; • wyraża swoje myśli i odczucia w rozmowach, nadając im odpowiednią formę wyrazu;
3.13	• samodzielnie projektuje i stosuje autorskie kody oraz znaki umowne w celu usprawnienia organizacji zabaw grupowych; • interpretuje znaczenie wybranych znaków umownych; • dokonuje syntezy wzrokowej tekstów z elementami piktogramów, podejmując próby „czytania” całościowego; • poznaje symbole oznaczające miejsca znajdujące się w najbliższej okolicy; • posługuje się umownymi znakami graficznymi do dokumentowania obserwacji przyrodniczych (np. prowadzenie kalendarza pogody); • prawidłowo interpretuje symbole: informacyjne, nakazu i zakazu, spotykane w przestrzeni publicznej, dbając o bezpieczeństwo własne i innych;	• wyjaśnia, w możliwy dla siebie sposób, znaczenie symboli znajdujących się w przedszkolu (np.: wyjście ewakuacyjne, apteczka) lub w najbliższym otoczeniu (np.: monitoring, miejsce parkingowe dla osób niepełnosprawnych, zakaz palenia); • rozpoznaje oznaczenia budynków znajdujących się w okolicy jego miejsca zamieszkania, takich jak: szpital, urząd pocztowy; • rozpoznaje symbole oznaczające miejsca niebezpieczne lub stwarzające zagrożenie (np.: Uwaga, zły pies!, Pod napięciem); • w miarę możliwości odczytuje ilustracje do gier, instrukcje zachowania (np. instrukcja mycia rąk); • projektuje autorskie znaki umowne do kącików zainteresowań lub gier planszowych tworzonych wspólnie z grupą; • <u>odczytuje plany, legendy i symbole przedstawione na mapach;</u>

Obszar językowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.14	• podejmuje próby syntezy sylabowej prostych wyrazów podczas zabaw słuchowych, np. <i>Co mówi robot?</i>; • usprawnia narządy artykulacyjne (język, wargi, podniebienie) poprzez proste zabawy logopedyczne (np. oblizywanie warg); • stara się poprawnie i wyraźnie wymawiać znane mu wyrazy; • naśladuje głosy zwierząt i dźwięki dochodzące z najbliższego otoczenia (onomatopeje), dbając o precyzyjną artykulację; • słucha dźwięków dochodzących z najbliższego otoczenia i je rozpoznaje;	• prawidłowo wymawia samogłoski; • dba o poprawną artykulację głosek (szczególnie samogłosek oraz spółgłosek wargowych i językowych: p, b, m, t, d, n, k, g); • dokonuje syntezy sylabowej wyrazów trzysylabowych, łącząc sylaby w całość (jako etap przygotowawczy do syntezy głoskowej); • usprawnia aparat mowy poprzez ćwiczenia logopedyczne (gimnastyka języka i warg), przygotowując się do poprawnej wymowy trudniejszych głosek;
3.15	• kreśli linie proste, koła. • rysuje na różnych płaszczyznach z wykorzystaniem np.: kredki, farb, kredy;	• odwzorowuje proste elementy graficzne (fale, zygzaki), prowadząc narzędzie pisarskie po wyznaczonym śladzie; • kreśli linie o określonym kierunku (pionowe, poziome i skośne), łącząc wyznaczone punkty; • rysuje na chodniku wielkie fale (morze) i zygzaki (pioruny); • kreśli na piasku pętelki (dym) lub owale (kamienie);
3.16	• naśladuje czynność pisania w trakcie zabaw tematycznych, np. „zapisuje” zamówienie w restauracji, sporządza listę zakupów; • nadaje znaczenie swoim bazgrotom, twierdząc, że przedstawiają one konkretne słowa lub wiadomości, np. <i>Dla mamy, To jest tata</i>; • podejmuje próby „podpisywania” swoich prac indywidualnym znaczkiem graficznym lub ciągiem kresek, odróżniając je od rysunku; • rozumie, że litery i wyrazy służą do komunikowania się, np. widzi, jak nauczyciel zapisuje jego imię;	• odróżnia czynność rysowania od „pisania” i próbuje uzupełnić swoje prace plastyczne znakami graficznymi pełniącymi funkcję napisu; • podejmuje próby odwzorowania (kopiowania) pierwszej litery swojego imienia lub całego imienia, korzystając z przygotowanego wzoru (np. wizytówki umieszczonej na stoliku); • tworzy znaki przypominające litery i układa je w rzędy, naśladując strukturę tekstu pisanego; • podczas zabaw tematycznych „pisze” krótkie komunikaty (np.: tworzy bilety do zabawy w kino, tworzy jadłospis restauracji), nadając swoim znakom konkretne znaczenia; • naśladuje kierunek pisania od lewej strony do prawej podczas tworzenia własnych „notatek” i „listów”;

Obszar językowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.14	• rozpoznaje i powtarza głoski występujące w nagłosie i w wygłosie podanych słów; • tworzy nazwy rozpoczynające się lub kończące się na daną sylabę; • różnicuje słowa zawierające głoski opozycyjne, np. kura – góra; • dzieli wyrazy na sylaby, liczy sylaby;	• wypowiada prawidłowo głoski w izolacji; • dokonuje pełnej analizy i syntezy głoskowej słów o złożonej budowie fonetycznej (np. z grupami spółgłoskowymi – <i>ekran, lampka</i>); • wyodrębnia w słowach głoski: w nagłosie, śródgłosie i wygłosie; • tworzy łańcuchy słowne na podstawie ostatniej głoski (np. <i>auto</i> → <i>oko</i> → <i>ogon</i>); • rozumie różnicę między samogłoską a spółgłoską; • wykonuje ćwiczenia różnicujące głoski opozycyjne: t – d, k – g, p – b; • wypowiada prawidłowo głoski szeregu szumiącego: sz, ż, cz, dż; • rozumie relacje głoska – litera, słowo – wyraz; • dzieli zdania na wyrazy;
3.15	• doskonali koordynację wzrokowo-ruchową poprzez odwzorowywanie skomplikowanych kształtów na różnorodnych podłożach; • kreśli płynnym ruchem elementy literopodobne i szlaczki w ograniczonej przestrzeni, zachowując kierunek od lewej strony do prawej, od góry do dołu; • wyodrębnia figury z tła i kreśli je po śladzie; • łączy punkty zgodnie z kolejnością; • kontroluje napięcie mięśniowe dłoni, starając się kreślić linie bez odrywania narzędzia od kartki i bez nadmiernego nacisku; • kalkuje wzory;	• zachowuje właściwe kierunek oraz proporcje szlaczków i elementów literopodobnych w szerokiej liniaturze; • samodzielnie zagospodarowuje przestrzeń kartki, precyzyjnie wykonując drobne ruchy dłonią w zamkniętych powierzchniach; • doskonali chwyt narzędzia pisarskiego oraz kontroluje napięcie mięśniowe podczas kalkowania i kreślenia wzorów; • odwzorowuje złożone wzory graficzne (pętelki, fale, ósemki) pod dyktando nauczyciela, zachowując orientację przestrzenną;
3.16	• podejmuje próby odwzorowania wyrazów o prostej budowie, na podstawie wzorów; • podpisuje swoje prace plastyczne imieniem (samodzielnie lub według wzoru); • zna kilka liter o dużym ładunku emocjonalnym (inicjały – swoje, rodziców, rodzeństwa), próbuje je napisać; • rozumie różnicę między rysunkiem a napisem i potrafi „dopisać” komentarz do obrazka (nawet, jeśli to ciąg znanych mu liter);	• rozumie potrzebę posiadania umiejętności pisania; • podejmuje próby samodzielnego pisania liter, wyrazów i prostych wyrażeń; • kreśli litery po śladzie, w szerokiej liniaturze; • zachowuje kierunek pisania – od lewej strony do prawej, od góry kartki w dół; • podpisuje się na swoich pracach, rysunkach, zaproszeniach dla gości; • tworzy krótkie komunikaty, rebusy, podpisy pod swoimi rysunkami; • próbuje napisać imiona kolegów/ koleżanek; • eksperymentuje z zapisywaniem liter na różnych podłożach;

Obszar językowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.17	- wyróżnia napisy w otoczeniu; - odróżnia napisy od symboli i znaków;	- rozpoznaje zapis swojego imienia; - rozpoznaje znane logotypy i napisy znajdujące się w przestrzeni publicznej, np. logo sklepu lub napis STOP; „czyta” proste rebusy obrazkowo-wyrazowe z pomocą nauczyciela (nazywa obrazki wplecione w tekst); - interesuje się książkami; udaje, że czyta, wodząc palcem po tekście;
3.18	- słucha wybranych słów oraz zwrotów w języku nowożytnym i je powtarza; - poznaje wybrane nazwy przedmiotów znajdujących się w najbliższym otoczeniu – zabawek, kolorów itp.;	- stosuje formuły powitania i pożegnania (wybrane zwroty grzecznościowe); - nazywa wybrane przedmioty znajdujące się w jego otoczeniu; - wzbogaca swoje słownictwo o nazwy liczebników, zwierząt, warzyw, owoców itp.;
3.19	rozumie polecenia dotyczące rozpoczynających się zabaw, np.: tanecznych, muzycznych, słuchowych itp.;	- słucha piosenek i wierszyków, reaguje na zawarte w nich proste polecenia; - słucha formuł powitań i pożegnań, odpowiada lub reaguje gestem na każde z nich;
3.20	- słucha piosenek i rymowanek; - powtarza za nauczycielem nazwy wybranych przedmiotów, elementów znajdujących się w otoczeniu lub na ilustracji;	- odpowiada na powitania i na pożegnania w miarę swoich możliwości; - odpowiada „yes” lub „no” na proste pytania;
3.21	- swobodnie tańczy do piosenek przeznaczonych dla dzieci, w języku obcym nowożytnym; - słucha wierszyków i powtarza wybrane z nich zwroty.	- śpiewa refreny prostych piosenek w języku obcym nowożytnym; - powtarza rymowanki za nauczycielem.

Obszar językowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
3.17	- odróżnia pismo drukowane od pisma odręcznego; - rozpoznaje litery drukowane – małe i wielkie; - odczytuje sylaby i wyrazy o prostej budowie fonemowej; - odczytuje globalnie napisy umieszczone w sali; - wyszukuje wybrane litery w tekstach i napisach; - dobiera w pary litery, np. małą i wielką; - słucha krótkich tekstów obrazkowo-wyrazowych, zastępuje obrazki odpowiednimi słowami;	- rozumie znaczenie umiejętności czytania; - podejmuje próby czytania całościowego wyrazów, równoważników zdań; - w miarę możliwości czyta krótkie teksty; - odróżnia litery pisane od liter drukowanych, małe litery od wielkich liter; - wyszukuje litery w otoczeniu i je nazywa; - odczytuje proste nazwy (np. sklep) występujące w najbliższym otoczeniu; - czyta rebusy obrazkowo-wyrazowe; - wykazuje zrozumienie odczytanej treści;
3.18	- posługuje się słownictwem związanym z funkcjonowaniem w najbliższym otoczeniu; - stosuje wybrane słownictwo w czasie zabaw; - poszerza słownictwo czynne w wybranych kategoriach;	- posługuje się wybranymi słowami i zwrotami w języku obcym nowożytnym, podczas zabaw w przedszkolu; - nazywa wybrane obiekty i przedmioty w języku obcym nowożytnym; - stosuje zwroty grzecznościowe, formuły pozdrowień i pożegnań w języku obcym nowożytnym; - wymienia, w języku nowożytnym, nazwy: członków rodziny, kolorów, zwierząt, warzyw, owoców, środków transportu, dotyczące samopoczucia, wyglądu, pogody i pór roku; - zna i stosuje słowa oraz zwroty związane z wybranymi świętami i uroczystościami; - w mowie stosuje wybrane czasowniki w języku obcym nowożytnym;
3.19	- ilustruje piosenki i rymowanki ruchem; - rozumie polecenia związane z czynnościami wykonywanymi w przedszkolu;	- reaguje na polecenia wydawane w języku obcym nowożytnym; - słucha piosenek, rymowanek i krótkich opowiadań w języku obcym nowożytnym; - bierze udział w zabawach prowadzonych w języku obcym nowożytnym;
3.20	słucha bajek, wierszy i opowiadań, patrząc na ilustracje do tekstu;	- rozumie sens posługiwania się językiem obcym nowożytnym; - nawiązuje proste dialogi w języku obcym nowożytnym; - słucha wierszy, piosenek, rymowanek w języku obcym nowożytnym i – w miarę możliwości – odpowiada na pytania dotyczące ich treści; <u>potrafi przedstawić się i opisać w języku obcym nowożytnym;</u>
3.21	- uczy się piosenek i wierszyków, ilustruje ich treść ruchami, gestami; - śpiewa fragmenty piosenki.	śpiewa piosenki i recytuje proste wierszyki w języku obcym nowożytnym.

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.1	• dostrzega i nazywa proste sytuacje problemowe, wskazując na ich widoczne przyczyny (np. miś jest mokry, bo wpadł do wody);	• opisuje napotkane trudności i identyfikuje ich przyczyny – również takie, które nie są widoczne w danej chwili (np. rozpoznaje, że farba wyschła, ponieważ słoik nie został zamknięty);
4.2	• podejmuje próby rozwiązania problemu, wykorzystując wskazówki nauczyciela (np. podczas układania puzzli);	• zwraca się o pomoc do nauczyciela lub rówieśnika, gdy napotka trudność w wykonaniu zadania;
4.3	• próbuje zastosować zaproponowane przez nauczyciela rozwiązanie sytuacji problemowej; • zauważa, że wybrany przez nie sposób rozwiązania problemu zadziałał; okazuje radość z osiągnięcia celu (np. klaszcze w dłonie, gdy wieża w końcu stoi);	• mówi o potrzebie zmiany działania, gdy napotka trudność (np. Muszę wziąć więcej kleju); • potwierdza skuteczność podjętej próby, wskazując na pozytywny efekt końcowy (np. Teraz już się trzyma);
4.4	• charakteryzuje obiekty, wskazując ich cechę – wielkość (np. używa określeń: duży, mały, w odniesieniu do zabawek lub mebli znajdujących się w sali); • rozróżnia i nazywa liczebność zbiorów (dużo i mało); • porównuje wielkość dwóch obiektów poprzez ich bezpośrednie zestawienie (przykładanie) i próbuje określić, czy są one takie same;	• charakteryzuje obiekty, używając określeń dotyczących wielkości: większy, mniejszy (np. Ten miś jest większy od tamtego); • porównuje dwie grupy przedmiotów i określa ich liczebność za pomocą wyrazów: więcej, mniej, tyle samo (np. Tu jest więcej klocków niż tam); • posługuje się pojęciami dotyczącymi długości, takimi jak: długi, krótki (np. porównuje długość dwóch pociągów zbudowanych z klocków); • porównuje wysokość dzieci względem siebie i używa określeń: wyższy/ niższy od;
4.5	• grupuje obiekty w zbiory według jednej, wyraźnej cechy (np.: koloru, kształtu lub przeznaczenia), budując fundament do późniejszej klasyfikacji wieloaspektowej;	• tworzy kolekcje (np. zabawek); • grupuje obiekty według jednej cechy, a następnie próbuje je przeliczyć lub uporządkować według innej cechy (np. koloru, a potem wielkości); • dostrzega i uwzględnia dwie cechy przedmiotów podczas ich grupowania z pomocą nauczyciela (np. wybierz klocki, które są żółte i małe);

Obszar matematyczny*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.1	• wyjaśnia przyczyny problemów wynikające z braku dbania o coś lub w wyniku działania zjawisk atmosferycznych (np. kwiatek zwiędł, bo nikt go nie podlewał); • identyfikuje błędy i nieprawidłowości w bezpośrednim otoczeniu oraz w zadaniach (np. zauważa, że w eksperymencie coś poszło inaczej niż zwykle); • trafnie formułuje przypuszczenia dotyczące przyczyn zaobserwowanych nieprawidłowości i opisuje je, stosując coraz bogatsze słownictwo;	• dostrzega i nazywa sytuacje problemowe zaistniałe w otoczeniu (np. widzi, że eksperyment nie powiódł się); • szczegółowo opisuje problem i wskazuje, co jest nie tak (np. co jest pomyłone w zadaniu); • samodzielnie szuka odpowiedzi na pytanie: „Dlaczego?”, wskazując logiczną przyczynę trudności (np. jest mało miejsca na dywanie, bo każdy rozłożył swoje klocki zbyt szeroko); • wyciąga wnioski i dzieli się spostrzeżeniami na temat błędów, które doprowadziły do danej sytuacji problemowej;
4.2	• samodzielnie lub we współpracy z rówieśnikami poszukuje sposobu na pokonanie trudności (np. jak zbudować most, żeby się nie zawalił); • zwraca się z konkretnym pytaniem do rówieśnika lub osoby dorosłej, gdy potrzebuje rady lub pomysłu na wykonanie zadania; • porównuje efekty dwóch różnych działań (np. sprawdza, czy lepiej używać kleju w sztyfcie, czy w płynie, i wybiera skuteczniejszą metodę); • identyfikuje błędy we własnym działaniu i próbuje je naprawić, korzystając z dostępnych narzędzi lub podpowiedzi;	• proponuje kilka własnych sposobów rozwiązania problemu i wybiera ten z nich, który w danej sytuacji wydaje mu się najskuteczniejszy; • potrafi przyjąć punkt widzenia innych osób i chętnie korzysta z ich rad, by udoskonalić własne działanie; • testuje różne hipotezy i porównuje wyniki swoich działań, wyciągając wnioski, która metoda sprawdza się najlepiej; • wykazuje się elastycznością myślenia – gdy jeden sposób zawodzi, potrafi szybko zaproponować alternatywne rozwiązanie;
4.3	• wdraża w życie wybrany sposób rozwiązania trudności (np. samodzielnie decyduje, że użyje taśmy zamiast kleju); • samodzielnie ocenia, czy podjęte działanie przyniosło oczekiwany skutek (np. mówi: Zrobiłem tak i teraz wieża się nie przewraca); • potrafi wyjaśnić, dlaczego dany sposób zadziałał lub dlaczego trzeba go zmienić;	• podejmuje działanie prowadzące do osiągnięcia celu i na bieżąco ocenia skuteczność stosowanej metody (np. podczas układania skomplikowanej układanki, sprawdzając postępy i korygując błędy);
4.4	• nazywa i wskazuje charakterystyczne cechy obiektów, przedmiotów (np.: kształt, wielkość, ciężar) znajdujących się w najbliższym otoczeniu; • porównuje ze sobą kilka przedmiotów i ustawia je w szeregu według wielkości (np. od najmniejszego do największego); • w porównaniu stosuje określenia: tyle samo, za duży, za mały; • porównuje szacunkowo liczebność zbiorów (np. poprzez łączenie w pary ich elementów, nakładanie ich na siebie);	• szacuje liczebność zbiorów i porównuje je, posługując się określeniami: więcej o..., mniej o...; • porządkuje zbiór wielu przedmiotów według wielkości, w kierunkach rosnącym i malejącym (od największego do najmniejszego i odwrotnie);
4.5	• wyodrębnia ze zbioru przedmioty posiadające dwie wspólne cechy (np. wszystkie papierowe naczynia); • tworzy grupy obiektów na podstawie kryterium złożonego (np. barwy i wielkości) i potrafi uzasadnić swój wybór;	• posługuje się pojęciami dotyczącymi zbiorów (np.: element zbioru, wspólna cecha, grupa); • klasyfikuje przedmioty według kilku cech wspólnych; • wykonuje działania na zbiorach: wyszukuje część wspólną, tworzy podzbiory;

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.6	• liczy na palcach podczas zabaw;	• liczy, wymieniając kolejne liczebniki główne; • liczy palce, przedmioty w dostępnym dla siebie zakresie; • określa wynik przeliczania, odpowiadając na pytanie: <i>Ile jest...</i>? (rozumie, że ostatni liczebnik to suma zbioru); • liczy przy pomocy liczmanów;
4.7	• wykonuje operacje matematyczne (np.: dołóż, schowaj jeden);	• podejmuje próbę wyznaczenia wyników dodawania i odejmowania przy pomocy liczmanów, palców; • przelicza elementy w zbiorach, dolicza, odlicza elementy w zbiorach;
4.8	• doświadcza ciężaru i wielkości przedmiotów poprzez manipulację, porównując je za pomocą dłoni;	• eksperymentuje z wagą i długością przedmiotów, podejmując próby ich pomiarów za pomocą miar naturalnych (np.: dłoni, patyczka);
4.9	• wyodrębnia symbole: cyfry, litery, spośród konkretnych przedmiotów;	• rozróżnia i nazywa wybrane cyfry spotykane w najbliższym otoczeniu; • podejmuje próby wyjaśnienia znaczenia cyfr z najbliższego otoczenia (np. numer domu, cena);

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.6	• liczy przedmioty od lewej strony do prawej i odwrotnie; wie, że kierunek nie ma wpływu na ogólny wynik liczenia; • sprawdza liczebność zbioru poprzez przeliczanie jego elementów i podaje wynik; • stosuje umiejętność liczenia w zabawach (np. w sklepie); • wskazuje i nazywa kolejność elementów w zbiorze, używając liczebników porządkowych;	• liczy od dowolnego miejsca, wspak, dwójkami, piątkami; • zna cyfry od 0 do 9 i tworzy z nich liczby; • odróżnia liczenie poprawne od liczenia błędnego; • porządkuje cyfry w kolejności od najmniejszej do największej i odwrotnie;
4.7	• doskonalą umiejętność dodawania i odejmowania na konkretach; • kontroluje poprawność obliczeń – własnych i innych osób;	• dodaje i odejmuje w możliwym dla siebie zakresie, z wykorzystaniem palców lub innych zbiorów zastępczych; • rozumie znaczenie znaków: dodawania, odejmowania, równości, większości i mniejszości; • wyznacza wynik dodawania lub odejmowania; • rozwiązuje proste zadania matematyczne (zadania z treścią);
4.8	• porównuje długość przedmiotów, stosując określenia: dłuższy, krótszy, tej samej długości; • porównuje wysokość obiektów stojących blisko siebie, stosując określenia: wyższy od, niższy od, tej samej wysokości; • mierzy za pomocą dostępnych przedmiotów (np.: sznurka, patyczka); • szacuje wagę różnych przedmiotów (np. garść piórek i garść monet), porównując je ze sobą;	• wyjaśnia znaczenie pomiaru długości, wysokości, wagi; • mierzy długości z zastosowaniem prostych sposobów (za pomocą kroków, patyczków, sznurków) lub z wykorzystaniem dostępnych i znanych narzędzi (np.: metra krawieckiego, linijki); • dokonuje pomiarów wysokości, szerokości prostymi sposobami (np. za pomocą sznurka lub z użyciem narzędzi pomiarowych); • rozumie, że wynik pomiaru jest wyrażany za pomocą liczb i jednostek (np.: centymetry, kilogramy); • wskazuje i nazywa konkretny wymiar obiektu (np.: szerokość blatu, wysokość szafki), odróżniając go od pozostałych parametrów wielkościowych; • waży przedmioty i porównuje ich ciężary przy użyciu wagi szalkowej; • odmierza wskazaną ilość produktów przy użyciu wagi elektronicznej; • wykonuje doświadczenia matematyczne, fizyczne – związane z masą, objętością, ciężarem;
4.9	• rozpoznaje i nazywa cyfry i liczbę 10; • wyjaśnia znaczenie cyfr napotkanych w otoczeniu (np. wie, że liczba umieszczona na termometrze informuje o temperaturze, a liczba znajdująca się na autobusie – o kierunku jazdy); • dostrzega i odczytuje ceny towarów podczas zabaw tematycznych oraz wycieczek do sklepu; podejmuje próby ich porównywania;	• odczytuje proste liczby (np.: numer alarmowy, numer mieszkania) w codziennych sytuacjach;

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.10	stawia jeden ślad graficzny (pieczętkę, kropkę) dla każdego z liczonych przedmiotów, zachowując zasadę jeden do jednego;	świadomie zastępuje liczone obiekty prostymi symbolami (np.: kółkiem, kreską) w celu utrwalenia wyniku liczenia;
4.11	określa relacje między obiektami, używając przyimków: w, na, pod;	- określa kierunek ruchu za pomocą wyrazów: do przodu, do tyłu; - stosuje pojęcia relacyjne do określania odległości (blisko, daleko); - porządkuje obiekty w przestrzeni (np. ustawia przedmioty: za, przed, obok);
4.12	- rozpoznaje rytm dobowy: dzień i noc; - wie, jaka jest aktualna pora roku;	- rozpoznaje i nazywa aktualną porę roku, wskazując na charakterystyczne zmiany w świecie roślin i zwierząt; - rozdziela pory doby: dzień i noc, w powiązaniu z rytmem stałych czynności i zdarzeń;
4.13	- rozpoznaje koło wśród innych figur geometrycznych i je nazywa; - wskazuje w najbliższym otoczeniu przedmioty w kształcie koła (np.: talerz, koło auta); - układa proste kompozycje z figur geometrycznych, według wzoru;	- rozpoznaje trójkąt i kwadrat wśród innych figur geometrycznych i je nazywa; - wskazuje przedmioty w kształcie trójkąta i kwadratu w najbliższym otoczeniu; - układa proste kompozycje, mozaiki z figur geometrycznych;

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.10	przyporządkowuje znak graficzny (cyfrę) do odpowiedniej liczby elementów w zbiorze;	- próbuję zapisać wynik liczenia, używając właściwych cyfr; - tworzy zapisy graficzne do wysłuchanej treści, opowiadania matematycznego; - łączy cyfry z odpowiednią liczbą przedmiotów; - układa liczby z dowolnych cyfr; <u>ilustruje liczebność zbiorów za pomocą diagramów słupkowych, wzorując się na ułożonych wieżach z klocków;</u>
4.11	- porównuje schemat własnego ciała ze schematem ciała drugiej osoby; - porównuje odległości między obiektami w przestrzeni, stosując stopniowanie pojęć: blisko, bliżej, najbliższej oraz daleko, dalej, najdalej; - orientuje się na płaszczyźnie kartki (góra, dół, lewa i prawa strona) oraz wdraża się do zachowania kierunku kreślenia od lewej strony do prawej; - wyznacza kierunek od – do przedmiotu (planuje i opisuje trasę przejścia między dwoma obiektami); - określa stosunki przestrzenne w odniesieniu do własnego ciała, poprawnie używa przyimków: na, pod, za, przed, obok, i wyrażen: z prawej strony, z lewej strony; - dostrzega i nazywa proste relacje między przedmiotami (obok, między);	- wskazuje kierunki od osi własnego ciała, stosuje przy tym określenia: po lewej, po prawej, z przodu, z tyłu, z boku; - określa położenie przedmiotów w przestrzeni w stosunku do innych przedmiotów; - określa kierunki ruchu za pomocą wyrażen: na lewo od, na prawo od; - orientuje się na kartce, wskazuje np. lewy górny róg; - wykonuje dyktanda graficzne;
4.12	- dostrzega rytmiczną organizację czasu w stałych następstwach dnia i nocy, pór roku; - nazywa, w kolejności, pory dnia i noc (rano, południe, popołudnie, wieczór, noc), dni tygodnia; - wie, jaki jest aktualnie dzień tygodnia; - wie, jaki trwa aktualnie miesiąc; - poznaje wybrane mierniki czasu – od starożytności do dnia dzisiejszego;	- dostrzega rytmiczną organizację czasu w stałych następstwach dni tygodnia i miesięcy; - zna nazwy miesięcy i wymienia je w kolejności, w jakiej występują; - wymienia aktualny dzień tygodnia, nazywa dzień poprzedni i dzień następny; - odpowiednio stosuje określenia: przedwczoraj, wczoraj, jutro, <u>przedwczoraj, pojutrze;</u> - wskazuje pełne godziny na zegarze; <u>mierzy czas trwania różnych czynności (np. stoperem);</u>
4.13	- rozpoznaje prostokąt wśród innych figur geometrycznych i go nazywa; - odróżnia kwadrat od prostokąta na poziomie intuicyjnym; - poznaje wybrane bryły (np. kula i sześcian) i wskazuje przykłady przedmiotów w ich kształcie;	- wskazuje charakterystyczne cechy figur geometrycznych (np.: kwadrat ma cztery równe boki, trójkąt ma trzy rogi); - odróżnia figury płaskie od brył, nazywa podstawowe bryły (np.: kula, sześcian); - tworzy proste układy z figur oraz kompozycje przestrzenne (np. z pudełek, klocków);

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.14	- uczestniczy w zabawach ruchowych i słuchowych, odtwarzając proste dwuelementowe schematy (np.: klaskanie – tupanie, klaskanie – tupanie); - kontynuuje, rozpoczęty przez nauczyciela, prosty rytm przy użyciu konkretnych przedmiotów (np.: auto – klocek, auto – klocek); - dostrzega różnice w wielkości obiektów i próbuje układać je od najmniejszego do największego (szeregowanie trzech elementów, np. misiów: mały, średni, duży); - wskazuje dwie takie same części w obiektach przyrodniczych (np. dwa skrzydła motyla), dostrzegając ich podobieństwo;	- dostrzega w otoczeniu powtarzalności, symetrię wzorów (np. na materiale, ornamentach, dekoracjach); - tworzy własne wzory, zachowując powtarzalność i rytmiczność; - układa proste rytmy z wykorzystaniem materiału przyrodniczego, zabawek;
4.15	- dostrzega funkcjonalną rolę pieniędzy w codziennych sytuacjach (np. podczas robienia zakupów z rodzicami); - uczestniczy w zabawach tematycznych, posługując się zastępczymi środkami płatniczymi (np.: guzikami, żetonami).	- wie, czym są pieniądze; - poznaje wybrane nominały polskich pieniędzy; - kalkuluje wzory monet podczas zabaw plastyczno-graficznych.

Obszar matematyczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
4.14	• dostrzega rytm w wierszach i w rymowankach; • ustala prawidłowości i kontynuuje wzory; • układa obiekty według natężenia cech (wielkość, kolor); • odnajduje symetrię w budowie obiektów przyrodniczych (np. motyla) i potrafi wyjaśnić, na czym ona polega; • dostrzega błędy w ułożonym rytmie lub wzorze i potrafi je samodzielnie skorygować;	• buduje szeregi złożone z wielu elementów; • odtwarza i układa samodzielnie rytmy – graficzne, ruchowe i muzyczne; • przekłada rytm z jednej formy na inną (np. zapisuje usłyszany rytm za pomocą klocków lub znaków graficznych);
4.15	• rozpoznaje nominały banknotów, monet używanych w Polsce wśród innych banknotów i monet; • wie, że pieniędzmi płaci się za towary; • wykorzystuje modele banknotów podczas zabaw tematycznych (np. w bank, sklep); • rozumie sens używania pieniędzy i zna ich znaczenie dla gospodarstwa domowego; • wie, że płatności można dokonać pieniędzmi lub alternatywną wirtualną formą (np. kartą płatniczą).	• zna nominały polskich monet i banknotów; • wykonuje proste obliczenia z wykorzystaniem banknotów; • <u>rozpoznaje wybrane monety i banknoty innych krajów (np.: euro, funty brytyjskie, dolary amerykańskie).</u>

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.1	• rozpoznaje dorosłe i młode osobniki wybranych zwierząt; • dostrzega i obserwuje niektóre zwierzęta i rośliny w ich środowisku naturalnym, rozpoznaje je na zdjęciach i na obrazkach; • poznaje nazwy i wygląd niektórych zwierząt – domowych, hodowlanych – i wydawane przez nie odgłosy; • poznaje nazwy wybranych dzikich zwierząt; • poznaje nazwy roślin znajdujących się w jego najbliższym otoczeniu; • poznaje nazwy rodzimych owoców i warzyw; • poznaje obiekty związane z kosmosem (np.: Słońce, Księżyc, gwiazdy);	• wymienia charakterystyczne cechy wyglądu wybranego zwierzęcia; • przyporządkowuje zwierzęta do ich domów (np. kot – legowisko, sowa – dziupla); • naśladuje sposoby poruszania się niektórych zwierząt i ich odgłosy; • rozpoznaje wybrane zwierzęta po głosach; • rozpoznaje wybrane owoce i warzywa za pomocą jednego, wybranego zmysłu; • poznaje obiekty związane z kosmosem (planety);
5.2	• nazywa aktualne zjawiska atmosferyczne (np.: opady deszczu, opady śniegu); • rozpoznaje zapach wybranych roślin; wie, że niektóre rośliny są zdrowe dla człowieka; • dostrzega i nazywa najbardziej charakterystyczne cechy aktualnej pory roku (np.: śnieg zimą, kolorowe liście – jesienią, kwiaty – wiosną);	• zauważa, że określone zjawiska pogodowe są charakterystyczne dla danej pory roku (np. mróz – dla zimy, a upał – dla lata); • uważnie śledzi zmiany zachodzące w świecie przyrody; zauważa i nazywa kolejne etapy wzrostu rośliny (np.: kiełkowanie nasionka, pojawienie się łodyżki i liści); • zauważa powtarzalność zmian zachodzących w przyrodzie; potrafi połączyć pory roku z konkretnymi zjawiskami (np. kojarzy jesień z opadaniem liści, a wiosnę – z powrotem ptaków); • wie, że nie wolno próbować nieznanymi roślin bez zgody osoby dorosłej; • dostrzega i nazywa charakterystyczne zmiany zachodzące w wyglądzie drzew, zachowaniu zwierząt i pogodzie w zależności od aktualnej pory roku (np. kwitnienie drzew i śpiew ptaków wiosną, owoce w lecie, kolorowe liście i odloty ptaków jesienią, śnieg i brak liści na drzewach zimą);
5.3	• z zainteresowaniem przygląda się obiektom przyrodniczym i zadaje proste pytania dotyczące ich wyglądu lub zachowania; • zadaje proste pytania typu „Co to?” oraz „Dlaczego?” podczas kontaktu z przyrodą; • wykorzystuje zmysły (dotyk, węch) jako narzędzia służące do weryfikowania swoich wyobrażeń o przedmiotach;	• samodzielnie formułuje pytania dotyczące przyczyn i celów zjawisk przyrodniczych (np.: „Dlaczego pada deszcz?” „Po co kwiatkom jest potrzebne słońce?”); • przewiduje skutki prostych działań i doświadczeń przed ich wykonaniem (np. „Myślę, że ten kamień utonie, bo jest ciężki”); • inicjuje proste sytuacje badawcze, aby sprawdzić swoje przypuszczenia (np. sprawdza, czy magnes przyciąga różne przedmioty znajdujące się w sali); • próbuje logicznie (na własnym poziomie) uzasadniać zaobserwowane zmiany zachodzące w przyrodzie, łącząc fakty; • dzieli się swoimi spostrzeżeniami z grupą, próbując wyjaśnić „co się stanie, jeśli...” (np. „Jeśli nie podlejemy kwiatka, to uschnie”);

Obszar przyrodniczy*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.1	• wie, że przyrodę stanowią też wody, gleba itp.; • rozpoznaje drzewa rosnące w pobliskim otoczeniu po liściach i po owocach; • pokazuje i nazywa elementy widziane w kosmosie (gwiazda, Słońce, Księżyc); • nazywa wybrane części rośliny (np.: korzeń, łodyga/pień, liść, kwiat, owoc, nasiono); • rozróżnia i nazywa drzewa liściaste i drzewa iglaste występujące w jego najbliższym otoczeniu; • rozpoznaje i nazywa co najmniej trzy lub cztery gatunki ptaków zimujących w Polsce i ptaków powracających do nas na wiosnę; • rozpoznaje wybrane krzewy owocowe i rośliny zielne (np.: pokrzywa, stokrotka, mniszek); • rozpoznaje i nazywa różne rodzaje podłoża (np.: piasek, glina, kamienie, gleba/ ziemia);	• nazywa rodzaje zbiorników wodnych (np.: rzeka, jezioro, staw); • opisuje otaczający je krajobraz i wyodrębnia znajdujące się w nim elementy przyrody – ożywionej i nieożywionej; • rozpoznaje tropy wybranych zwierząt występujących w jego najbliższym otoczeniu; • posługuje się nazwami roślin i zwierząt chronionych występujących w najbliższej okolicy; • nazywa warstwy lasu i ich mieszkańców;
5.2	• słucha prognozy pogody, interpretuje wysłuchane wypowiedzi i zachowuje się stosownie do podanych informacji (np.: dobiera odpowiednie ubranie na dwór, bierze parasolkę lub kapelusz przeciwsłoneczny); • rozpoznaje aktualną porę roku i wymienia nazwę jednego miesiąca lub dwóch miesięcy z nią związanych; • rozumie, że wybrane zjawiska pogodowe (np.: susze, sztormy) mogą stanowić niebezpieczeństwo, i opisuje ich konsekwencje dla środowiska;	• wyjaśnia istotę cykliczności dnia i nocy oraz pór roku; opisuje towarzyszące im zjawiska (np.: zmiana temperatury, długość dnia); • wymienia nazwy miesięcy należących do poszczególnych pór roku; • na podstawie symptomów rozpoznaje zbliżającą się pogodę; • rozpoznaje złożone zjawiska pogodowe (szron, mgła, wichura); potrafi wskazać warunki, w jakich się pojawiają (np. wie, że szron wymaga mrozu); • rozumie, że rośliny i zwierzęta potrzebują światła i ciepła do wzrostu; wie, że noc i zima to czas odpoczynku dla przyrody;
5.3	• zadaje pytania dotyczące zjawisk przyrodniczych występujących w otaczającym je świecie (np. pyta o przyczyny opadów deszczu, zmian pór roku); • wysuwa proste przypuszczenia przed eksperymentem i stara się je krótko uzasadnić; • proponuje proste działania badawcze, aby sprawdzić trafność swoich domysłów (np. decyduje, jakie przedmioty wrzucić do wody, by sprawdzić, czy pływają); • korzysta z dostępnych źródeł informacji (albumy przyrodnicze, ilustracje, filmy edukacyjne, wiedza dorosłych) w celu znalezienia odpowiedzi na nurtujące je pytania dotyczące przyrody;	• proponuje własne sposoby badania przyrody (np. sugeruje położenie kostki lodu w słońcu i w cieniu, aby sprawdzić, gdzie szybciej zamieni się w wodę); • przewiduje, co się stanie, i mówi dlaczego (np. twierdzi, że lód na słońcu szybko się rozpuści, bo słońce mocno grzeje); • samodzielnie dobiera narzędzia i materiały (np.: lupa, linijka, naczynia pomiarowe) potrzebne do przeprowadzenia obserwacji; potrafi uzasadnić ich wybór; • dokumentuje przebieg i wyniki swoich badań (np. poprzez rysunek, prosty schemat, tabelę lub wspólne z nauczycielem wykonanie zdjęcia/ filmu);

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.4	• próbuje przedstawić zaobserwowane obiekty przyrodnicze za pomocą prostych form plastycznych (np.: maluje „deszcz” jako niebieskie kreski, lepi „ślimaka” z plasteliny); • wykorzystuje zebrane skarby przyrody do wzbogacenia strefy przyrodniczej w przedszkolu, traktując je jako wizualną dokumentację spacerów; • uczestniczy w tworzeniu grupowego kalendarza pogody, przyklejając odpowiedni symbol (np.: słońce, chmurę) po obserwacji nieba przez okno; • dzieli się swoimi spostrzeżeniami za pomocą gestów lub prostych słów, aktywnie uczestnicząc w tworzeniu grupowego dziennika odkryć; • wskazuje na zdjęciach lub na ilustracjach obiekty, które widziało podczas wycieczki, pomagając w tworzeniu fotorelacji z wydarzenia; • używa pieczętek lub naklejek do zaznaczania wykonanych zadań przyrodniczych (np. nakleja kwiatek po podlaniu roślin w kącie przyrody);	• samodzielnie rozpoznaje i nazywa pogodę, wybierając właściwy obrazek spośród kilku dostępnych (np.: słońce, deszcz, chmura); • tworzy proste rysunki, starając się oddać charakterystyczne cechy obiektów (np.: dorysowuje kropki biedronce, rysuje listki na łodydze kwiatka); • uczestniczy w tworzeniu dziennika przyrody; wkleja do niego zasuszone liście i kwiaty oraz tworzy ich krótkie opisy z pomocą nauczyciela; • próbuje przedstawić prosty proces (następstwo czasu) za pomocą dwóch rysunków (np. „zasiałem nasiono” i „wyrósł liść”); • tworzy kolekcje okazów przyrodniczych, porządkując je w strefie przyrodniczej w przedszkolu według określonego klucza (np.: pudełko z szyszkami, taca z gładkimi kamieniami);
5.5	• wyraża sympatię i delikatność wobec zwierząt, unikając zachowań, które mogłyby sprawić im ból; • w kącie przyrody naśladuje opiekowanie się roślinami przez osoby dorosłe; • rozumie proste zakazy służące ochronie przyrody (np. nie deptamy kwiatków); • potrafi wskazać podstawowe potrzeby zwierzęcia (np.: pies chce pić, pies chce jeść);	• wymienia i krótko opisuje podstawowe potrzeby zwierząt domowych (jedzenie, picie, ruch) – niezbędne dla ich zdrowia; • podejmuje regularne działania opiekuńcze wobec roślin znajdujących się w sali; • uzasadnia, dlaczego należy chronić rośliny i unikać ich niszczenia; nie zrywa roślin bez potrzeby, nie depta rabat; • reaguje na niewłaściwe zachowania innych osób wobec roślin i zwierząt (np. zwraca uwagę, gdy ktoś niszczy gałązkę);

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
	dostarcza błędy w swoim rozumowaniu i próbuje szukać innych rozwiązań problemu (np. skoro woda nie zamarzła w nocy, to znaczy, że na dworze było za ciepło);	- wyciąga wnioski z przeprowadzonych działań, porównując wynik końcowy z postawioną wcześniej hipotezą i próbując wyjaśnić rozbieżności; - współpracuje w zespole, dzieląc się zadaniami podczas rozwiązywania problemów przyrodniczych (np. „Ty nalewasz wodę, ja będę mierzył/ mierzyła czas”);
5.4	- współtworzy grupowy lub indywidualny zielnik, podejmując próby podpisywania zebranych okazów; - uzasadnia wybór konkretnego symbolu, wskazując charakterystyczne cechy pogody (np. wybieram chmurę, bo słońce się schowało); - współpracuje w zespole podczas tworzenia plakatów – informacyjnych i edukacyjnych, będących syntezą zdobytej wiedzy przyrodniczej; - wykorzystuje różnorodne techniki malarskie do precyzyjnego oddania cech obserwowanych obiektów przyrodniczych; - liczy; zaznacza w tabeli to, co zobaczyło na spacerze (np. rysuje kreski przy obrazku wiewiórki lub kasztana);	- samodzielnie tworzy zielnik, starannie nakleja rośliny i stara się je poprawnie nazywać (np. rozpoznaje i podpisuje liść dębu oraz liść klonu); - tworzy kalendarz pogody, wykorzystując piktogramy oraz wyrazy; analizuje i porównuje zmiany pogody w czasie, zauważając np. że od trzech dni świeci słońce lub że temperatura spadła; - dokumentuje procesy zachodzące w przyrodzie (np. etapy hodowli fasoli) za pomocą aparatu cyfrowego oraz prostych notatek graficznych; - współtworzy strefę przyrody oraz gazetki tematyczne, porządkując i eksponując zgromadzone okazy, zgodnie z porą roku; - ilustruje wyniki obserwacji przyrodniczych, tworząc galerie prac, plakaty i grafiki dokumentujące życie ekosystemów; - samodzielnie zapisuje w tabeli liczbę znalezisk i potrafi powiedzieć, czego było najwięcej (np. zauważa, że znalazło więcej szyszek niż kamieni);
5.5	- rozumie konieczność zapewnienia zwierzętom domowym opieki weterynaryjnej oraz czystości w ich miejscach zamieszkania; - dokarmia ptaki zimą; - bierze udział w akcjach charytatywnych na rzecz zwierząt; - potrafi przewidzieć konsekwencje porzucenia lub zaniedbania zwierzęcia domowego; - rozumie pojęcie „ochrona gatunkowa”, potrafi uzasadnić konieczność ochrony rzadkich okazów przyrody; - wyjaśnia rolę owadów zapylających (pszczoł, motyli) i podejmuje działania służące ich ochronie (np.: nie niszczy kwiatów roślin miododajnych, nie ploszy owadów);	- rozumie konieczność ochrony roślin i zwierząt w celu utrzymania ciągłości ich gatunków; - zna ideę tworzenia rezerwatów przyrody, parków narodowych, pomników przyrody; - rozpoznaje i nazywa wybrane gatunki zwierząt chronionych; - wie, że należy okazać pomoc rannym, chorym zwierzętom (zgłoszenie sytuacji osobie dorosłej); - jest ostrożny w kontaktach z obcymi, chorymi zwierzętami; - uzasadnia, dlaczego nie należy ploszyć zwierząt i zakłócać ich spokoju (np. podczas wycieczki do lasu) w ich naturalnym środowisku); - inicjuje zbiórki charytatywne na rzecz zwierząt, akcje promujące troskę o środowisko (np. sadzenie łąk kwietnych); <u>jest świadome tego, że niektórzy – zamiast chronić rośliny i zwierzęta – szkodzą im (np. poprzez wypalanie traw);</u>

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.6	- wskazuje w dokumentacji fotograficznej miejsca znane mu z codziennych spacerów; - ogląda globus, dotyka go, wykazując zainteresowanie jego kształtem oraz kolorami, budując pierwsze wyobrażenie o kuli ziemskiej; - rozpoznaje znane mu obiekty (dom, przedszkole, sklep) na uproszczonych schematach graficznych;	- posługuje się modelem globusa, wskazując na nim rozmieszczenie lądów oraz oceanów; - rozpoznaje na planie proste symbole graficzne (np.: symbol drzewa jako park, symbol koperty jako poczta); - śledzi na mapie drogę, którą przebyło podczas wspólnej wycieczki (np. „tu był start, tu jest meta”);
5.7	- wskazuje Słońce na niebie lub na obrazku; - ogląda ilustracje przedstawiające Ziemię widzianą z kosmosu;	- poznaje kształt Ziemi – kulę; - wie, że Ziemia jest jedną z wielu planet w kosmosie; - ogląda ilustracje przedstawiające planety Układu Słonecznego;
5.8	- podejmuje próby podlewania roślin znajdujących się w strefie przyrodniczej w przedszkolu przy użyciu małej konewki; - używa łopatk i grabek do zabaw w ziemi lub w piasku, naśladując czynności ogrodnicze; - nazywa podstawowe narzędzia ogrodnicze (konewka, łopatka); - wspólnie z nauczycielem sadzi cebulki lub nasiona, używając małej łopatk; - stara się bezpiecznie trzymać narzędzia ogrodnicze podczas pracy w ogrodzie lub w sali;	- podejmuje próby sadzenia i pielęgnowania roślin (np. usuwanie suchych liści); - wie, jakich narzędzi używa ogrodnik, sadownik i rolnik; potrafi wskazać ich zastosowania; - z pomocą osób dorosłych dba o rośliny doniczkowe znajdujące się w domu i w kącie przyrody w sali; - korzysta z konewki podczas podlewania roślin i stosuje odpowiednią ilość wody do ich nawadniania; - odróżnia rośliny ozdobne od roślin użytkowych;

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.6	• nazywa i wskazuje na mapie Polski morze, wybrane rzeki, góry, jeziora; • poznaje mapy – Europy, świata; • poznaje nazwy wybranych państw należących do Unii Europejskiej; • poznaje, czym są kontynenty, oceany; • samodzielnie lub z pomocą nauczyciela odczytuje proste informacje zawarte w legendzie mapy oraz na planie okolicy; • potrafi odwzorować rzeczywistą przestrzeń w formie uproszczonego planu (np. planu ogrodu lub sali); • lokalizuje na mapie fizycznej Polski charakterystyczne krainy geograficzne według barw oznaczających wysokość terenu;	• wskazuje na mapie Polski lokalizację miejsca swojego zamieszkania; • wskazuje na mapie Polski lokalizację stolicy; • wskazuje położenie Polski na mapach – Europy, świata, na globusie; • poznaje wybrane kraje znajdujące się w Europie i wskazuje je na mapie; • nazywa kontynenty, oceany i wskazuje je na mapie, na globusie; • orientuje się na mapie Polski (np. wie, że góra mapy wskazuje północ, i potrafi odnaleźć tam Morze Bałtyckie); • samodzielnie odczytuje proste symbole z legendy planu miasta lub z mapy ogrodu (np. wie, że zielony kwadrat to park, a niebieski kwadrat to basen); • planuje drogę na uproszczonym planie okolicy (np. „Najpierw idziemy obok poczty, potem skręcamy do parku”); • odróżnia mapę fizyczną od mapy politycznej (zauważa, że jedna pokazuje kolory ziemi, a druga – granice państw);
5.7	• korzysta z literatury i albumów, aby opisać wygląd Ziemi oraz jej położenie względem Słońca i planet; • wie, na jakiej planecie żyje i że Ziemia jest częścią większej przestrzeni kosmicznej; • wie, że powierzchnia Ziemi nie jest gładka (jak globus), lecz jest pokryta wzniesieniami, zagłębieniami, płaszczyznami; • wyodrębnia w przestrzeni kosmicznej planety i inne ciała niebieskie, takie jak: księżyce, gwiazdy itp.;	• poznaje nazwy wybranych planet Układu Słonecznego (np. Mars) i słucha ciekawostek na ich temat; • zna ciekawostki na temat Ziemi i wszechświata; • dzieli się wiadomościami na temat kosmosu – lotów kosmicznych, planet, gwiazdozbiorów; • wie, że Ziemia i inne planety krążą wokół Słońca; • wie, kim był Mikołaj Kopernik; • wie, że planetę można okrążyć (np. samolotem); • <u>podczas zabaw poznaje zależności między położeniem i kształtem Ziemi względem Słońca;</u>
5.8	• dba o rośliny znajdujące się w kąciu przyrody i w ogródku przedszkolnym poprzez podlewanie ich, obcinanie zeschniętych liści itp.; • dobiera odpowiednie narzędzia (pazurki, łopatkę, konewkę) do konkretnych prac pielęgnacyjnych i bezpiecznie się nimi posługuje;	• dba o kącik przyrody i rośliny w ogrodzie przedszkolnym z wykorzystaniem narzędzi, takich jak: grabie, motyka, łopata; • sadi, przesadza, wysiewa rośliny z użyciem odpowiednich narzędzi; • zachowuje ostrożność podczas używania narzędzi ogrodniczych;

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.9	• łączy w pary zwierzęta z ich roślinnymi przysmakami (np.: małpa – banan, mysz – ziarno); • identyfikuje drzewa jako miejsca budowania gniazd przez ptaki; • wykazuje zainteresowanie owadami odwiedzającymi kwiaty;	• dostrzega i nazywa proste łańcuchy pokarmowe (np.: trawa – pasikonik, ziarno – kura); • wie, że rośliny są pożywieniem zwierząt i schronieniem dla nich (np. sarna je trawę, a wiewiórka chowa się na drzewie); • rozumie znaczenie owadów dla roślin (np. wie, że pszczoła przenosi pyłek z kwiatka na kwiatek);
5.10	• rozpoznaje i nazywa wybrane zwierzęta egzotyczne (np.: lew, słoń, małpa), naśladując ich wygląd i odgłosy; • identyfikuje wybrane owoce egzotyczne (np.: banan, ananas), wiedząc, że rosną w regionach o gorącym klimacie; • rozpoznaje sylwetki dinozaurów wśród innych zabawek, na ilustracjach;	• klasyfikuje zwierzęta według ich środowisk życia (wodne, lądowe, powietrzne); • różnicuje rośliny ze względu na miejsca występowania (np.: glony, wodorosty – w wodzie, kaktusy – na terenach pustynnych); • rozróżnia i nazywa ekosystemy występujące w okolicy swojego miejsca zamieszkania, takie jak: las, sad, łąka, staw; • nazywa i opisuje mieszkańców wybranych ekosystemów (las, łąka, ogród); • rozpoznaje wybrane dinozaury po cechach charakterystycznych (np.: triceratops – rogi, diplodok – długa szyja); wie, że żyły one bardzo dawno temu;

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.9	• wyjaśnia, dlaczego owady (pszczoły, motyle) odwiedzają kwiaty i jaką korzyść odnoszą z tego obie strony (pokarm dla owada, zapylanie dla rośliny); • buduje proste schematy łańcuchów pokarmowych występujących w lesie lub na łące (np. liść – gąsienica – ptak); • opisuje rolę zwierząt w rozsiewaniu nasion (np.: wiewiórka zakopująca orzechy, ptaki zjadające owoce z nasionami); • wskazuje konkretne rośliny, które są domami dla wybranych zwierząt (np. dąb jako miejsce na gniazdo ptaka lub dom dla owadów); • rozumie pojęcie „kamouflaż”; wyjaśnia, jak zwierzęta wykorzystują rośliny, by ukryć się przed drapieżnikami;	• rozumie, że rośliny i zwierzęta są sobie nawzajem potrzebne; wie, co się stanie, gdy któregoś zabraknie (np. gdyby nie było ptaków, byłoby za dużo robaków, które zjadłyby liście); • rozumie rolę przyrody w życiu człowieka (źródło tlenu i surowców leczniczych) oraz potrafi wskazać sytuacje wymagające zachowania szczególnej ostrożności (np. kontakt z nieznanymi owocami leśnymi); • opisuje rolę małych zwierząt jako „czyścicieli” przyrody, rozumiejąc ich znaczenie dla ziemi (np. wie, że dżdżownice i żuki pomagają zamieniać stare liście w dobrą glebę); • wyjaśnia, że zmiany w jednym elemencie przyrody wpływają na inne organizmy (np. rozumie, dlaczego brudna woda w rzece szkodzi nie tylko rybam, ale i pijącym ją zwierzętom); • <u>wskazuje organizmy żyjące kosztem drzew i opisuje ich wpływ na rośliny (np. wie, że jemiola zabiera drzewu soki, a huba osłabia jego pień);</u>
5.10	• rozróżnia i nazywa wybrane grupy zwierząt (ptaki, ryby, ssaki), wskazując ich cechy charakterystyczne (np.: ptaki mają pióra, ryby – płetwy, a ssaki – futro); • nazywa wybrane dinozaury i opisuje ich sposób poruszania się (np. wielkie i ciężkie, latające); opisuje ich dawne środowisko (np. lasy pełne gigantycznych paproci); • rozpoznaje i nazywa wybrane środowiska przyrodnicze występujące na Ziemi (np.: pustynię, dżunglę, ocean) oraz opisuje ich charakterystyczne cechy; • odróżnia owoce krajowe od owoców egzotycznych; • porównuje warunki życia zwierząt i roślin – dzikich oraz hodowlanych; • wie, że niektórych kwiatów nie wolno zrywać, bo są pod ochroną; potrafi podać przykłady takich kwiatów (np.: przebiśnieg, krokus);	• klasyfikuje zwierzęta (w tym gady i płazy) do odpowiednich grup i wymienia ich charakterystyczne cechy (np. karmienie młodych mlekiem przez ssaki); • tłumaczy, że pogoda i słońce decydują o tym, jak wygląda przyroda w danym miejscu (np. wie, że tam, gdzie jest bardzo gorąco i sucho, powstaje pustynia, a nie gęsty las); • wskazuje, które rośliny są rodzime, występujące w kraju, a które są sprowadzone z innych regionów świata; • wie, że człowiek może stworzyć dla sprowadzonych roślin i zwierząt warunki życia przybliżone do ich naturalnego środowiska (np. w terrariach, ogrodach zoologicznych, akwariach); • klasyfikuje dinozaury ze względu na sposób odżywiania (roślinożerne, mięsożerne); • wyjaśnia, w jaki sposób budowa ciała zwierząt pomaga im przetrwać w ich naturalnym środowisku (np. rozumie rolę garbu u wielbłąda podczas przebywania na pustyni, płetw u ryb żyjących w oceanach); • rozpoznaje zwierzęta wymagające ochrony i kojarzy je z konkretnymi miejscami na Ziemi (np.: dżungla, lodowiec, pustynia);

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.11	• wie, czym są śmieci, odpady; • naśladuje osoby dorosłe w czynnościach związanych z porządkowaniem i segregowaniem; • rozpoznaje i nazywa kolory pojemników na odpady; • podejmuje próby samodzielnego wrzucania odpadów do właściwych pojemników w sali lub w ogrodzie przedszkolnym; • rozróżnia podstawowe materiały (np.: papier, plastik), z których powstają odpady, i stara się je rozdzielać; • przestrzega zakazu zaśmiecania środowiska, rozumiejąc, że las i łąka stanowią naturalne siedlisko zwierząt;	• prawidłowo rozróżnia i segreguje odpady (papier, plastik, metal), wrzucając je do właściwych pojemników znajdujących się w sali lub w ogrodzie przedszkolnym; • potrafi podać prosty powód segregowania śmieci, łącząc tę czynność z dbaniem o czystość świata, bezpieczeństwem zwierząt oraz świadomością, że ze zużytych opakowań można zrobić nowe rzeczy (recykling); • podejmuje próby ograniczania ilości odpadów (np.: używa bidonu zamiast plastikowych butelek, nie marnuje kartek);
5.12	• stosuje proste nawyki ekologiczne (np.: gasi światło, zakręca kran); • wykazuje szacunek do żywności i wody, starając się nie marnować ich podczas posiłków; • kojarzy wodę i rośliny jako dary przyrody, o które należy dbać; • używa darów przyrody (np.: szyszek, kasztanów) w zabawie, ucząc się korzystania z naturalnych zasobów zamiast gotowych zabawek.	• podejmuje świadome próby oszczędzania zasobów (wody, energii) w codziennych sytuacjach – w przedszkolu i w domu; • oszczędnie gospodaruje materiałami plastycznymi, mając świadomość, że są one wytwarzane z zasobów natury (np. papier z drewna); • identyfikuje naturalne zasoby (głina, piasek, woda) występujące w jego otoczeniu; eksperymentuje z nimi, poznając ich właściwości i pochodzenie; • przypomina rówieśnikom o zasadach oszczędzania wody i energii elektrycznej (np.: o zakręcaniu kranu, gaszeniu światła); • dostrzega wartość pożywienia i stara się ograniczać jego marnowanie; potrafi uzasadnić swoją postawę.

Obszar przyrodniczy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
5.11	• aktywnie uczestniczy w pracach porządkowych na terenie przedszkola, wykazując odpowiedzialność za wspólne otoczenie; • wyjaśnia na przykładach, jak można ponownie wykorzystać odpady (np.: tworzenie masy papierowej, zabawek z odzysku); • identyfikuje odpady specjalne (elektrośmieci, meble) i wie, że należy je oddawać do punktów selektywnej zbiórki (PSZOK); • opisuje proces powstawania kompostu i rozumie rolę przetwarzania odpadów organicznych dla użytkowania gleby;	• zna pojęcie „ekologia”; • zna wybrane działania zmierzające do ochrony środowiska, takie jak tworzenie oczyszczalni ścieków itp.; • świadomie segreguje odpady; • zna pojęcie „recykling” i zasady recyklingu; • wie, że segregowanie śmieci ma pozytywny wpływ na środowisko; • świadomie wykorzystuje materiały; dba o zabawki, by nie tworzyć niepotrzebnych śmieci;
5.12	• świadomie oszczędza wodę i prąd w przedszkolu oraz w domu (np. zakręca kran podczas mycia zębów), wiedząc, że w ten sposób dba o planetę; • wie, że energię można czerpać z natury (słońce, wiatr, woda); potrafi wyjaśnić, że jest to bezpieczne dla środowiska.	• rozróżnia zasoby odnawialne (np.: słońce, wiatr) i zasoby nieodnawialne (np.: węgiel, ropa), wskazując konieczność ochrony tych drugich; • uzasadnia potrzebę oszczędzania energii i wody, posługując się wiedzą o ograniczonych zasobach Ziemi (np.: węgla, gazu); • proponuje innowacyjne sposoby na oszczędzanie zasobów występujących w najbliższym otoczeniu (np.: wód opadowych do podlewania kwiatów, wykorzystanie światła dziennego); • przejawia szacunek do żywności i świadomie unika jej marnowania.

Obszar techniczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
6.1	• poznaje struktury różnych materiałów;	• łączy ze sobą różne materiały; • wie, że materiały mogą być pochodzenia naturalnego lub wytworzone przez człowieka; • grupuje materiały według jednej cechy fizycznej (np. tekstury materiału);
6.2	• obserwuje obiekty budowlane znajdujące się w jego najbliższym otoczeniu;	• nazywa wybrane maszyny i narzędzia budowlane; • wie, czym jest plac budowy;
6.3	• nabywa doświadczeń w manipulowaniu przedmiotami i konstruowaniu; • tworzy proste konstrukcje z klocków;	• tworzy kompozycje płaskie z wykorzystaniem materiałów naturalnych; • tworzy celowe konstrukcje z klocków; • tworzy konstrukcje płaskie z różnych materiałów;
6.4	• dostrzega w otoczeniu przykłady równi pochyłej i kołowrotu (np.: podjazdy, górki saneczkarskie, studnię, kołowrotek w wędce);	• buduje z klocków podjazdy dla samochodów; • nawija linę, sznurek na rolkę;
6.5	• bawi się zabawkami na baterie z zachowaniem szczególnej ostrożności;	• wskazuje i nazywa urządzenia, które mają żarówki; • włącza i wyłącza światło; zauważa zależność między użyciem włącznika a zapaleniem się światła;
6.6	• obserwuje działanie wybranych urządzeń elektrycznych; • rozpoznaje i nazywa wybrane urządzenia elektryczne;	• rozumie, czym jest prąd; wie, do czego jest on potrzebny; • rozróżnia i nazywa wybrane urządzenia elektryczne;

Obszar techniczny*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
6.1	- wie, że niektóre materiały mogą zmieniać cechy fizyczne (np.: kształt, temperaturę, pod wpływem czynników przyrodniczych lub działań człowieka); - dostrzega zmiany skupienia wybranych materiałów (np.: wody, gliny), opisuje je;	- posiada wiedzę o pochodzeniu i procesie powstawania przedmiotów wykonanych przez człowieka z różnych materiałów – naturalnych (np. z piasku powstaje szkło) i sztucznych (np. z parafiny powstaje świeca); - odróżnia materiały sztuczne od materiałów naturalnych; - określa wybrane właściwości (np.: temperaturę, konsystencję itp.) danego materiału;
6.2	- nazywa wybrane zawody powiązane z budownictwem (np.: murarz, dekarz, elektryk itp.); - zna sposoby bezpiecznego wykonywania prac budowlanych (np. ogrodzenie placu budowy, używanie kasków i szelek itp.);	- zna etapy budowy domów (od fundamentów po wykończenie wnętrz); - rozpoznaje i nazywa wybrane materiały (np.: beton, cegła, drewno), z których zostały wykonane obiekty; <u>wie, że przy budowie pracuje zespół specjalistów pod nadzorem kierownika budowy;</u> <u>wie, jakie funkcje pełni kierownik budowy;</u>
6.3	- wykonuje prace konstrukcyjne według instrukcji – słownej, obrazkowej – lub własnych pomysłów, z użyciem różnorodnych materiałów; - zna reguły i etapy tworzenia stabilnych konstrukcji;	- na bieżąco rozwiązuje problemy pojawiające się w czasie konstruowania; - wykorzystuje materiały z odzysku; - posługuje się narzędziami i spoiwami w bezpieczny sposób; - ma potrzebę udoskonalania swojego dzieła; - tworzy wieloetapowe konstrukcje;
6.4	- wie, do czego służą mechanizmy równi pochyłej i kołowrotu w różnych maszynach i urządzeniach; - uczestniczy w zabawach i doświadczeniach pokazujących sposoby korzystania z kołowrotów i równi pochyłej;	- dobiera odpowiednie materiały i narzędzia (liny, deski, klocki, kartony itp.) do budowania własnych maszyn; - buduje kołowrót i równię pochyłą z dostępnych materiałów;
6.5	- wie, że elementy metalowe przewodzą ciepło i prąd; - buduje obwód elektryczny z użyciem żarówki; - buduje obwód elektryczny zgodnie z instrukcją i zasadami bezpieczeństwa; - sprawdza, czy obwód działa prawidłowo;	- buduje prosty obwód elektryczny z użyciem brzęczyka, silnika; - wyjaśnia zasady i efekty budowy obwodów elektrycznych;
6.6	- rozpoznaje różne źródła energii: wodnej, wiatrowej, słonecznej, i elektrownie węglowe; - wskazuje i nazywa wybrane urządzenia elektryczne znajdujące się w jego najbliższym otoczeniu; - rozdziela rodzaje zasilania: z sieci elektrycznej, z baterii, z baterii słonecznych itp.;	- rozumie, skąd pochodzi energia zasilająca różne urządzenia; - wie, że niektóre urządzenia (np.: pojazdy hybrydowe, kalkulatory, latarki) mogą być zasilane z więcej niż jednego źródła; - nazywa urządzenia wykorzystujące energię słoneczną (np.: lampki ogrodowe, latarki, kalkulatory itp.);

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar techniczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
6.7	• unika zachowań ryzykownych, nie wkłada nic do gniazd elektrycznych;	• wie, że niektóre urządzenia potrzebują prądu, by działać. • wie, że nie może używać urządzeń elektrycznych i narzędzi bez towarzystwa osoby dorosłej; • dostrzega sytuacje zagrożenia życia lub zdrowia podczas korzystania z urządzeń (np.: podchodzenie do włączonej maszyny; dotykane gorącego piekarnika itp.);
6.8	• zauważa, że ludzie korzystają z różnych urządzeń elektrycznych i narzędzi;	• rozpoznaje i nazywa wybrane maszyny i urządzenia; • wie, jakie czynności mogą zastąpić wybrane urządzenia;
6.9	• obserwuje ruch drogowy w najbliższym otoczeniu; • zauważa przejście dla pieszych i sygnalizację świetlną w najbliższym otoczeniu i wie, że kolor czerwony oznacza „stój”, a zielony – „idź”; • rozpoznaje podstawowe pojazdy i wie, że po drodze porusza się pod opieką osoby dorosłej.	• nazywa pojazdy spotykane w okolicy; • obserwuje elementy infrastruktury w najbliższej okolicy, na ilustracjach; • rozpoznaje pasy i sygnalizację świetlną, rozumiejąc, że dzięki nim można bezpiecznie przejść przez ulicę.

Obszar techniczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
6.7	• poznaje zasady bezpiecznego używania prostych narzędzi typu młotek, wkrętak (śrubokręt), gwoździe itp.; stosuje je podczas ich używania; • poznaje zasady bezpiecznego włączania i wyłączania urządzeń elektrycznych; • przestrzega zasad bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń elektrycznych;	• potrafi posługiwać się prostymi urządzeniami elektrycznymi; • przestrzega zasad bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń elektrycznych;
6.8	• wymienia i nazywa urządzenia potrzebne człowiekowi do wykonania konkretnych czynności (np. upieczenia ciasta – mikser, piekarnik); • porównuje pracę urządzenia i pracę ręczną człowieka podczas wykonywania danej czynności (np. mycia podłóg – mopem tradycyjnym i robotem parowym);	• wie, w jaki sposób wybrane narzędzia i urządzenia ułatwiają człowiekowi życie (np.: skracają czas pracy, ułatwiają kontakt itp.); • <u>interesuje się rozwojem technologii</u>;
6.9	• poznaje zasady korzystania ze środków komunikacji publicznej; • wie, jak należy zachowywać się na przystankach, peronach, lotniskach itp.; • porządkuje środki transportu według różnych kryteriów (np.: wodne, lądowe, powietrzne); • opisuje, co należy zrobić, by bezpiecznie przejść przez jezdnię (np.: zatrzymać się, rozejrzeć).	• zna zasady bezpiecznego korzystania ze środków transportu i infrastruktury lokalnej; • opisuje infrastrukturę znajdującą się w najbliższym otoczeniu; • rozpoznaje, nazywa i opisuje wybrane środki transportu; • różnicuje pojazdy służące do przewozu ludzi i towarów; • charakteryzuje infrastrukturę wokół przedszkola (np. skrzyżowanie, ścieżkę rowerową, przejście z sygnalizacją świetlną) i bezpiecznie korzysta z niej podczas wyjść, wykazując się znajomością przepisów dla pieszych.

Obszar cyfrowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
7.1	- bawi się zabawkami zgodnie z ich przeznaczeniem; - wykonuje instrukcje dwuetapowe;	- używa przedmiotów i zabawek według wskazań nauczyciela; - uczy się rysować, wykonywać zadania według dwuetapowych i trzyetapowych instrukcji nauczyciela; - wykonuje zadania według instrukcji – kierunkowych i warunkowych; - działa według prostej instrukcji obrazkowej i odczytuje krótkie kody; - układa sekwencje obrazków;
7.2	wie, że dorośli korzystają z urządzeń cyfrowych, takich jak: telefon, komputer itp.;	- nazywa urządzenia cyfrowe, które są wykorzystywane przez dorosłych; - nazywa urządzenia cyfrowe wykorzystywane do nauki i do zabawy w przedszkolu;
7.3	podczas zabaw, scenek rodzajowych dowiadyuje się, że trzeba rozważnie korzystać z urządzeń cyfrowych;	- dba o właściwą postawę ciała podczas korzystania z urządzeń przeznaczonych do nauki; - zachowuje właściwą odległość podczas korzystania z urządzeń posiadających ekran;
7.4	wie, że z telefonu, tabletu lub komputera może korzystać tylko wtedy, gdy pozwoli na to osoba dorosła;	- wie, że zdjęcia, informacje o sobie i rodzicach może udostępniać tylko zaufanym osobom; - wie, że nie można korzystać z telefonu, komputera bez zgody rodziców/ opiekunów;
7.5	- dostrzega w otoczeniu obecność reklam i afiszy; rozumie, że informują one o wydarzeniach lub o produktach; - poznaje zasady oglądania bajek i filmów edukacyjnych.	- rozpoznaje i nazywa różne rodzaje mediów: radio, telewizję, internet; - wie, że w mediach pojawiają się reklamy; rozpoznaje je wśród innych treści.

Obszar cyfrowy*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
7.1	• korzysta z instrukcji słownych, obrazkowych (kodów) podczas wykonywania zadania oraz próbuje układać własne, proste sekwencje symboli; • respektuje zasady instrukcji i wykonuje je zgodnie z zaleceniem; • pyta, gdy nie rozumie etapów instrukcji;	• samodzielnie tworzy i odczytuje złożone instrukcje oraz kody; • opisuje, krok po kroku, kolejność wykonywania zadań; • wykonuje zadania i sprawdza, czy efekt końcowy zgadza się z instrukcją; • odznacza się cierpliwością i wytrwałością w dążeniu do celu;
7.2	• wie, że dzięki niektórym urządzeniom cyfrowym można się komunikować; • wskazuje urządzenia, które mogą pomóc w zdobywaniu i dokumentowaniu informacji;	• rozróżnia urządzenia cyfrowe ze względu na ich przeznaczenie: pomagające w pracy (np.: roboty sprzątające, kasy itp.) i służące do rozrywki (np.: czytnik e-booków, konsola itp.) i je nazywa; • wie, że niektóre urządzenia łączą w sobie wiele funkcji; • rozumie znaczenie środków łączności i źródeł informacji – współczesnych i dawnych (np.: telefon komórkowy, internet, czasopismo itp.); • wie, że urządzenia cyfrowe służą do komunikacji, przetwarzania informacji i przetwarzania danych;
7.3	• korzysta z urządzeń cyfrowych pod kontrolą osoby dorosłej; • poznaje zagrożenia zdrowotne wynikające ze zbyt częstego korzystania z urządzeń cyfrowych;	• racjonalnie korzysta z urządzeń cyfrowych; • rozumie, dlaczego zbyt długie oglądanie telewizji lub gra na komputerze są szkodliwe dla zdrowia; • zna zasady bezpiecznego korzystania z urządzeń w miejscach publicznych (np.: nieprzechodzenie przez drogę w słuchawkach, z telefonem w ręce itp.); • <u>wie, że technologia cyfrowa jest narzędziem samym w sobie, a nie służy tylko do rozrywki;</u>
7.4	• wie, czym jest internet i że niektóre urządzenia cyfrowe są do niego podłączone; • wie, że w internecie można znaleźć informacje prawdziwe i fałszywe; • wie, że korzystając z internetu, należy stosować zabezpieczenia, hasła; • wie, że razem z osobą dorosłą należy poddać weryfikacji wiarygodność treści znajdujących się w internecie; • wie, że nie powinno się rozmawiać z nieznanymi i podawać swoich danych w internecie; • zna zagrożenia związane z korzystaniem z internetu;	• wie, że podane w internecie dane mogą być wykorzystane przez oszustów; • wie, że długotrwałe korzystanie z internetu może prowadzić do zaniedbania kontaktów z innymi w życiu realnym; • rozumie, że niektóre obrazy, treści, filmy mogą być generowane z wykorzystaniem AI; • <u>ma świadomość, że opublikowane dane, treści nawet po usunięciu zostawiają trwały ślad w internecie;</u>
7.5	• wie, że media służą do przekazywania wiedzy i informacji; • wie, że media służą także do celów rozrywkowych (gry, słuchowiska, bajki itp.); • wie, że reklama może być źródłem informacji.	• rozumie, że reklama ma zachęcać do zakupów (nadmierny konsumpcjonizm, manipulacja); • rozpoznaje urządzenia cyfrowe jako wielofunkcyjne narzędzia ułatwiające codzienne życie (robienie zakupów, pracę zdalną itp.); • wskazuje pozytywny i negatywny wpływ mediów i internetu na życie codzienne.

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar artystyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
8.1	• swobodnie maluje, rysuje podczas słuchania utworów muzycznych; • wykorzystuje przedmioty codziennego użytku oraz dary natury jako zamienniki, tworząc własne kompozycje plastyczne;	• dokonuje autorskiej interpretacji ruchowej tekstów literackich i muzycznych;
8.2	• nadaje przedmiotom codziennego użytku nowe, symboliczne znaczenie;	• celowo łączy ze sobą dwa elementy lub więcej elementów, by stworzyć z nich zupełnie nową całość – prostą kompozycję;
8.3	• określa prostymi słowami, czy dany utwór/ obraz mu się podoba;	• porównuje wybrane dzieła sztuki; wskazuje te, które mu się podobają; • wskazuje elementy dzieła, które przyciągnęły jego uwagę (np.: kolory, postacie, głośne dźwięki);
8.4	• rozróżnia i nazywa różne dźwięki i zjawiska akustyczne występujące w otoczeniu; • powtarza dźwięki wydawane przez zwierzęta; • śpiewa proste piosenki – fragmentami, metodą ze słuchu; • bierze udział w zabawach rytmiczno-muzycznych z wykorzystaniem instrumentów; • wykonuje proste ruchy do piosenek;	• rozpoznaje znane utwory, piosenki; • uczy się na pamięć piosenek z repertuaru dziecięcego; • tworzy dźwięki przy pomocy przedmiotów z otoczenia (np.: kartki, klocków itp.); • poznaje i odtwarza proste formy taneczne; • rytmicznie porusza się przy muzyce; • słucha utworów wokalnych lub instrumentalnych (np.: muzyki filmowej lub muzyki klasycznej);

Obszar artystyczny*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
8.1	• samodzielnie poszukuje technik, które najlepiej oddadzą jego przeżycia; • tworzy prace plastyczne inspirowane muzyką, literaturą;	• wyraża swoje emocje w pracach plastycznych, za pomocą barw; • tworzy teatr cieni lub krótkie scenki teatralne – wymyślone przez siebie lub na podstawie wysłuchanych utworów; • wyraża nastrój danego obrazu, utworu muzycznego za pomocą różnych środków ekspresji;
8.2	• tworzy złożone kompozycje, łącząc ze sobą różne elementy; • tworzy własne wynalazki, łącząc przedmioty o różnym zastosowaniu; • łączy elementy świata realnego z elementami świata fantastycznego w pracach plastycznych i opowieściach;	• rozwiązuje problemy w sposób nieoczywisty, wykorzystując dostępne przedmioty jako narzędzia (np. buduje wagę z wieszaka i kubków); • łączy poznane elementy i samodzielnie tworzy z nich nowe wzory, melodie, dźwięki, obrazy itp.; • tworzy nowe konstrukcje, układy, kompozycje z wykorzystaniem materiałów, przedmiotów codziennego użytku; • dokonuje zmian w gotowych elementach, zmienia kolejność, dźwięki, kolory itp.;
8.3	• zwraca uwagę na różnorodność form, technik oglądanych dzieł sztuki; • dostrzega w dziełach estetykę, detale wykonania; • uczy się uzasadniać, dlaczego wybrane dzieło mu się podoba lub nie podoba; • opisuje nastrój dzieła sztuki i mówi, jakie uczucia ono w nim budzi;	• zwraca uwagę na otaczające nas piękno, będące wytworem działań człowieka: architekta wnętrz, architekta zieleni; • odszukuje w oglądanych utworach uniwersalne wartości, takie jak: dobro, piękno, sprawiedliwość i prawda; • wyraża swoje opinie i odczucia na temat oglądanych, wysłuchanych dzieł; • wyraża i nazywa emocje podczas kontaktu ze sztuką;
8.4	• śpiewa indywidualnie, grupowo; • słucha wybranych fragmentów dłuższych dzieł muzycznych; • nuci piosenki na własne melodie; • wykonuje prosty akompaniament na instrumentach perkusyjnych i innych przedmiotach; • układa proste kroki, tworzy układy do ulubionej muzyki; • uczestniczy w koncertach muzycznych innych dzieci; • tworzy własne, krótkie improwizacje ruchowe do słuchanej muzyki; • aktywnie współtworzy scenariusz opowieści ruchowej;	• śpiewa wyraźnie – indywidualnie lub grupowo; • próbuje tworzyć własną muzykę z wykorzystaniem różnych instrumentów muzycznych i efektów dźwiękowych; • tańczy proste tańce ludowe i pąsy; • nabywa estetyki ruchów podczas tańców i zabaw przy muzyce; • uczestniczy w koncertach przedszkolnych i – w miarę możliwości – w filharmonii, w teatrze; • interesuje się muzyką regionalną, narodową; • poznaje wybrane pieśni, tańce i muzykę z różnych regionów Polski; • wyraża ruchem i tańcem nastrój oraz dynamikę muzyki; potrafi ruchem „opowiedzieć” historię o pojęciach abstrakcyjnych (np. wzrost rośliny);

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar artystyczny

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
8.5	• zna wybrane instrumenty muzyczne: kołatkę, grzechotkę, bębenek, tamburyn, i oswaja się z wydawanymi przez nie dźwiękami; • bierze udział w zabawach muzycznych: gra na pałeczkach rytmicznych, wyklaskuje rytm, tupie itp.;	• zna kolejne instrumenty muzyczne – dzwonki; • rozpoznaje dźwięki wydawane przez wybrane instrumenty; wskazuje, skąd dochodzi usłyszany dźwięk; • rozwija pamięć muzyczną oraz słuchową poprzez zapamiętywanie i odtwarzanie prostych melodii, piosenek oraz krótkich tekstów; • tworzy instrumenty z prostych przedmiotów (np. klocków itp.);
8.6	• naśladuje – ruchem, gestem, głosem – ludzi i zwierzęta;	• odgrywa krótkie scenki teatralne; • bawi się w teatr z użyciem zabawek, nadaje im role;
8.7	• pokazuje ruchem zmiany w muzyce (szybko – wolno); • potrafi powiedzieć, czy muzyka jest wesoła, czy smutna; • reaguje na pauzę w muzyce;	• słucha śpiewu kobiet i mężczyzn, chóru; rozpoznaje ich głosy w utworze;
8.8	• bierze udział w zabawach zawierających elementy dramy, tańca, śpiewu.	• wskazuje formy artystyczne po obejrzeniu przedstawienia: śpiew, taniec, recytacja wierszy itp.

Obszar artystyczny

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
8.5	- słucha brzmień instrumentów należących do różnych grup; - poznaje kolejne instrumenty muzyczne: pudełka akustyczne, janczary; - słucha koncertów orkiestry i je ogląda, nazywa znane instrumenty; - wygrywa proste rytmy na stworzonych przez siebie instrumentach;	- rozpoznaje po wyglądzie, brzmieniu wybrane instrumenty muzyczne: dęte, perkusyjne, strunowe, i je nazywa; - próbuję rozróżnić w utworach muzycznych słyszane, znane mu, instrumenty; - komponuje własne melodie lub rytmy na stworzonych przez siebie instrumentach; - tworzy własne instrumenty muzyczne z dostępnych materiałów i gra na nich; - improwizuje utwory muzyczne ruchem, tańcem; - rozwija wyobraźnię muzyczną poprzez różne aktywności muzyczne: improwizacje muzyczne, układanie prostych melodii oraz piosenek itp.;
8.6	- przyjmuje różne role społeczne (np.: aktor, widz, bileter itp.) podczas zabaw w teatr; - tworzy scenografie, stroje do występów, z wykorzystaniem różnorodnych materiałów; - prezentuje swoje umiejętności: aktorskie, wokalne, muzyczne i taneczne, podczas spontanicznych i zorganizowanych występów;	- wciela się w różne role podczas występów, przedstawień; - zna i nazywa osoby współtworzące spektakl (np.: scenograf, narrator itp.);
8.7	uczestniczy w zabawach muzyczno-ruchowych umożliwiających rozróżnianie dźwięków: cichych i głośnych, wysokich i niskich, szybkich i wolnych;	- dostrzega i zachowuje w śpiewie rytm, tempo, dynamikę, barwę głosu i intonację; - określa tempo utworu; - określa głośność, barwę i wysokość dźwięków; - porównuje różne fragmenty muzyczne pod względem tempa, dynamiki, barwy, nastroju;
8.8	- poznaje różne formy wyrazu artystycznego; - dostrzega walory artystyczne i estetyczne oglądanych obrazów, rzeźb, fotografii itp.; - ogląda przedstawienia, słucha koncertów; - odróżnia portret od pejzażu.	- rozróżnia i nazywa formy wyrazu artystycznego: śpiew, taniec, fotografia, rzeźba, malarstwo; <u>rozróżnia i nazywa formy wyrazu artystycznego: grafika, rysunek;</u> - wyjaśnia różnicę między malarstwem, rzeźbą a architekturą.

Obszar ruchowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
9.1	• podejmuje próby uczestniczenia w ćwiczeniach porannych i innych zorganizowanych aktywnościach ruchowych;	• uczestniczy w zorganizowanych aktywnościach ruchowych; • wykazuje naturalną potrzebę ruchu podczas zabaw spontanicznych (np. na świeżym powietrzu);
9.2	• uczy się radzenia sobie z emocjami podczas gier z elementem rywalizacji;	• uczestniczy w prostych grach terenowych i zabawach ruchowych na świeżym powietrzu, oswajając się z ich zasadami, czekając na swoją kolej;
9.3	• porusza się w stronę wskazanego przedmiotu lub wskazanej osoby, reagując na proste komunikaty dotyczące kierunku (góra, dół); • wskazuje i nazywa wybrane części ciała – swoje i kolegi/ koleżanki; • bierze udział w zabawach sensoryczno-ruchowych;	• porusza się w wyznaczonych kierunkach (przód, tył), zgodnie z instrukcją słowną i sygnałami podawanymi przez nauczyciela; • wskazuje położenie serca w organizmie; • wykorzystuje zmysły (dotyk, wzrok, słuch) do planowania i korygowania własnych ruchów podczas zabaw np. poczawszy od omijania przeszkód (wzrok), przez reakcję na sygnał (słuch), po wyczucie podłoża (dotyk);
9.4	• bierze udział w prostych zabawach bieżnych i skocznych, naśladując ruchy nauczyciela; • utrzymuje równowagę przez krótką chwilę, podczas stania na jednej nodze lub chodzenia po szerokiej linii; • wykonuje podskoki obunóż w miejscu i próbuje przeskakiwać przez linę łączącą na podłodze;	• reaguje na sygnał dźwiękowy lub wzrokowy, zmieniając kierunek biegu lub jego tempo; • przeskakuje obunóż przez niskie przeszkody oraz wykonuje skok do przodu z miejsca; • utrzymuje stabilną postawę podczas chodzenia po niskiej ławeczce gimnastycznej lub po „śladach”;
9.5	• wykorzystuje masy plastyczne i drobne przedmioty do ćwiczeń wzmacniających siłę uścisku i sprawność manipulacyjną; • chwytą i przenosi przedmioty o różnych gabarytach (duże piłki, małe klocki), wykorzystując chwyt całą dłonią; • rozróżnia ciężar przedmiotów (np. ciężka piłka lekarska – lekka piłeczka pingpongowa);	• manipuluje przedmiotami: nawleka koraliki, układa kilkuelementowe puzzle, mozaikę; • przenosi przedmioty, używając różnych narzędzi (np. szczypców).
9.6	• uczestniczy w zabawach paluszkowych; • bierze udział w zabawach polisensorycznych; • nacina brzegi kartki (tworzy frędzelki); • ćwiczy sprawność mięśni dłoni poprzez wykonywanie takich czynności, jak: lepienie, gniecie różnych mas plastycznych, rysowanie na piasku itp.;	• rozwija umiejętności manualne podczas zabaw z elementami zgniatania, szarpania, wydzierania; • podejmuje próby posługiwania się chwytem trójpunktowym podczas rysowania kredką; • bierze udział w zabawach angażujących jednocześnie kilka narządów (np.: bieganie z klaskaniem, młynek z podskakiwaniem itp.); • ćwiczy mięśnie dłoni i rąk podczas podrzucania, łapania, toczenia, rysowania w pionie i w poziomie; • kontroluje postawę ciała podczas wykonywania czynności graficznych, plastycznych;

Obszar ruchowy*

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
9.1	- współdziała z innymi dziećmi podczas zabaw – zorganizowanych i spontanicznych; - rozumie znaczenie ruchu dla zdrowia;	- wykazuje pomysłowość, samodzielnie inicjując zabawy ruchowe; - chętnie i zgodnie włącza się w spontaniczne i zorganizowane aktywności ruchowe;
9.2	uczestniczy w zespołowych grach terenowych i ruchowych, przestrzegając reguł współzawodnictwa oraz zasad fair play;	- świadomie uczestniczy w grach – terenowych i zespołowych, zabawach ruchowych, respektując reguły współzawodnictwa oraz zachowując zasady fair play – zarówno w sytuacji zwycięstwa, jak i porażki; - uczy się wytrwałości, pokonywania słabości;
9.3	- uczy się rozróżniać strony lewą i prawą w schemacie własnego ciała; - zna i nazywa poszczególne części ciała; - nazywa i wskazuje części ciała występujące pojedynczo lub parzyście; - nazywa zmysły i narządy zmysłów;	- rozróżnia strony lewą i prawą w schemacie własnego ciała; - nazywa wybrane organy wewnętrzne i określa ich położenie w organizmie; - rozumie znaczenie poszczególnych zmysłów i narządów dla życia i prawidłowego funkcjonowania człowieka;
9.4	- skacze przez gumę; - łączy bieg z elementami zwinności (np. omijając przeszkody podczas slalomu i przechodząc pod nisko zawieszonym sznurkiem); - wykonuje rzuty do celu, chwytając oburącz rzuconą piłkę lub rzucony woreczek; - wykazuje siłę i wytrzymałość podczas ćwiczeń gimnastycznych angażujących duże grupy mięśniowe (np. zabawy w czworakowanie);	- wykonuje złożone ćwiczenia koordynacyjne (np.: jednocześnie poruszanie rękami i nogami, skoki naprzemienne, pajacyki, przeskoki skrzyżne); - wykazuje się wytrzymałością podczas dłuższych gier zespołowych i zabaw bieżnych, kontrolując swój oddech; - dba o poprawną postawę ciała podczas wykonywania ćwiczeń wymagających dużej siły i równowagi (np.: „jaskółka”, podpory);
9.5	- odwzorowuje różne elementy, zwracając uwagę na precyzję (kalkuje, przerysowuje, rysuje według wzoru); - precyzyjnie posługuje się przyborami (pędzel, nożyczki, szpatułka), wykonując zadania wymagające skupienia uwagi; - przenosi przedmioty na ograniczonej powierzchni (np. niesie piłeczkę na łyżce lub kubek z wodą na tacy), kontrolując napięcie mięśniowe; - wykorzystuje przedmioty zróżnicowanej wielkości do tworzenia złożonych konstrukcji (np. łączy małe klocki z dużymi elementami);	- tworzy kompozycje z różnych materiałów; - właściwie używa prostych narzędzi (np.: młotka, nożyczek itp.) podczas majsterkowania; - posługuje się małymi elementami z dużą precyzją, wykorzystując chwyt pęsetowy (np.: podczas układania drobnych koralików, nawlekania nici na plastikową igłę); - wykonuje złożone czynności manipulacyjne wymagające synchronizacji obu rąk oraz dużej wytrzymałości mięśni dłoni (np. lepienie precyzyjnych kształtów z gliny/ plasteliny);
9.6	- prawidłowo układa dłoń i rękę oraz przyjmuje właściwą postawę ciała podczas działań graficznych, plastycznych; - kontroluje ruch dłoni podczas działań graficznych, nie wykraczając poza wyznaczony obszar; - prawidłowo wykonuje określone ruchy: rzut, chwyt, toczenie, celowanie; - wycina proste figury (kwadrat, prostokąt) i podejmuje próbę wycinania koła;	- dostosowuje napięcie mięśniowe i siłę nacisku do wybranego narzędzia pisarskiego; - stosuje odpowiedni chwyt narzędzi kreślarskich (np. nożyczek); - wykonuje kompozycje z drobnych materiałów, wymagające precyzyjnego chwytu, wydzierania, rwania; - wykorzystuje do zadań i ćwiczeń plastycznych szablony do obrysowania; - wycina koła, serca, gwiazdy i skomplikowane sylwety (np.: człowieka, zwierząt);

* Treści wykraczające ponad podstawę programową zostały podkreślone.

Obszar ruchowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
		• maluje i rysuje dłońmi oraz z użyciem różnych narzędzi i materiałów, takich jak: pędzle, kredki, węgiel, patyk, świeca, gąbka itp.; • przecina kartkę na pół, tnie po linii prostej;
9.7	• wdraża się do samodzielnego korzystania z toalety; • kształtuje umiejętność samodzielnego zakładania i ściągania kurtki, czapki, butów; • poznaje zasady zachowywania się przy stole i bezpiecznego korzystania z naczyń i sztuców;	• doskonalą umiejętności samodzielnego korzystania z toalety, korzystania z papieru toaletowego; • myje ręce i zęby; • doskonalą umiejętności zakładania i zdejmowania poszczególnych elementów garderoby wierzchniej; • zakłada samodzielnie czapkę, szalik, rękawiczki; wsuwa buty na stopy; • wdraża się do przestrzegania zasad kulturalnego spożywania posiłków; • ćwiczy picie z kubka, używanie widelca i noża; • dba o czystość nosa i buzi;
9.8	• myje ręce przed posiłkiem i po zabawie; • sygnalizuje potrzeby fizjologiczne; • wie, że dobre samopoczucie jest oznaką zdrowia; zgłasza nauczycielowi dolegliwości; • wyrabia nawyk picia wody; • bierze udział w zabawach naśladowczych, rytmicznych; • rozpoznaje i nazywa zdrowe produkty (np.: owoce, warzywa); • reaguje na proste polecenia dotyczące postawy ciała, siedząc przy stoliku; • chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych, kojarząc ruch z przyjemnością;	• dba o higienę osobistą poprzez codzienne mycie całego ciała, zębów i rąk, korzystanie z toalety; • przestrzega zasad cichej i zgodnej zabawy, bawi się w dobrze oświetlonych miejscach; • wie, że bycie chorym oznacza złe samopoczucie i inne dolegliwości ze strony organizmu; • rozumie konieczność przyjmowania leków pod nadzorem osób dorosłych; • ogranicza spożywanie słodkich i słodkich napojów; • dostrzega związek między aktywnością fizyczną a dobrym samopoczuciem i zdrowiem;
9.9	• wie, kogo może poprosić o pomoc w razie potrzeby; • sygnalizuje (słowem lub gestem) brak zgody na niechciany kontakt fizyczny lub sytuacje budzące lęk; • poznaje zasady bezpiecznego poruszania się po drodze; wie, że należy pilnować się osoby dorosłej;	• przestrzega zasad bezpiecznej zabawy w sali i w ogrodzie przedszkolnym; • poznaje numer alarmowy 112 i zasady jego używania; • prosi o pomoc osobę dorosłą w razie skaleczeń, upadków itp.; • uczy się zasad poszanowania prywatności i intymności; • rozpoznaje sytuacje naruszenia autonomii swojej i innych osób – podczas czynności higienicznych; • zgłasza osobie dorosłej sytuacje dla niego niekomfortowe ze strony rówieśników (np. namawianie do oddania zabawki); • rozumie, że oddalenie się od opiekuna w nieznanym miejscu jest sytuacją niebezpieczną;

Obszar ruchowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
9.7	• przestrzega zasad higieny podczas pobytu w toalecie; • doskonali umiejętność mycia zębów; • zasuw zamki błyskawiczne; • sprawnie się ubiera, zachowuje kolejność ściągania i zakładania odzieży wierzchniej; • prawidłowo używa sztućców; • samodzielnie pije z kubka; • dba o właściwy tor oddychania, wydmuchuje nos;	• samodzielnie korzysta z toalety; • pamięta o myciu rąk i zębów; • posługuje się grzebieniem i szczotką; • potrafi zapiąć guziki, zawiązać sznurowadła; • zakłada i zdejmuje odzież wierzchnią; • samodzielnie spożywa posiłki, prawidłowo korzystając ze sztućców i kubka; • nakrywa do stołu; • nalewa wodę do kubeczka – z dzbanka lub z dystrybutora; • korzysta z serwetek, chusteczek higienicznych; oczyszcza nos;
9.8	• dba o higienę, stosując osobiste środki higieny, takie jak: ręcznik, szczotka do włosów, szczoteczka do zębów; • wyjaśnia, w jaki sposób zmysły pomagają nam w dbaniu o zdrowie i bezpieczeństwo (czuję, że coś jest zepsute; czuję na skórze swędzenie itp.); • dostrzega rolę lekarza w dbaniu o zdrowie; • dba o higienę jamy ustnej, przezwycięża obawy przed wizytą u stomatologa; • rozumie rolę lekarza i akceptuje konieczność leczenia w czasie choroby; • rozumie konieczność regularnego picia wody oraz spożywania warzyw i owoców każdego dnia; • wie, że ruch jest ważny dla prawidłowego funkcjonowania organizmu; • przyjmuje prawidłową postawę ciała podczas pracy przy stoliku;	• rozumie znaczenie higieny osobistej i dba o nią; • dba o narządy zmysłów poprzez dobre oświetlenie miejsca zabaw i pracy, unikanie hałasu itp.; • dostrzega związek między chorobą a leczeniem; • rozmawia na temat szczepień ochronnych; • wie, jak objawiają się popularne choroby; pomaga wskazać, co pomaga w procesie zdrowienia; • dba o prawidłową dietę, wybiera zdrowe produkty żywnościowe, myje owoce i warzywa; • jest aktywne fizycznie; • przyjmuje właściwą pozycję podczas pracy przy komputerze lub w czasie oglądania telewizji; • ustawia monitor w odpowiedniej odległości od swoich oczu;
9.9	• zgłasza osobie dorosłej sytuacje zagrażające bezpieczeństwu w czasie zabaw (np.: zepsute przedmioty, niebezpieczne zabawy itp.); • zna numery alarmowe; • wie, jakie dane należy podać (imię, nazwisko, adres, co się stało) podczas rozmowy z operatorem numeru alarmowego; • wie, że ma prawo do prywatności (np.: w łazience, podczas przebierania się); • rozpoznaje sytuacje nacisku rówieśniczego (np. namawianie do złego) i potrafi asertywnie powiedzieć „nie”; • wie, jak się zachować w przypadku skaleczenia; • wie, czym jest apteczka domowa; • wie, jakie zagrożenia wynikają z samodzielnego zażywania leków i bezwzględnie przestrzega zakazu ich przyjmowania bez nadzoru dorosłych; • wie, że nie należy oddalać się od dorosłych;	• przewiduje skutki niebezpiecznych zabaw i zachowań; • sygnalizuje potrzebę pomocy w sytuacjach zagrożenia; zwraca się do osób, które mogą udzielić tej pomocy; • zdobywa wiedzę na temat osób i instytucji (np.: policja, szpitale, pogotowie itp.) dbających o bezpieczeństwo innych; • zna najważniejsze zasady udzielania pierwszej pomocy; • zna różnicę między „złym”, a „dobrym” dotykiem; wie, że nikt nie ma prawa dotykać jego intymnych części ciała; • odróżnia tajemnice „dobre” (niespodzianki) od „złych” (tych, które budzą lęk lub wstyd); wie, że o tych złych zawsze musi powiedzieć osobie dorosłej; • wie, jak należy zachowywać się podczas wycieczek, wyjazdów; • zna zasady ewakuacji;

Obszar ruchowy

Nr z p.p.	3-latek, w tym dziecko ze SPE:	4-latek, w tym dziecko ze SPE:
9.10	• w razie potrzeby korzysta z leżakowania lub odpoczynku w strefie wyciszenia; • zgłasza zmęczenie i chęć odpoczynku; • wskazuje miejsce bólu lub dyskomfortu (np.: boli brzusek, ucho, jest za głośna muzyka); • szuka schronienia u nauczyciela lub w strefie z przytulankami, strefie z książkami w sytuacjach trudnych lub przy nadmiarze bodźców;	• uczy się samodzielnie przerywać zabawę, gdy czuje się zmęczone; • bierze udział w zabawach relaksujących; • spędza czas w ogrodzie przedszkolnym, parku i innych przyjaznych miejscach; • wie, że odpoczynek pomaga pokonać zmęczenie; • nazywa proste dolegliwości fizyczne np. „boli mnie głowa, jest mi niedobrze, piecze mnie kolano”; • sygnalizuje dyskomfort związany z otoczeniem (np.: jest za głośno, za jasno) i prosi o przejście w spokojniejsze miejsce;
9.11	• stara się używać przyborów gimnastycznych zgodnie z instrukcją nauczyciela (np.: odkłada piłkę na miejsce, nie biega z szarfą trzymaną w ręce); • przestrzega zasady trzymania się pary/ węża podczas spacerów i nie oddala się od opiekuna.	• bawi się w miejscach do tego wyznaczonych lub wskazanych przez nauczyciela; • doskonali umiejętność korzystania z przyrządów sportowych w bezpieczny sposób, (np. zauważa inne dzieci podczas ćwiczeń z przyborami i stara się zachować bezpieczny dystans); • stosuje w praktyce (podczas spacerów) podstawowe zasady ruchu drogowego (np.: zatrzymuje się przed przejściem, reaguje na kolory światła sygnalizatora itp.).

Obszar ruchowy

Nr z p.p.	5-latek, w tym dziecko ze SPE:	6-latek, w tym dziecko ze SPE:
9.10	• potrafi wyjaśnić, dlaczego organizm potrzebuje odpoczynku po intensywnej aktywności; • wykonuje ćwiczenia relaksujące po wysiłku fizycznym lub w czasie odczuwania negatywnych emocji; • zgłasza odczuwane dolegliwości (np.: kłucie, pieczenie, nudności); • wybiera bezpieczne miejsca do zabaw;	• samodzielnie dobiera formę odpoczynku do rodzaju zmęczenia (np.: po wysiłku fizycznym wybiera relaksację na dywanie, po trudnym zadaniu wykonywanym przy stoliku – ruch); • precyzyjnie opisuje dolegliwości (np.: ból pulsujący, kłujący, nudności) i stara się określić ich prawdopodobną przyczynę; • potrafi wskazać w swoim otoczeniu miejsca sprzyjające wyciszeniu i korzysta z nich w sytuacji przebodźcowania; • zna i stosuje krótkie ćwiczenia oddechowe, które pomagają mu zapanować nad dyskomfortem fizycznym lub silnymi emocjami;
9.11	• właściwie korzysta ze sprzętu sportowego; podczas ćwiczeń zachowuje bezpieczny dystans od innych dzieci; • wybiera miejsca bezpieczne do zabawy; • wie, jak poruszać się po drogach (chodzenie w parach, po chodnikach, z daleka od krawędzi drogi; przechodzenie po pasach); • rozpoznaje wybrane znaki drogowe znajdujące się w najbliższej okolicy swojego miejsca zamieszkania.	• przestrzega zasad bezpiecznej zabawy w sali i w ogrodzie przedszkolnym; • w bezpieczny i odpowiedni sposób korzysta z zabawek, przedmiotów i sprzętów gimnastycznych znajdujących się w przedszkolu i na placu zabaw; • dostrzega zagrożenia podczas ćwiczeń gimnastycznych, zabaw ruchowych (np.: przeskakiwanie przez drugą osobę, szybkie ciągnięcie drugiej osoby, bieganie z patykami itp.) i reaguje na nie; • świadomie stosuje zasady ograniczonego zaufania i bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Rozdział 7. Ewaluacja programu

Ewaluacja programu wychowania przedszkolnego stanowi ważny element procesu jego realizacji i doskonalenia. Jej celem jest systematyczne gromadzenie informacji na temat skuteczności podejmowanych działań wychowawczo-dydaktycznych oraz stopnia osiągnięcia założonych celów programu. Ewaluacja pozwala nauczycielowi i dyrektorowi przedszkola ocenić, w jakim zakresie program wspiera całościowy rozwój dzieci, rozwijanie kompetencji – fundamentalnych i przekrojowych, budowanie sprawczości oraz realizację wartości wskazanych w nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Proces ewaluacji ma charakter refleksyjny i rozwojowy. Nie służy wyłącznie ocenie efektów pracy, ale przede wszystkim wspiera analizowanie codziennej praktyki pedagogicznej, dostrzeganie potrzeb dzieci oraz planowanie dalszych działań. Ewaluacja programu umożliwia także dostosowywanie sposobów pracy do zmieniających się potrzeb grupy, warunków organizacyjnych przedszkola oraz indywidualnych możliwości dzieci, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Przedmiotami ewaluacji mogą być między innymi:

- stopień realizacji celów programu,
- skuteczność stosowanych metod i form pracy,
- poziom aktywności, samodzielności i zaangażowania dzieci,
- rozwój kompetencji – społecznych, emocjonalnych, poznawczych i komunikacyjnych – dzieci,
- sposoby organizowania środowiska edukacyjnego,
- realizacja założeń edukacji włączającej i indywidualizacji pracy,
- współpraca z rodzicami oraz poziom ich zaangażowania,
- skuteczność działań wychowawczych opartych na wartościach, porozumieniu bez przemocy i Pozytywnej Dyscyplinie,
- organizacja procesu obserwacji pedagogicznej i wspierania rozwoju dzieci.

Ewaluacja programu może być prowadzona na różnych poziomach i z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji. Ważnymi elementami są:

- obserwacje dzieci podczas codziennych aktywności,
- analiza dokumentacji pedagogicznej,
- rozmowy z dziećmi i rodzicami,
- autorefleksja nauczyciela,
- analiza osiągnięć rozwojowych dzieci,
- ankiety i arkusze ewaluacyjne dla nauczycieli oraz dyrektora,
- analiza organizacji przestrzeni i warunków sprzyjających uczeniu się dzieci.

W procesie ewaluacji szczególne znaczenie ma obserwowanie, w jaki sposób dzieci uczestniczą w życiu grupy, podejmują inicjatywy, rozwiązują problemy, współpracują z innymi oraz wykazują się sprawczością w codziennych sytuacjach edukacyjnych. Istotnym wskaźnikiem skuteczności programu jest także dobrostan dzieci – ich poczucie bezpieczeństwa, przynależności, akceptacji oraz gotowość do podejmowania aktywności i wyzwań rozwojowych.

Wnioski z ewaluacji programu powinny służyć doskonaleniu pracy nauczyciela i całego przedszkola. Mogą stanowić podstawę do modyfikowania sposobów organizacji procesu wychowania i edukacji, planowania działań wspierających dzieci oraz rozwijania współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym.

Ewaluacja programu może być prowadzona zarówno w trakcie roku szkolnego, jak i po jego zakończeniu. Istotne wsparcie w jej realizacji stanowią przygotowane arkusze ewaluacyjne dla nauczyciela i dyrektora przedszkola.

Bibliografia

1. Aronson, E. (1997). *The Jigsaw Classroom*. W: E. Aronson, S. Patnoe (red.), *Cooperation in the Classroom: The Jigsaw Method*. Longman.
2. Bełza-Gajdzica, M., Ciborowski, M., Knopik, T., Nosowicz, E., & Rodzewicz, J. A. (2024). *Projektowanie Uniwersalne w Edukacji. Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.
3. Blair, C., & Raver, C. C. (2015). School readiness and self-regulation: A developmental psychobiological approach. *Annual Review of Psychology*, 66, 711–731.
4. Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). *Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education* (2. wyd.). Pearson.
5. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
6. Bruner, J. S. (1978). *Poza dostarczone informacje. Studia z psychologii poznawania*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
7. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The „what” and „why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
8. Dewey, J. (1972). *Demokracja i wychowanie. Wprowadzenie do filozofii wychowania*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
9. Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (red.). (2012). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation* (3. wyd.). Praeger.
10. Epstein, J. L. (2011). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools* (2. wyd.). Westview Press.
11. Filipiak, E. (2012). *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
12. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. (2026). *Edukacja włączająca. Przegląd tekstów po konferencji „Let’s make inclusion happen! Inclusive education for a fair, resilient, and competitive EU”*. FRSE.
13. Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182–191.
14. Gruszczyk-Kolczyńska, E., & Zielińska, E. (2012). *Wspomaganie dzieci w rozwoju do skupiania uwagi i zapamiętywania*. WSiP.
15. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy. (2025a). *Wychowanie przedszkolne. Propozycje zmian w podstawie programowej*. IBE PIB.
16. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy. (2025b). *Nauczyciele i nauczycielki o podstawach programowych. Raport*. IBE PIB.
17. Jaques-Dalcroze, È. (1980). *Rhythm, Music and Education*. Dalcroze Society.
18. Katz, L. G., & Chard, S. C. (2000). *Engaging Children’s Minds: The Project Approach* (2. wyd.). Ablex Publishing.
19. Kędzior-Niczyporuk, E. (2006). *Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej*. Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów KLANZA.
20. Knill, M., & Knill, Ch. (1995). *Programy aktywności. Świadomość ciała, kontakt i komunikacja*. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
21. Kupisiewicz, Cz. (2012). *Dydaktyka. Podręcznik akademicki*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
22. Laban, R. (2003). *The Mastery of Movement* (4. wyd.). Dance Books.
23. Leżańska, W., & Płóciennik, E. (2021). *Pedagogika przedszkolna z metodyką*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

24. Łobocki, M. (2006). *Wychowanie moralne w zarysie*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
25. Maj, A. (2016). Podejście Reggio Emilia jako doświadczenie edukacyjne oparte na partycypacji. O możliwości w przedszkolu przymierzu nauczycieli i rodziców. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 11(2), 111–129.
26. Malaguzzi, L. (1998). History, ideas, and basic philosophy. W: C. Edwards, L. Gandini, & G. Forman (red.), *The Hundred Languages of Children* (s. 49–97). Ablex.
27. Masten, A. S. (2014). *Ordinary Magic: Resilience in Development*. Guilford Press.
28. Mendel, M. (2007). *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*. Harmonia.
29. Mesman, E., Vreeker, A., & Manon, H. (2021). Resilience and mental health in children and adolescents: An update of the recent literature and future directions. *Current Opinion in Psychiatry*, 34(6), 586–592.
30. Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2024). *Projektowanie uniwersalne w edukacji. Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*. MEN.
31. Montessori, M. (2023). *Odkrycie dziecka*. Wydawnictwo Bellona.
32. Nelsen, J. (2019). *Pozytywna dyscyplina*. CoJaNaTo.
33. Nelsen, J., Lott, L., & Glenn, H. S. (2000). *Positive Discipline in the Classroom*. Prima Publishing.
34. Okoń, W. (2003). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wydawnictwo Akademickie Żak.
35. Olbrycht, K. (2012). *Wychowanie do wartości*. Wydawnictwo WAM.
36. Ośrodek Rozwoju Edukacji. (2024). *Edukacja włączająca – materiały dla nauczycieli*. ORE.
37. Ośrodek Rozwoju Edukacji. (2025a). *O zdrowiu psychicznym dzieci i młodzieży oraz szkolnym dobrostanie*. ORE.
38. Ośrodek Rozwoju Edukacji. (2025b). *Przedszkole i szkoła promujące zdrowie – raport z realizacji programu*. ORE.
39. Papuda-Dolińska, B., Grygiel, P., Szumski, G., Karwowski, M., Boczkowska, M., Błaszczak, A., & Wiejak, K. (2025). *Dobrostan szkolny w klasach zróżnicowanych*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.
40. Płaczekiewicz, B. (2016). Teoria społecznego uczenia się a wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym. *Społeczeństwo. Edukacja. Język*, 4, 129–137.
41. Rinaldi, C. (2006). *In Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning*. London: Routledge.
42. Rosenberg, M. B. (2016). *Porozumienie bez przemocy. O języku życia*. Czarna Owca.
43. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. Guilford Press.
44. Sherborne, W. (1997). *Ruch rozwijający dla dzieci*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
45. Shanker, S. (2016). *Self-Reg: How to Help Your Child Break the Stress Cycle*. Penguin.
46. Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (red.). (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. National Academy Press.
47. Singer, D. G., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2006). *Play = Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth*. Oxford University Press.
48. Smulczyk, M. (2016). Resilience a edukacja. Rola fenomenu skutecznej adaptacji w osiągnięciach szkolnych. *Forum Oświatowe*, 28(2), 203–222.
49. Szymczak, A., & Strzemieczna, E. (red.). (2025). *Profil absolwenta i absolwentki. Droga do zmian w edukacji. Etap I: przedszkola i szkoły podstawowe*. Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.
50. Tarczyński, J. (2000). Aktywne słuchanie muzyki według Batii Strauss. *Wychowanie Muzyczne w Szkole*, (2/3), 90–100.
51. Topping, K. J. (2005). Trends in peer learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631–645.

52. UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education*. UNESCO.
53. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
54. Welsche, M. (2019). *Ukierunkowana na relacje pedagogika ruchu według koncepcji Weroniki Sherborne*. Harmonia.
55. Wygotski, L. S. (2002). *Wybrane prace psychologiczne II: Dzieciństwo i dorastanie*. Zys i S-ka.

Akty prawne i dokumenty międzynarodowe

1. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169).
2. Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z 2020 r. poz. 1520).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (Dz. U. z 2026 r. poz. 378).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1309).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. 2023 poz. 2102).
6. Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. Urz. UE C 189 z 04.06.2018, s. 1).

Aneks

Wniosek do dyrektora o dopuszczenie do użytku programu wychowania przedszkolnego

Arkusze opinii nauczyciela dotyczący programu wychowania przedszkolnego przed dopuszczeniem do użytku

Arkusze opinii dyrektora dotyczący programu wychowania przedszkolnego przed dopuszczeniem do użytku

Arkusze ewaluacji programu wychowania przedszkolnego (arkusz dla nauczyciela)

Arkusze ewaluacji programu wychowania przedszkolnego (arkusz dla dyrektora)

Załącznik nr 1

Wniosek do dyrektora

o dopuszczenie do użytku programu wychowania przedszkolnego

Na podstawie art. 22a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2025 r. poz. 881, z późn. zm.), zespół pedagogiczny przedszkola _____

w składzie: _____

zwraca się z prośbą o dopuszczenie do użytku w przedszkolu programu wychowania przedszkolnego wydawnictwa MAC Edukacja, autorstwa Wiktorii Kowalskiej, Bożeny Paździo, Magdaleny Klabachy-Licy, w roku szkolnym _____

Uzasadnienie wniosku:

- program jest zgodny z obowiązującą podstawą programową wychowania przedszkolnego i uwzględnia jej główne założenia, w tym rozwój kompetencji fundamentalnych i kompetencji przekrojowych,
- program jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym,
- program wspiera wszechstronny, zintegrowany rozwój dziecka we wszystkich jego sferach
- program opiera się na nowoczesnych koncepcjach edukacyjnych, zakładających aktywną rolę dziecka w procesie uczenia się oraz uczenia się przez działanie, doświadczenie i relacje, co wzmacnia sprawczość dziecka, jego samodzielność, odpowiedzialność i motywację wewnętrzną,
- program uwzględnia zróżnicowane potrzeby rozwojowe dzieci, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wspierając ideę edukacji włączającej,
- program zawiera szczegółowe cele kształcenia i wychowania;
- program promuje wartości, takie jak: szacunek, odpowiedzialność, współpraca, wspólnota i troska o dobro wspólne,
- program zawiera różnorodne metody i formy pracy, umożliwiające elastyczne dostosowanie procesu edukacyjnego do warunków organizacyjnych placówki, w tym pracy w grupach zróżnicowanych wiekowo,
- program wspiera budowanie pozytywnych relacji w grupie oraz rozwój kompetencji społecznych i kompetencji emocjonalnych dzieci,
- program przyjmuje współpracę z rodzicami jako ważny element procesu wychowawczo-dydaktycznego,
- program pozostaje spójny z misją i z koncepcją pracy przedszkola, ukierunkowaną na dobro dziecka, jego rozwój oraz przygotowanie do dalszych etapów edukacji i życia społecznego.

(podpisy nauczycieli)

Załącznik nr 2

Arkusz opinii nauczyciela dotyczący programu wychowania przedszkolnego przed dopuszczeniem do użytku

Nazwa programu: Program wychowania przedszkolnego wydawnictwa MAC Edukacja

Autorki programu: Wiktoria Kowalska, Bożena Paździo, Magdalena Klabacha-Lica

Nauczyciel opiniujący: _____

Rok szkolny: _____

Kryterium oceny programu	Tak	Częściowo	Nie
Program jest zgodny z obowiązującą podstawą programową wychowania przedszkolnego	☐	☐	☐
Program wspiera wszechstronny rozwój dziecka	☐	☐	☐
Program rozwija kompetencje fundamentalne i kompetencje przekrojowe	☐	☐	☐
Program wspiera rozwój sprawczości i samodzielności dziecka	☐	☐	☐
Program uwzględnia znaczenie zabawy i aktywności dziecka	☐	☐	☐
Program zawiera różnorodne metody i formy pracy	☐	☐	☐
Program umożliwia indywidualizację pracy z dziećmi	☐	☐	☐
Program uwzględnia potrzeby dzieci z SPE	☐	☐	☐
Program wspiera budowanie relacji i dobrostanu dzieci	☐	☐	☐
Program uwzględnia wychowanie ku wartościom	☐	☐	☐
Program zawiera praktyczne wskazówki do pracy nauczyciela	☐	☐	☐
Program jest czytelny i przejrzysty	☐	☐	☐
Program jest możliwy do realizacji w codziennej pracy przedszkola	☐	☐	☐
Program wspiera współpracę z rodzicami	☐	☐	☐

Uwagi nauczyciela

☐ Program rekomenduję do dopuszczenia do użytku.

☐ Program wymaga uzupełnienia lub modyfikacji.

data

podpis nauczyciela

Załącznik nr 3

Arkusze opinii dyrektora dotyczący programu wychowania przedszkolnego przed dopuszczeniem do użytku

Nazwa programu: Program wychowania przedszkolnego wydawnictwa MAC Edukacja

Autorki programu: Wiktoria Kowalska, Bożena Paździo, Magdalena Klabacha-Lica

Nazwa przedszkola: _____

Rok szkolny: _____

Kryterium oceny programu	Tak	Częściowo	Nie
Program jest zgodny z obowiązującą podstawą programową wychowania przedszkolnego	☐	☐	☐
Program wspiera wszechstronny rozwój dziecka	☐	☐	☐
Program rozwija kompetencje fundamentalne i kompetencje przekrojowe	☐	☐	☐
Program wspiera rozwój sprawczości, samodzielności i aktywności dzieci	☐	☐	☐
Program uwzględnia dobrostan dziecka i budowanie bezpiecznych relacji	☐	☐	☐
Program zawiera działania wychowawcze oparte na wartościach	☐	☐	☐
Program uwzględnia edukację włączającą i potrzeby dzieci z SPE	☐	☐	☐
Program umożliwia indywidualizację pracy z dziećmi	☐	☐	☐
Program zawiera różnorodne metody i formy pracy	☐	☐	☐
Program uwzględnia aktywność, zabawę i uczenie się przez doświadczenie	☐	☐	☐
Program uwzględnia współpracę z rodzicami	☐	☐	☐
Program jest spójny merytorycznie i metodycznie	☐	☐	☐
Treści programu są dostosowane do możliwości rozwojowych dzieci	☐	☐	☐
Program uwzględnia cele wychowania przedszkolnego określone w przepisach prawa oświatowego	☐	☐	☐
Program jest możliwy do realizacji w warunkach organizacyjnych placówki	☐	☐	☐
Program jest zgodny z misją i z koncepcją pracy przedszkola	☐	☐	☐
Program posiada czytelną strukturę i przejrzysty układ treści	☐	☐	☐
Program rekomenduje się do dopuszczenia do użytku w przedszkolu	☐	☐	☐

Wnioski dyrektora

Decyzja dyrektora

- ☐ Program dopuszczono do użytku w przedszkolu.
- ☐ Program wymaga wprowadzenia zmian lub uzupełnień.

data

podpis dyrektora

Załącznik nr 4

Arkusz ewaluacji programu wychowania przedszkolnego (arkusz dla nauczyciela)

Nazwa programu: Program wychowania przedszkolnego wydawnictwa MAC Edukacja

Autorki programu: Wiktoria Kowalska, Bożena Paździo, Magdalena Klabacha-Lica

Nauczyciel opiniujący: _____

Rok szkolny: _____

Obszar ewaluacji	Tak	Częściowo	Nie
Program wspiera całościowy rozwój dzieci w sferach: poznawczej, społecznej, emocjonalnej i fizycznej	☐	☐	☐
Program sprzyja budowaniu sprawczości dzieci	☐	☐	☐
Program stwarza przestrzeń na samodzielne podejmowanie decyzji i inicjatyw przez dzieci	☐	☐	☐
Program wspiera rozwijanie kompetencji fundamentalnych i kompetencji przekrojowych	☐	☐	☐
Program zawiera treści, które sprzyjają aktywności i zaangażowaniu dzieci	☐	☐	☐
Zawarte w programie metody pracy są dostosowane do potrzeb i możliwości dzieci	☐	☐	☐
W programie uwzględniono indywidualizację procesu wychowania i nauczania	☐	☐	☐
W programie uwzględniono rozwiązania zapewniające wsparcie dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.	☐	☐	☐
Ujęte w programie propozycje organizacji przestrzeni wspierają samodzielność i aktywność dzieci	☐	☐	☐
Program sprzyja budowaniu relacji opartych na szacunku i bezpieczeństwie	☐	☐	☐
Program zakłada naukę współpracy i rozwiązywania konfliktów między dziećmi	☐	☐	☐
Program jest ukierunkowany na rozwijanie wartości wskazanych w podstawie programowej	☐	☐	☐
Program wspiera rozwój samodzielności, odpowiedzialności i wytrwałości dzieci	☐	☐	☐
Program stwarza warunki do uczenia się poprzez działanie, eksperymentowanie i doświadczanie	☐	☐	☐
Program wspiera rozwój kompetencji: językowych, matematycznych i cyfrowych	☐	☐	☐
Zaproponowane w programie działania sprzyjają dobrostanowi dzieci	☐	☐	☐
Program zakłada współpracę z rodzicami, która wspiera realizację założeń programu	☐	☐	☐
Program zawiera wskazania do diagnozy i obserwacji pedagogicznej, która wspiera planowanie pracy z dzieckiem	☐	☐	☐
Program jest możliwy do realizacji w warunkach organizacyjnych placówki	☐	☐	☐

Uwagi

Wnioski nauczyciela do dalszej pracy

Mocne strony programu

Obszary wymagające modyfikacji lub wsparcia

data	podpis nauczyciela

Załącznik nr 5

Arkusz ewaluacji programu wychowania przedszkolnego

(arkusz dla dyrektora przedszkola)

Nazwa programu: Program wychowania przedszkolnego wydawnictwa MAC Edukacja

Autorki programu: Wiktoria Kowalska, Bożena Paździo, Magdalena Klabacha-Lica

Nazwa placówki _____

Rok szkolny: _____

Obszar ewaluacji	Tak	Częściowo	Nie
Program jest zgodny z nową podstawą programową wychowania przedszkolnego	☐	☐	☐
Program wspiera realizację misji i koncepcji pracy przedszkola	☐	☐	☐
Program uwzględnia potrzeby rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym	☐	☐	☐
Program wspiera rozwijanie kompetencji fundamentalnych i kompetencji przekrojowych	☐	☐	☐
Program sprzyja rozwijaniu sprawczości i samodzielności dzieci	☐	☐	☐
Program wspiera wychowanie oparte na wartościach	☐	☐	☐
Założenia programu są możliwe do realizacji w warunkach organizacyjnych placówki	☐	☐	☐
Program umożliwia indywidualizację pracy z dziećmi	☐	☐	☐
Program uwzględnia edukację włączającą i potrzeby dzieci z SPE	☐	☐	☐
Program zawiera opisy i rekomendacje metod aktywnych	☐	☐	☐
Program zawiera wytyczne dotyczące organizacji przestrzeni i czasu	☐	☐	☐
Program wspiera dobrostan dzieci i budowanie bezpiecznych relacji	☐	☐	☐
Program wspiera współpracę przedszkola z rodzicami	☐	☐	☐
Zaproponowane w programie metody diagnozy i obserwacji służą wspieraniu rozwoju dzieci	☐	☐	☐
Program sprzyja współpracy nauczycieli i wymianie doświadczeń	☐	☐	☐
Program wspiera rozwój kompetencji nauczycieli	☐	☐	☐
Realizacja programu wpływa pozytywnie na funkcjonowanie i relacje grupowe dzieci	☐	☐	☐
Program odpowiada na współczesne wyzwania edukacyjne	☐	☐	☐
Program warto kontynuować w kolejnym roku szkolnym	☐	☐	☐

Uwagi

Wnioski dyrektora

Rekomendacje do dalszej realizacji programu

data

podpis nauczyciela

Notatki

Notatki